

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Oktoober 2013 nr 9 (2420) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

KUIDAS TEADUS END ÄRA TASUMA PANNA?

ÜLIÕPILASED SOOVIVAD OMA TAGASISIDE
TULEMUSLIKUMAT ARVESTAMIST.

SÜÜRIA JA TÕ ON OMAVAHEL
TIHEDALT SEOTUD.

TEEL RAHVUSVAHELISEMA
ÜLICOOLI POOLE

Rõõm ülikoolis ja ajakirjas

Signe Ivask
UT toimetaja

Möödunud numbris andis särtsakas vilistlane Riina Saarma hüva nõu. Tuleb endale sisendada positiivsust, olla elujatav. Rahu tuleb, kui olla piisavalt meelegandil ja igal õhtul endaga tööd teha. Ärge lähtuge negatiivse tõrjumisest stiilis «ma ei ole närvis», pigem kinnitage endale, et «olen rahulik», olles samal ajal lõdvestunud ja keskendunud. Esialgu näib see ebausutatavana, ent uskuge või mitte, mõju ei jää tulemata.

Miks selline soovitus? Näen enda ümber niivõrd palju rahutust. Inimesed jooksevad mööda töölinti, mis näib sügishalluses lõpmatult pikana. Võtke aeg maha, haarake kätte UT ajakiri ja kui ise ei viitsi endale midagi sisendada, siis ammutage positiivsust järgnevatelt lehekülgedelt.

Alustada võib kas või rõõmust pakatava persoonini Tiina Katteli loost. Keelekeskuse juhi kohusetäitja amet viib teda aeg-ajalt töö tõttu Leetu, ent enamjaolt käib ta seal meelerahu püüdmas.

Need külastused teevad ta õnnelikuks ja seda on silmaga näha. Talle läheb vägagi korda, et eestlased on lõunanaabrite vastu jäigad ja külmad. Kattel loodab seda olukorda ise parandada.

Tartu ülikooli vilistlane Andrei Tuch räägib ülikooliajast, Comedy Estonia sünnist ja oma praegusest elust-olust. Tegu on julge kodanikuga, kes ei pelga võtta sõna Eestit puudutavatel valukohtadel. Mis muu meid edasi viiks, kui mitte konstruktiivne kriitika ja sellest tingitud muutused?

Ülikooliski hakkavad üsna pea puhuma uued tuuled. Rektor Volli Kalm arutleb intervjuus selle üle, mis tähendus on 20 aasta möödumisel ingliskeelse õppe algusest Tartu ülikoolis. Rektori sõnul tahab ülikool rahvusvahelisemaks muutumisel tegutseda toimekamalt.

Tudengid tahavad samuti muutusi näha. Juttu tuleb vajaduspõhisest stipendiumist ja selle mõjust tudengi heaolule. TÜÜE esindajad arutavad üliõpilaste tagasiside arvestamise teemal, millele annab oma kommentaari õppeprorektor Martin Hallik.

Peale aktuaalsete teemade viime lugeja koorikatsetele ja Arvo Pärdi loengusse. Räägime seljatraumadest ja Voldemar Vagast. Tutvustame võimalusi, kuidas teaduse tegemisega saab raha teenida ka sellisel viisil, mis võib mõnelegi olla veel teadmata.

Meelt lahutavat ja informeerivat materjali ning positiivseid persoone on ajakirjas veel. Ja mitte ainult ajakirjas, vaid ka meie ümber. Mõni inimene, kellele sügis on jätnud oma kurja jälje, võib elurõõmu ammutada just ühest väikesest heast sõnast, mille ütlemine ei võta kelleltki tükki küljest.

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18-102; Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Marilyn Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Liis Sandre, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetusel lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensis. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaaja Vadi, liikmed: Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärn, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

9 Sügispäevad asuvad tudengipärimust otsima.

11 **KOLUMN:** Vajaduspõhine õppetoetus ei vasta tegelikkusele.

12 **AKTUAALNE:** Üliõpilaste tagasiside

14 **PERSOON:** TÜ keelekeskuse juhataja kohusetäitja Tiina Kattel pendeldab kahe südamelähedase riigi vahel.

18 **AKTUAALNE:** Sel sügisel tähistab Tartu ülikool 20 aasta möödumist ingliskeelse õppe algusest.

22 **TEADUS:** Paljud teadlased on kuulnud kolleegidelt teistest välismaa ülikoolidest, et autoritele makstakse litsentsitasu, kuid fakt, et Tartu ülikoolis asjad samamoodi käivad, on suurele osale ülikooliperest teadmata.

25 **TEADUS:** Igal aastal tabab ligikaudu 50 Eesti inimest selja-ajutrauma.

28 **AKTUAALNE:** Saksa-Eesti akadeemiline kuu «Academica»

30 **VÄITEKIRI:** Kunstiloolane Mari Nõmmela avastas, et TRÜ kunstiajaloo professor Voldemar Vaga kirjutas nõukogude ideoloogia survele koguni kolm doktoritöö käsikirja.

34 **ARVUSTUS:** Kultuuriakadeemia mängib teatri ja betooniga.

36 **REPORTAAŽ:** Koorikatsed löövad häälerühmad sassi.

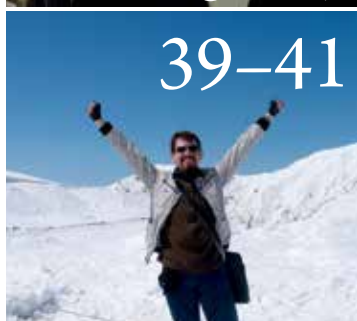
39 **VILISTLANE:** Andrei Tuch julgeb näidata, et kuningas on alasti.

42 **AJALUGU:** Kas 5. septembril taasavatud uus anatoomikum muudab psühholoogia instituudi ja eripedagoogika osakonna kasutuses nime?

46 **ESSEE:** TÜ orientalistika vanemteadur Peeter Espak räägib TÜ seostest Süüriaga.

48 **REISIKIRI:** Grete Kõrgesaar vaatleb Brasiiliat teise külje alt.

51 juubelid, stipendiumid, kaitsmised, tunnustused, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 1. novembril 2013.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

OSTA KOHAPEALT

Raekoja plats 11, Tartu

Suurima erialase ning teaduskirjanduse
valikuga raamatupood Tartus

Õpikud ning Tartu Ülikooli väljaanded

10% soodustus Tartu Ülikooli ning Eesti
Maaülikooli üliõpilastele ning õppejõududele

Võimalus tellida raamatuid tutvumiseks

Kohapeal ka suur valik erinevaid e-lugereid

Regulaarsed näitused ning sooduspakkumised

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUPOOD

Suurima valikuga online raamatupood Eestis

Üle 10 miljoni inglise-, saksa-, vene-
ning eestikeelse raamatu

E-raamatud ning e-lugereid

10% soodustus Tartu Ülikooli ning Eesti
Maaülikooli üliõpilastele ning õppejõududele

Tasuta kohaletoometamine üle Eesti

kriso.ee

TELLI INTERNETIST

TÜ kirjastuse raamatud lisati suvel mainekatesse andmebaasidesse

Juulis kaasati mitmed TÜ kirjastuses väljaantud raamatud ja teadusartiklite kogumikud rahvusvahelistesse Thomson Reutersi teaduskirjanduse andmebaasidesse Conference Proceedings Citation Index (CPCI) ja Book Citation Index (BkCI).

Tartu ülikooli kirjastuse peatoimetaja Ivo Volt ütles, et Thomson Reutersi andmebaasidesse kaasamine on kirjastuse jaoks oluline tunnustus, mis näitab, et mullu alustatud reformi käigus ettevõetud muudatused on vilja kandnud ning tegevus vastab sisu- ja vormikriteeriumitele, mida akadeemilise kirjastamise maailmas järgitakse.

«Muutus puudutab kõiki teadusvaldkondi. Eriti oluline on see aga sotsiaal- ja humanitaarteaduste jaoks, sest Thomson Reutersi uus andmebaas Book Citation Index keskendub just monograafiatele ja artiklikogumikele, mis on nende valdkondade põhilised väljundid,» rääkis Volt.

Thomson Reuters hindas kirjastuse esitatud näidispaketti, mis hõlmas kümnet monograafiat ja artiklikogumikku, ning tunnistas need kõik sobilikuks andmebaasidesse kaasamiseks. Praeguseks on hindamisel veel seitse trükist.

Hetkeseisuga hõlmab andmebaas ainult võõrkeelseid raamatuid, ent välistatud pole ka eestikeelsete väljaannete kaasamine. Sel juhul tuleb lisada ingliskeelne bibliograafiline info

pealkirjade, kokkuvõtete, märksõnade ja autoriandmetega.

Thomson Reuters otsustab ise, kas neile hindamiseks esitatud raamatud võetakse andmebaasi Book Citation Index või Conference Proceedings Citation Index. Eelkõige konverentsidest alguse saanud artiklikogumikud, mis kaastakse viimasesse andmebaasi, saavad automaatselt ETIS-e 3.1 klassifikaatori, kuna see andmebaas on ETIS-e kriteeriumites kirjas.

«Kuna Book Citation Index on suhteliselt uus andmebaas, ei ole see formaalselt ETIS-e kriteeriumite hulka veel lisatud, kuigi Eesti Teadusagentuur on ettepaneku haridus- ja teadusministeeriumile teinud. Lähinädalatel peaks vastav komisjon arutama ETIS-e kriteeriumite küsimust laiemalt, loodame siis selgust saada ka Book Citation Indexi osas,» selgitas Volt.

Teadlaste publikatsioonide olulisus sõltub suuresti sellest, kus need on avaldatud. Book Citation Indexisse kuulumine annab ühiskonnateadlaste artiklikogumikele ja monograafiatele suurema kaalu.

Täpsem loetelu vastavatest väljaannetest avaldatakse TÜ kirjastuse kodulehel, sest kõik väljaanded läbivad Thomson Reutersi hindamisprotseduuri.

Lisaks sellele on kirjastus asunud aktiivselt arendama avatud juurdepääsu teadusinfole.

Akadeemilise kirjutamise abi

Sellest õppeaastast alates pakub keelekeskuse allüksus AVOK (akadeemilise väljendusoskuse keskus) akadeemilise kirjutamise konsultatsioone, kuhu on oodatud kõik, kellel on küsimusi üldiselt või konkreetse kirjutise struktuuri, argumentatsiooni, viitamise ja muu sellise kohta või lihtsalt probleem nn kirjutamis-krambiga.

AVOK-is saavad TÜ õppejõud ja tudengid tasuta konsultatsioone oma teksti kohta, tasuta eest saab tellida keelelist korrektuuri ja toimetamist. Keskuses töötavad koolitatud akadeemilise kirjutamise konsultandid, kes nõustavad nii eesti kui ka inglise keeles ning eesti- ja ingliskeelsete tekstide puhul.

Keskuse eesmärk on parandada TÜ õppe- ja teadustöö kvaliteeti, säästa õppejõudude ning juhendajate aega, kes saavad tudengid suunata oma tekstiga konsultatsioonile ning arendada akadeemilise kirjutamise ja väljendusoskuse oskust ülikoolis.

AVOK pakub sügissemestril peale akadeemilise kirjutamise arendamise ka koolituskursust akadeemilise kirjutamise konsultantidele.

AVOK loodi filosoofiateaduskonna keelekeskuse juurde 2009. aastal. Tänavu alustati Primuse projektirahastuse toel eesti ja ingliskeelse akadeemilise kirjutamise käsiraamatu väljatöötamist *humaniora* valdkonnale, edaspidi on eesmärk käsiraamat välja anda ka *medicina, realia et naturalia* ja *socialia* valdkonnale.

Uus sporditeadusprojektide konkurss

Eesti olümpiakomitee (EOK) kuulutab esmakordselt välja teadusprojektide konkursi, millega toetatakse rakenduslikke spordiuuringuid.

EOK-i presidendi Neinar Seli sõnul on teadusprojektide konkurss Eesti spordiuuringute taaselustamiseks hädavajalik. «Viimasel kümnendil ei ole Eestis spordispetsiifilisi uuringuid sisuliselt tehtud. Selge see, et tegu ei saa olla ühekordse ettevõtmisega – Eesti spordiuuringute jätkusuutlikkuse nimel hakkame konkursse korraldama regulaarselt ning püüame igal aastal leida minimaalselt viis spordiuuringute projekti, mida EOK-i toetusel

hakatakse ellu viima,» rääkis Seli.

Konkursile on oodatud eelkõige rakenduslikud projektid, mille eesmärk on kaardistada füüsilised, materiaalsed ja organisatsioonilised ressursid, samuti inimvara Eesti spordis, toetatakse ka projekte, mis tegelevad Eesti elanikkonna kehalise aktiivsuse väljaselgitamisega.

EOK eraldab toetusi kuni kaks aastat kestvatele projektidele. Teadusprojektide konkursi rahaline maht on 2013. aastal 25 000 eurot. Toetusmäära suurus ühe projekti kohta on kuni 5000 eurot. Taotluste saajad määrab EOK-i moodustatud komisjon. Taotlusi saavad esitada

juriidilised isikud ja asutused. Projekti vastutaval täitjal peab olema Eesti doktorikraad või sellega võrdväärne teaduskraad, projekti põhitäitja peab olema kas doktorant või vähemalt magistrikraadi või vastava kvalifikatsiooniga. Mõlemad peavad olema avaldanud viimase kolme aasta jooksul Eesti Teadusinfosüsteemi nõuetele vastavaid teaduslikke publikatsioone.

Taotlused tuleb allkirjastatult esitada hiljemalt 15. oktoobril kell 16 meiliaadressile eok@eok.ee või EOK-i postiaadressile Eesti olümpiakomitee, Pirita tee 12, 10127 Tallinn. Täpsema info leiab komitee kodulehelt www.eok.ee.

OTSID KOHTA?

KUS KORRALDADA REBASTE RISTIMIST, KURSUSEÕHTUT VÕI SÜNNIPÄEVAPIDU

TULE TARTU ÜLIÕPILASMAJJA!

- PEOSAAL** (kuni 100 inimest) üliõpilasürituste korraldamiseks
- BAARIRUUM** (kuni 35 inimest) kursuseõhtute, sünnipäevade korraldamiseks
- TREENINGSAAL** (165 m²) tantsutreeningute, aeroobika- ja võimlemistundide läbiviimiseks
- KONVERENTSISAAL** (kuni 35 inimest)

Lisainfo: Tartu Üliõpilasmaja, Kalevi 24
www.tym.ee, tym@ut.ee
 tel 7 302 400

25. septembril algas avaloenguga TÜ aulas seminarisari «Sõna ja muusika», kus muusika- ja teatriakadeemia professori Toomas Siitani osalusel mõtestatakse tänavause TÜ vabade kunstide professori Arvo Pärdi heliloomingut. 1970. aastatel isikupärase, vaikse ja müstilise nn *tintinnabuli*-helikeele leidnud Pärt oli möödunud aastal maailmas enim mängitud elusolev helilooja. Avaseminaril keskenduti Pärdi kompositsioonilaadi kujunemisele 1960. aastatel. Helilooja saatis kuulajatele Skype'i-tervitus, lubades samas kindlasti Tartusse tulla, «et igatühte kas või käega katsuda». Kord kuus toimuvad seminarid on kõigile kuulajatele avatud. Järgmine seminar leiab aset 23. oktoobril kell 14.15 TÜ aulas või Ülikooli 16-214.

Foto: Andres Tennus

Tudengisaadikud on ka näiteks Shota Kakabadze Gruusiast, Risa Teshigara Jaapanist ja Leonardo Ortega Mehhikost.

Foto: Andres Tennus

Ülikooli aitavad rahvusvahelised tudengisaadikud

Tartu ülikoolis eelmisel õppeaastal alustatud rahvusvaheliste tudengisaadikute projekt sai septembris täiendust: aktiivseid saadikuid on nüüd kaks korda rohkem ning neil on nüüd ka oma veebipäevik.

Rahvusvahelise turunduse peaspetsialisti Eveli Soo sõnul on tudengisaadikuid praegu kokku 17. Noored välisüliõpilased aitavad oma koduriigis Tartu ülikooli tutvustada nii koolides ja haridusmessidel käies, mina artikleid kirjutades kui ka võimalikke uusi tudengikandidaate nõustades.

«Põhimõtteliselt on tudengisaadikud tuutorid tulevastele välisüliõpilastele: nende põhiline ülesanne on vastata noorte päringutele, kes tahaksid samuti Tartu ülikooli õppima tulla ja uurivad, kuidas Eestis elu käib. Aga paljud neist on sõna võtnud meie meedias, nii teles kui ka näiteks Postimehes ja Tartu Tudengis,» ütles Soo ning lisas, et vabatahtlikud tudengisaadikud avaldavad hea meelega siinse elu-olu kohta

arvamust ning võrdlevad seda oma kodumaaga.

TÜ põhiliselt ingliskeelsetel õppekavadel õppivad saadikuid on paljudest maailma nurkadest, näiteks Venemaalt, aga ka Gruusiast, Jaapanist, Pakistanist ja Mehhikost. Uues blogis kirjutavad nad inglise keeles oma Tartus elamise ja õppimise kogemustest ning jagavad meeleolukaid fotosid sellest, mis neile külalisena Eestis viibides enim silma on jäänud. Samuti pakuvad aktiivsed tudengid abi näiteks tõlkidena ülikooli väliskülalistega suhtlemisel.

Esimesed rahvusvahelised tudengisaadikud lõpetavad Tartu ülikooli sel kevadel ning jätkavad saadikutööd ilmselt ka kodumaale naastes. Eestis oleku ajal saavad ka kohalikud tudengid rahvusvahelistelt tudengisaadikutelt uurida nende kodumaa ülikoolide ja elutingimuste kohta, et paremini näiteks Erasmuse üliõpilasvahetuse sihtriiki valida.

Saadikud leiab TÜ ingliskeelselt kodulehelt ut.ee/ambassadors.

Kandideeri Rahvusmõtte auhinnale

Kuni 1. novembrini saab esitada kandidaate Tartu ülikooli Rahvusmõtte auhinnale. Sellega tunnustab Tartu ülikool isikuid, kes on oma loominguga silmapaistvalt edendanud Eesti rahvuslikku ja riiklikku eneseteadvust.

Tartu ülikool annab Rahvusmõtte auhinda välja kümne korda ning sellele saavad kandidaate esitada TÜ nõukogu ja senati liikmed, teaduskondade ja teaduskonnaväliste asutuste nõukogud ning Eestis registreeritud juriidilised isikud.

Kandidaatide ülesseadmise põhjendatud esildised palume saata Tartu ülikooli rektori nimele aadressil Ülikooli 18, 50090 Tartu või e-posti aadressil rektor@ut.ee.

Eelmistel aastatel esitatud isikuid ei arvata automaatselt auhinna saaja kandidaatide hulka, küll aga on sama isikut lubatud esitada korduvalt.

Auhinna saaja valib välja 11-liikmeline komisjon, kuhu kuuluvad TÜ rektor, eelnenu aastal auhinna saanud isik, neli liiget ülikoolist ja viis liiget väljastpoolt ülikooli.

Rahvusmõtte auhinna saajale antakse Ilmamaa kirjastuse «Eesti mõtteloo» sarja 50 köidet ning klaasikunstnik Toomas Riisalu klaasist taies pidulikult üle rahvusülikooli 94. aastapäeval 1. detsembril 2013 Tartu ülikooli aulas.

Lisainfo ülikooli kodulehel www.ut.ee/rahvusmote-2013.

20 aastat inglisekeelset õpet

Sel sügisel täitub 20 aastat esimese ingliskeelse õppekava loomisest Tartu ülikoolis.

1993. aastal loodud «Semester in the Baltics» oli esimene semestrimahus õppeaineid sisaldav ingliskeelne õppemoodul Eestis, mis pani aluse tänapäevasele rahvusvahelisele õppele.

«Sellest tagasihoidlikust algusest on tänaseks välja kasvanud rahvusvaheliselt tugevad ingliskeelsed õppekavad, kus õpetavad muu hulgas oma erialal maailma 1% enim viidatud teadlaste hulka kuuluvad õppejõud, nagu näiteks tarkvaratehnika professor Marlon Dumas,» ütles rahvusvahelistumise nõunik Virve Vihman.

Vihman lisas, et Tartu ülikooli kasvavast rahvusvahelisest tunnustusest ning õppetöö kvaliteedist annab tunnistust ka üha suurenev välistudengite, -vilistlaste ning -õppejõudude võrgustik.

11. oktoobril toimub TÜ peahoone aulas inglise keeles toimuv seminar «Twenty Years of English-Language Studies at the University of Tartu: What's Next?», mis vaatab tagasi TÜ ingliskeelsele õppele läbi kahe aastakümne ning kutsub arutlema rahvusvahelistumise hetkeseisu ja tulevikuplaanide üle.

Seminari avab haridus- ja teadusminister Jaak Aaviksoo ning seal astuvad üles õppejõud ja välistudengid – nii need, kes osalesid 20 aastat tagasi esimese ingliskeelse semestrimooduli käivitamises kui ka need, kes nüüd juhivad ingliskeelseid õppekavu Tartu ülikoolis.

Küsitlusuuringute seminar

18. oktoobril uues anatoomikumis toimival esimesel Eesti küsitlusuuringute metodoloogia seminaril pööratakse erilist tähelepanu andmete kvaliteediga seotud küsimustele. Oma kogemusi jagavad küsitlusuuringute metodoloogiaga seotud teadlased ja praktikud.

Seminari ühe korraldaja Kaur Lumiste sõnul on küsitlusuuringud hindamatu infoallikas paljudes valdkondades ja neid kasutatakse laialdaselt. Samas näeb ta küsitlusuuringute leviku juures ka uusi ohtusid, sest sõltuvalt küsitlajate oskustest võib nende esinduslikkus ja usaldusväärsus väga suurel määral erineda. «Seminaril proovime neid teemasid arutades astuda vastusele sammukese võrra lähemale,» rääkis ta.

Seminari ühe esineja Ave Rootsi ettekanne käsitleb mitme küsitlumisviisi korraga rakendamist, mida kasutatakse vastamismäära suurendamiseks. Ent siingi peituvad Rootsi sõnul ohud. «Inimesed tahavad jätta endast tavaliselt posi-

tiivset muljet, seda eriti võõrastele. Küsitlaja pole mingi erand ja seega võivad teatud küsimustele antavad vastused olla mõjutatud tema kohalolust,» ütles ta.

Rootsi sõnul tuli Euroopa Sotsiaaluuringu 2012. aasta eksperimendist välja just selline nüanss. Inimesi küsitleti eksperimendi tarvis nii interneti teel kui ka intervjuerijate abiga. Tulemusi analüüsid aga selgus, et intervjuerijale antud vastustes hindasid inimesed oma positsiooni ühiskonnas teiste inimestega võrreldes keskmiselt kõrgemaks ja majanduslikku toimetulekut keskmiselt paremaks kui internetis vastanud. «See ei tähenda, et inimesed otseselt valetasid küsitlajale, kuid võõra kohalolu mõjutas vastaja hinnanguid nende küsimuste puhul, kus inimesel oli rohkem tõlgendus- ja määratlemisruumi,» selgitas ta.

Rohkem informatsiooni saab seminari koduleheküljelt: www.ess.ut.ee/seminar.

Põneva programmiga perepäev

25. oktoobril toimuvale TÜ perepäeval on kõik oodatud tööle koos laste, õe-venna, ema-isa, vanavanema või mõne teise lähedasega, toimuvad põnevad ekskursioonid ja töötoad nii suurtele kui ka väikestele.

Muuseumides, tähetornis ja botaanikaaias toimuvad meisterdamishuvilistele põnevad ekskursioonid ja töötoad. Chemicumis saavad lapsed osaleda avastusõppes ja tutvuda tööga laboris.

Geenivaramu tutvustab huvilis-

tele biohoidlat, samas on võimalik näha ka põnevaid katseid lämmastikuga. Ajakirjanduse õppetool tutvustab tele- ja raadiodiktori tööd TÜ perepäeva stuudio õpitoas «Vaikust! Saade!». Esimest korda pakub ülikooli kogudus perepäeva raames nii suurtele kui ka väikestele võimalust tutvuda Jaani kirikuga.

Perepäeval pakub huvitavat tegevust ka TÜ Viljandi kultuuriakadeemia. Täpne kava on siseveebis aadressil <https://siseveeb.ut.ee/perepaev>.

Sügispäevad otsivad tuden- gipärimust

Triin Kand,

Tartu tudengipäevade meediajuht

14.–20. oktoobrini toimuv festival «Tartu sügispäevad 2013» pakub oma kavas üritusi kultuurist spordini, muusikast põnevate mälu-mängudeni.

Kultuuripärandi aastast inspireerituna asuvad tudengipäevad seiklema tudengikultuuri ning -pärimuse radadel. Akadeemilises pikapäevarühmas uurime, milline oli tudeng aastaid tagasi ning milline on ta tänapäeval. Tõstatame taas küsimuse, kuidas jääda ellu kõrgharidusreformi ajal ja kuidas nautida täisväärtuslikku tudengipõlve.

Asume otsima tõelisi tudengitraditsioone, mida kogemata pole ükski üliõpilane õige tudeng. Siit ka üleskutse Sulle, hea tudeng: kui tead mõnd mõnusat lugu, nagu näiteks vana hea üle Kaarsilla kõndimine, kirjuta meile sellest aadressil osalen@studentdays.ee.

Toome tagasi kunagise tudengipäevade menuürituse, isehitatud sõidumasinade võistluse Bambus! Loo me uusi väärtusi Päripidoga, kus kõlavad kõige mõnusamad etnobiidid. Tantsuks mängib Viljandi folkikollektiiv Curly Strings ning etnohõnguline plaadimuusika.

Kavast ei puudu ka väärrika ajalooa tudengibänd, Tudengiteater ja Tudengifilm. Loomingulised hinged loevad sahtlipõhja kogunenud poeesiat Luulevabadusel, vaimuvirgutust pakub sügis-aeroobika ning kõige rohkem nalja saab ikka kommenteerimisvõistlusel.

TARTU SÜGISPÄEVAD
14.-20. OKTOOBER WWW.STUDENTDAYS.EE

SÜGISPÄEVADE MAGUSAMAD PALAD:

Esmaspäev, 14. oktoober
6.15 Avatuut (Tartu ühiselamud) – võimlejatega liituvad ka EMÜ rektor Mait Klaassen, TÜ õppeprorektor Martin Hallik ja Tartu linnapea Urmas Kruuse.
18.00 Mälukas (Püssirohukelder) – põnev ja kaasahaarav mälumäng, kus küsimusi muusikast ajalooni, matemaatikast psühholoogiani.

Teisipäev, 15. oktoober
19.00 Tudengifilm (Tartu Elektri-teater) – kahes kategoorias jagatakse parimatele filmitegijatele au, kuulsust ning 1000-eurose stipendium Swedbankilt.
20.00 Luulevabadus (Naiiv) – ödusas õhkkonnas kõlavad kõige sulnimad, salapärasemad ning maagilisemad luuleread ja pinguldavad kitarriskeeled.

Kolmapäev, 16. oktoober
19.00 Tudengiteater (Tartu Uus Teater) – Olla või mitte olla? Tulla või mitte tulla? Ikka tulla, sest teatrit peab saama!
22.00 Kommenteerimisvõistlus (Sõprade Juures) – osalejate ülesanne on leida endas superkoomik ning kommenteerida spontaanselt erivanalisi videoid võimalikult humoorikalt, vaimukalt ja kaasahaaravalt.

Neljapäev, 17. oktoober
18.00 Sügis-aeroobika (TÜ spordihoone) – treeningute vahel esineb tantsutrupp DanceAct, taas valitakse ka tudengite aeroobikakuningu.
22.00 Päripido (Tartu üliõpilasmaja) – tudengipärimusele pühendatud kontsert-pidu.

Reede, 18. oktoober
20.00 Tudengibänd (Tartu üliõpilasmaja) – lavalavad kütavad kuumaks eelvooruläbinud seitse bändi, kellest üks viib koju 500-eurose auhinnašeki kaupluselt Muusik.

Laupäev, 19. oktoober
14.00 Tudengiseiklus (algus Raekoja platsil) – põnevas orienteerumismängus Tartu kesklinnas tuleb lahendada ülesandeid, mis nõuavad nii osavust, taibukust kui ka head tiimitööd.

Pühapäev, 20. oktoober
15.00 Bambus (Vanemuise tänav, kaubamaja esine) – tule saa osa sügise kõige kaasahaaravamast võistlusest, mille jaoks tudengid on ehitatud kõige hullumeelsemad sõidukid!

Algas Tartu ülikooli rahvusteaduste professuure tutvustav tasuta loengusari

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Septembris algas TÜ-s eesti rahvusteaduste teemaline loengusari, mis pakub kõigile huvilistele tasuta võimalust osaleda kogu õppeaasta vältel ligi paarikümnel põneval eesti keelt, kirjandust, (kunsti-) ajalugu, pärimust ning mõttelugu käsitleval loengul nii Tartus kui ka Tallinnas.

«Loengusarjas arutlevad TÜ rahvusteaduste professorid lihtsalt ja inimkeeli eesti keele, ajaloo, etnoloogia ja kultuuriga seotud küsimuste üle. Saab kuulda, kui jätkusuutlik on meie emakeel või millisesse keelekontaktialasse see kuulub, samuti mõtiskletakse, kas kunstiajalugu saab olla rahvusteadus ning uuritakse, kuidas rahvapärinus on mõjutanud eesti ajakirjandust,» selgitas TÜ filosoofiateaduskonna arendusjuht

Eva-Kaia Vabamäe.

Rahvusteaduste professorid loodi Tartu ülikoolis 2012. aastal. Kümme professori koondavad endas rahvusülikooli ülesanded edendada eesti keele ja kultuuri säilimise ja arengu eesmärgil Eestit ja selle rahvast uurivaid teadusi ning eestikeelset haridust, samuti säilitada ülikooli omandis olevat rahvuslikku kultuuripärandit.

Õppeaasta jooksul tutvustavad kõik rahvusteaduste professorid loengusarja raames oma professuuri olemust.

Tartus peab 10. oktoobril eesti ja võrdleva rahvaluule professor Ülo Valk loengu «Kui muistendist saab uudis: usundiilise pärimuse ja Eesti ajakirjanduse suhetest läbi aja» ning 21. novembril eesti kirjanduse professor Arne Merilai loengu teemal «Ühendväljateooria ahvatlused / Kirjandusloo vajadused».

Loengusarja lai teemadering

ja populaarteaduslik lähenemine pakuvad põnevat kuulamist ja mõtlemisainet gümnasistist täiskasvanud kultuurihuviliseni.

Igale loengule järgneb näiteks interaktiivne tegevus keeleteemalise viktoriini, aruteluringi, mälumängu või filmivaatamise näol.

Rahvusteaduste professorite loengud toimuvad Tartus filosoofiateaduskonna ringauditooriumis ja Tallinnas rahvusraamatukogus. Mõlemas linnas räägitakse kõigist professuuridest. Loengute põhjalikum ajakava ning tutvustus on kirjas aadressil www.ut.ee/ rahvusteadused, kus saab ka loengutele registreeruda.

Samuti jätkub TÜ ja rahvusraamatukogu Tallinnas peetav loengusari «Google`ist ei piisa». 8. oktoobril peab selle raames rahvusraamatukogus dotsent Andres Kuusik loengu «Kuidas olla atraktiivne?».

Rahvusteaduste loengusarja avaloeng tõi rahvusraamatukogu saali kümneid kuulajaid.

VAESUSpõhine õppetoetus ja tudengi tegelik vajadus

Kristi Karro,
TÜ ajakirjanduse 1. aasta
magistrant

Ainuke tore asi uue vajaduspõhise õppetoetuse juures on see, et toetuse määrad on suuremad kui vanade õppetoetuste puhul ning need on mitmeastmelised (75, 135, 220 eurot). Kõik muu lihtsalt purskub bürokraatiast, mida parandaks vaid see, kui riik mõtleks uuesti läbi, mis on ühe tudengi vajadus, mis on perekond ning keda võiks see toetus õieti üldse motiveerida.

Vajaduspõhise õppetoetuse põhjal on tudengi vajadus kindel sissetulek. Aga see kindel sissetulek on ainult väga vaese tudengi vajadus, sest kohe, kui tudengi kuusissetulek ületab ühe pereliikme kohta 280 eurot, seda vajadust enam ei ole. Ilmselt siis vanemad annavad või on tudengil hea teenimisvõimalus?

Sellisel põhimõttel jagatav toetus tähendab, et vajaduse näitaja on tulu, aga mitte kulud, kuigi tegelikult võiks arvesse võtta mõlemat asjaolu. Näiteks juba see on mitu korda suurem kulutus, kui ühest perest läheb rohkem kui üks laps paari aasta jooksul teise linna kõrgkooli. Isegi, kui vanemate kuupalk võimaldab ära elada, annab selline sündmus ikkagi rohkem tunda, kui vähem teeniva pere ühe lapse

Foto: Elmar Riig

puhul, kes asub õpingutele oma kodulinnas.

Vajaduspõhine õppetoetus eelistab vaeseid tudengeid. Jah, õige lüke: vaesel noorel on võimalik saada hea haridus, luua kontakte, hakata kenasti teenima. Ühel sotsiaalsel grupil läks nüüd äkki kergemaks. Aga vajaduspõhine õppetoetus ei toonud päevavalgele ühtki uut sotsiaalset gruppi, kuna majanduslik toetus oli ka varem olemas, vaid jättis tähelepanuta hästi õppivad tudengid.

Muidugi võib ka vaeste tudengite seas olla hästi õppivaid tudengeid ja vastupidi, aga igal juhul oli tulemuspõhise õppetoetuse korral raha saajate hulk suurem. Vajaduspõhise õppetoetuse tingimustele vastab umbes 2000 tudengit, mis on ligikaudu viis korda vähem kui

vanasti põhitootuse saajaid. *Cum laude* bakalaureuseastme lõpetanud tudengi jaoks on oluline vahe, kas ta saab sellest sügisest ka magistris 55 eurot kuus või mitte midagi, rääkimata uuest ja võõrast tundest, et hästi õppimine ja saavutused pole ühiskonnas enam mingi näitaja.

Vajaduspõhise õppetoetuse põhjal on perekond see, kuhu tudeng on sündinud, olgu reaalsus mis tahes. Perekond on see, kes on kirjas rahvastikuregistris: enamasti ema ja isa, õed-vennad, aga ka poolõed ja -vennad, kui vanemad on teineteisest lahus uue pere loonud. Kuni 24. eluaastani on tudeng oma perekonnas, sõltumata sellest, kas ta elab vanematega koos või kas nemad tudengit üldse toetavad.

Isegi kui näiteks 22-aastane tudeng saab miinimumpalka 272 eurot (neto) ja elab elukaaslasega tema vanaema pärandatud korteris, arvestatakse toetuse määramisel ikkagi ka tudengite vanemate sissetulekut ja mitte elukaaslase oma. 272 euroga saaks tudeng vajaduspõhist õppetoetust 75 eurot kuus, aga kui sinna lisada mõlema vanema ütleme 400-eurone kuupalk, on nii-öelda perekonna sissetulek 357 eurot inimese kohta ja tudeng ei saa toetust. Jah, ka siis, kui vanemad tudengile raha ei anna.

Õppetoetuse määramise tingimused tuleb kiiremas korras üle vaadata!

Milleks meile üliõpilaste tagasiside?

Laura Kalda,
TÜÜE avaliku poliitika spetsialist

Õppetöö kvaliteet on oluline. Me kõik ülikoolis nõustume sellega ja tahaksime head kvaliteeti ka kuidagi tagada. Teadustöö puhul oleme jõudnud küll palju kritiseeritud, kuid siiski ühtselt aktsepteeritud moodsikuteni. Õppetöö puhul sellised üldkehtivad moodsikud puuduvad, küll aga on meil kasutada instituutide sisehinnangud ja üliõpilaste tagasiside*. Üliõpilasendajad nii teaduskondades kui ka senatis nõuavad üha häälakamalt üliõpilaste tagasiside arvestamist. Miks?

Paljud õppejõud, kes pareerivad tagasiside tulemusi, leiavad, et probleem ei ole mitte õppemeetodites, vaid üliõpilastes. Üliõpilased on rumalad, vähe motiveeritud, laisad ja üleüldse joovad liiga palju. Sellisele arvamusele viitab ka äsja ilmunud Praxise Eesti õppejõudude uuring, mille põhjal leiavad õppejõud, et õpetamist takistavad ja toetavad (!) tegurid on valdavalt neist endast väljaspool: üliõpilaste eelteadmistes, õpioskustes ja motivatsioonis. Sama uuring täpsustab, et õpetamise teooria järgi viitab selline väljapoole suunatus õpetamise ebaefektiivsusele (üliõpilane ei omanda õpiväljundeid), ei suuna õppejõude eneseanalüüsile ning õppejõud ei naudi sealjuures ka ise õpetamisprotsessi.

Õpetamine on õpitav. Ka need

õppejõud, kes küll usuvad oma rolli tähtsusesse õpetamisprotsessis, põhjendavad kehavõitu tagasisidet vahel sellega, et oskustest jääb puudu. Või et populaarseks saavad ainult kõige karismaatilised. On kurb tõdeda, et valdav osa praegustest õppejõududest ei ole õpetamist õppinud. Erialased teadmised ongi loomulikult esmatähtsad, aga olgem ausad: ajakohaste õppemeetoditega ei ole paljud õppejõud kursis. Seetõttu jäävad nii mõnelgi juhul suurepärased teadmised üliõpilastele edasi andmata. Loengud ei pea olema võrtsitatud huumoriga, ainetele on vaja head struktuuri ning tudengite tasemele vastavaid selgitusi.

Teadustöö on prioriteet. Ülikoolis on konkurentsipüsimeks oluline teadustöö ja -rahastus, mis sõltub loomulikult töömahukatest projektidest, järelikult peaks see õigustama kaalukausi langetamist teadus-

töö kasuks. Üksnes teadustööga tegelemiseks on näiteks (juhtiv) teaduri ja uurijaprofessori positsioonid. Ning kui tõesti tundub, et õpetamine ei paku huvi või hoolimata pingutustest olukord ei parane, tuleks õppetöö asemel keskenduda teadustööle ning seda juba vastaval positsioonil. Kui jääda aga positsiooni juurde, mis eeldab ka õppetööd, siis tuleb kas või jätkusuutlikkuse loogikast lähtuvalt siiski leida aega õppetöö arendamiseks, kaasates vajaduse korral näiteks assistente või doktorante. Õppetööga peavad tegelema inimesed, kes on sellest huvitunud.

Kindlasti ei ole tagasisidega tegelemine aga üksnes õppejõudude kaudu põhjendatav ega ka muudetav. Kahtlemata on põhjuseks (ka) see, kuidas õppetöö kvaliteeti suhtutakse struktuuriüksuste tasandil – millised on juhtide ootused töötajaskonnale. Miks on näiteks nii, et akadeemi-

2012/2013. ÕA SÜGISSEMESTRI ÕPPEAINETE TAGASISIDE

Õppejõududest hinnati kõrgemalt neid, kes tegelevad üliõpilastega individuaalselt. Oluliseks peeti õppejõu toetavat ja avatud olekut ning tudengite arvamusega arvestamist. Probleemidena toodi välja puudulik tagasiside ja ebapiisavad selgitused. Õppeainetest hinnati kõrgemalt praktilisi ja väikestes

õpperühmades toimuvaid (eriala)spetsiifilisi aineid, näiteks keelekursusi. Vajalikuks peeti selgeid juhendeid ning asjalikke lisamaterjale, eriti aga teoreetiliste teemade seostamist praktilise eluga. Probleemina toodi välja eelkõige õppetöö nõutud ja tegeliku mahu erinevus.

Allikas: õppeinfosüsteem

lise personali ametijuhend seab tähtsaimale kohale määratluse, et «professor on oma eriala juhtiv õppejõud», aga professori edukust mõõdetakse eelkõige tsiteeritavuse ning rahastuse tagamisega, kõrvalpilguga juhendatud doktoritööde arvule?

Enesetäiendus ei tähenda üksnes erialakonverentside külastamist ja vastava kirjanduse lugemist. Ülikool pakub rohkelt võimalusi väga headeks õpetamist arendavateks täienduskoolitusteks, õpetamismenüüdeks ja enesetäiendamiseks välismaal. Instituutidele pakutakse toetust õppeassistentide palkamiseks. Ja vahel piisab ka lihtsalt kolleegidega vestlemisest, heaks näiteks siin on juba mitmetes instituutides toimuvad õppejõult-õppejõule seminarid või regulaarsed kohtumised programmijuhiga.

Üliõpilasesindajad ei tõstata teaduskondades ja senatis tagasiside teemat selleks, et kedagi kiusata või karistada. Soovime, et õppetöö kvaliteeti väärtustaksid nii õppejõud, juhid kui ka üliõpilased. Nii saavutavad tudengid vajalikud õpiväljundid ja suureneb ka õppejõudude endi rahulolu õpetamisega. Kui kellegi õppeainete tagasiside on kehva võitu, siis tuleb koos programmi- või struktuuriüksuse juhiga leida võimalused olukorra parandamiseks. Las õpetavad need, kes seda tõepoolest teha tahavad. ^U

** Loo autor võtab arvesse, et õppeosakonna analüüsid näitavad, et tagasisideküsitluse tulemused on informatiivsed ja kasulikud. TÜ töötajad leiavad selle kohta infot siit: <https://siseveeb.ut.ee/oppeainete-hindamine>.*

Ühisel rindel parema õpetamise nimel

Martin Hallik,
Õppeprorektor

Üliõpilaste aktiivne tegevus õppekvaliteedi parandamise nimel on väga hea! Nemad on ju need, kes peavad targaks saama. Üliõpilaste suur nõudlikkus on õppejõududele tugevaimaks argumendiks olla homme paremad kui nad on täna. Selge on see, et kui me tahame Tartu ülikooli kõige paremaid tudengeid, siis peab ülikool välja pakkuma ka kõige paremad õppejõud. Kõrgetasemelised teadusartiklid moodustavad vaid ühe osa hea õppejõu akadeemilisest pagasist. Ilma õpetamiskusteta heaks õppejõuks ei saa. Mõningatel inimestel on loomuldas antud paremad eeldused kui teistel, aga väga heaks õppejõuks ei saa ka nemad ilma õppimata.

Kõrgkoolis õpetamise kursusi pakutakse süstemaatiliselt juba 2008. aastast. Viimase kolme kalendriaasta statistika näitab meile, et igal aastal on 500 kuni 640 õppejõudu, õppetööd tegevat doktoranti ja spetsialisti võtnud vabatahtlikult osa õpetamiskursusest. Tuleb tõdeda, et mitmed õppejõud on täiendanud ennast suisa mitmel aastal, mõningad üldse mitte. Tõsine probleem on nende õppejõududega, keda üliõpilased on

hinnanud nõrgaks, aga kes ei näe selles mingit probleemi ega soovi õppida, et oma õpetamiskursusi parandada.

Üliõpilaste tagasiside süsteemi uuendati põhjalikult ning see on toimunud 2011/2012. õa sügissemestrist nii õppejõudude kui ka üliõpilaste arvates edukalt. Võrreldes varasema süsteemiga annavad üliõpilased 33% ulatuses rohkem vabatekstilisi vastuseid, mis on õppejõududele kõige suuremaks abiks loengukursustes muudatuste tegemisel.

Õppekvaliteeti on võimalik parandada ka nii, et üliõpilase kohta on rohkem õppejõude. See võimaldab anda üliõpilastele tagasisidet kõikvõimalike tööde puhul, mida õppejõud neilt aines nõuab.

Õppejõudude ja üliõpilaste suhtarv on üks olulisi kriteeriume, mida võtavad arvesse ka rahvusvahelised ülikoole pingerrita seadvad reitingutabelid. Käesoleva aasta kevadsemestrist on rakendunud võimalus palgata õppeassistente ning esmakordselt õpetatakse neid koordineeritult, et nad omandaksid juba algusest peale parema arusaama heast õpetamisest ning oskused selle rakendamiseks.

On suur tõenäosus, et heast õppeassistendist kasvab tulevikus väga hea õppejõud. ^U

Kahe südamelähedase riigi vahel pendeldav Tiina Kattel

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Tartu ülikooli keelekeskuse juhataja kohusetäitja Tiina Kattel tunnistab jutuaajamise käigus, et talle on väga lähedased nii Eesti kui ka Leedu. Arusaamatuste vältimiseks lisab ta kiiresti juurde, et on väga suur Eesti patrioot. Sellegipoolest on elus olnud ka hetki, kui Tiina Kattel on mõelnud, et jääbki piiri taha.

Südamliku ja avala naeratusega avab ta oma kabineti ukse. Tema silmatorkavalt julge löikega soeng on värvitud erksate roosade ja lillade toonidega, mitmed hõbedast sõrmused teevad liigutamisel väikest kõlinalat. «Olen sada protsenti lõunaestlane ja sada protsenti seto,» lisab ta oma hõbesõrmustele viidates. Kõrvarõngad on täna küll väikesed, ent muidu on needki ilmekalt suured.

Tiina Kattel veetis oma lapsepõlve tõepoolest Setomaal, koolimineku ikka jõudes viis tee Jõgevale, sealt edasi Kesk-Eestisse Rapla maakonda. Liikumiseks polnud toona palju põhjusi

tarvis: noored otsisid lihtsalt paremaid elamis- ja töövõimalusi. Pärast keskkooli lõpetamist astus ta Tartu ülikooli ning alustas õpinguid eesti filoloogia erialal. Näib olevat lihtne ja loogiline teekond, kuid tegelikult on elu olnud täis olukordi, mille kohta ütleb Tiina Kattel, et juhuseid ei tohiks justkui olemas olla, aga võta näpust.

Humanitaarhuvid avaldusid Tiina Kattelil tegelikult juba lapsepõlves. Eriti paelus teda ajalugu: mingil hetkel oli ta kohutavas vaimustuses antiigist, siis olid aukohatadel kreeka legendide raamatud, siis Venemaa ajalugu. Kuigi tema vanemad on «täitsa tavalised, lihtsad inimesed», on nad alati väga palju lugenud ja ühtlasi oli kodu täis suure hulgal raamatuid. «See oli iseenesestmõistetav, et ma näiteks teki all taskulambiga lugesin, kui pidi juba magama,» muheleb ta endamisi.

Kooliajal tuli juurde huvi reaalinete vastu: ta sai käia nii eesti keele ja kirjanduse kui ka matemaatika olümpiaadidel. Ülikooli astudes käis ta veel pikalt kahe laua

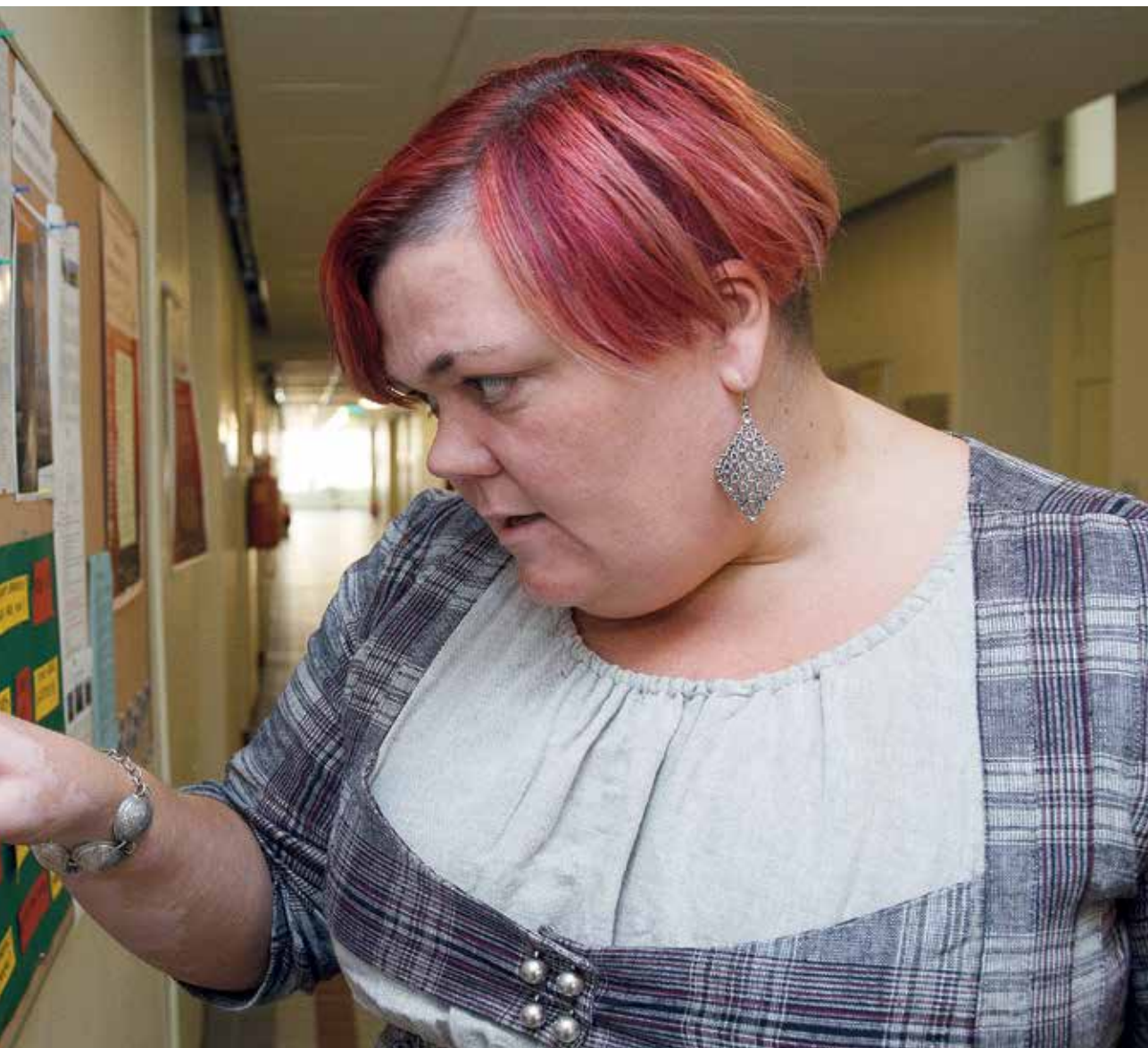

Tiina Kattel otsib kaardi pealt küla nimega S vastu. Küla on aga nõnda väike, et seda po

vahel: kas õppida eesti filoloogiat või matemaatikat.

JUHUSED ON OLEMAS

Valik langes kirjanduse ja keeleteaduse kasuks, samas tunnistab Tiina Kattel, et ei näe kahes aines vastandeid, pigem need toetavad teineteist. «Seda on ju väga palju räägitud, et lingvistile on mate-

Siesikai. See on koht, mis on tema mällu sööbinud igaveseks, sest sealt algas tema armastus Leedu keele ja kultuuri le kaardi peale kantud. Küll aga oskab Tiina Kattel aimata, kuhu kanti ta enamjaolt jääb.

Foto: Andres Tennus

maatiline loogika ja süsteemidest arusaamine üsna elementaarne ja vajalik.»

Häbenemata tunnistas Tiina Kattel, et keskkoolipäevil ei mõelnudki ta selle peale, mis on Leedu pealinn või kus see üldse asub. Uduselt mäletab ta, et põhikoolis käis ta kolhoosibussiga seal kandis ekskursioonil ja sama ähmane

on esimene mälestus Palanga kuurortlinnast.

Leedu teadvustus Tiina Katteli elus 1989. aastal, kui oli tarvis ülikooli astuda. Toona olid igale tudengikandidaadile suured ja korralikud sisseastumiseksamid. Seetõttu hakkas ta gümnaasiumi viimases klassis võtma ettevalmistuskursusi ning tegi suvel sisse-

astumiseksamid, kus tutvus Siiri Rebasega. Alguse sai terve rodu juhuseid, mis viisid armastuseni leedu keele ja kultuuri vastu.

Uus sõbranna tundis huvi esperanto keele vastu ja tema kaudu tekkis võimalus pärast eksameid minna Balti regiooni esperantistide tudengimalevasse. «Esperanto keelest ei teadnud

ma muidugi midagi, aga ta lohus, et ega seal seda vaja olegi.» Otsus vastu võetud, veetsid Siiri Rebane ja Tiina Kattel augustikuu Leedus, väikeses külas nimega Siesikai. Kuna seltskonnas oli vaid kolm eestlast, lisaks kahele sõbrannale üks noormees, siis enamjaolt kasutasid Kaunases pärit malevlased suhtlemisel leedu keelt. Tiina Katteliga räägiti peamiselt vene keeles.

Külg-külje kõrval restaureeriti vana mõisa ja elus esimest korda käis Tiina Kattel linapöõllul. See kõik oli tema jaoks hoopis teine maailm. Ta tajus, et leedu keel meeldib üha enam ja kuu aja lõppedes saab juba pisut aru kahtlase väärtusega anekdootidest. «Tegelikult ei saanud ma muidugi midagi aru, aga mul lihtsalt oli selline tunne.» Augusti lõpus sai ta teada, et on ülikooli sisse saanud. Samal ajal läbis kolme Balti riiki inimkett – Kaunase lähedal seisis Tiina Kattel suure Eesti lipuga inimeste rodu: ühekorraga juhtus palju, oli õnnelik aeg.

LEETU KEELT ÕPPIMA

«Ma ei olnud väga tubli üliõpilane», tunnistas Tiina Kattel kohe ja vaatab häbelikult oma sõrmuseid. Kõike muud oli ju palju huvitavam teha. Armastus Leedu vastu polnud ka järele andnud. Ühel hetkel pakkiski ta oma asjad ja uueks sihtkohaks sai Vilniuse ülikool. «Läksin dekaani juurde, leedu keeles ma rääkida ei osanud, ütlesin, et tahaksin nende juures õppida.» Toonane dekaan, kellega Tiina Kattel nüüdki aegajalt kokku juhtub, olla siis pärast seda külastust arvanud, et hulle on igasuguseid.

Järgmisest õppeaastast hakkaski Tiina Kattel hoopis Vilniuse ülikoolis leedu keelt õppima. Te-

gevust alustas kaks rühma: nullist algajad ja edasijõudnud. Kuidagi kujunesid aga asjalood nõndaviisi, et leedu keeles põhimõtteliselt vaid «tere» ja «aitäh» võimaline ütleva Tiina Kattel pandi edasijõudnute rühma. «Esimene semester oli tõsine stress.»

Suurte kolimiste käigus on konseptsid ära kadunud, kuid Tiina Kattel mäletab veel, et loengutes kirjapandu oli hämmastav. «Ma ei teadnud sügisel, kus üks sõna algab ja teine lõpeb, panin need lihtsalt kuulmise järgi kirja ja pärast üritasin aru saada.» Lootus hakkas tekkima siis, kui veebruaris liitus grupiga soomlane liikka. Tema oligi just see inimene, kes pani muidu vene keelt pursuva Tiina Katteli rääkima leedu keeles. Soomlane nimelt teatas, et erinevalt ungarlastest ja poolakatest tema vene keelt ei oska, temaga saab suhelda vaid leedu keeles. «Mis tegelikult osutuks alatuks, aga tõhusaks valeks, ta oli tegelikult vene filoloog, aga ta ütles seda mulle alles lõpuõhtul.»

Kohalikud Užupise boheemlased, kellega Tiina Kattel läbi käis, panid teda samuti üha rohkem leedu keelt rääkima. «Mitte otsestalt tänavakeelt, pigem kõnekeelt, millega hakkasin õppejõude natukene šokeerima.» Kevadel tegi ta eksamid juba väga hästi ära, kartus leedu keele ees hakkas tasapisi kaduma. «Tollest ajast on mul meeles sellised ütlused sõpradele: Leedu on imede maa, kus päeval kunagi vihma ei saja, oh mis ajalugu – suurvürstiriik ja puha,» naerab ta. Keegi ei tohtinud toona poolt silpigi halba öelda Leedu või leedukate kohta. Innustunud Tiina Kattel otsustas jääda veel üheks aastaks Vilniusesse ja õppida nüüd juba koos

päris leedu filoloogidega.

Pärast õpinguid pöördus Tiina Kattel tagasi Tartusse. «Õnnestus lõpuks ka siin ülikool lõpetada, tööde ja muude asjade kõrvalt, ja eks vahepeal viis elu ikka jälle Leetu tagasi ka, näiteks semestriks diplomitööd kirjutama.» Sel ajal sai temast Eesti ainukene litsentseeritud Leedu turismi- ameti giid. Seda litsentsi ei saa taotleda kõik inimesed, sellele on õigus vaid Leedu kodanikul või alalise elamisloaga inimesel. Naljakas lugu, naeratab Tiina Kattel, kumbagi tingimust ta ei täitnud, ent sellegipoolest leiti lahendus: ta sai litsentsi teenete eest Leedu riigi ees. Siiani on ta tegelikult teadmatuses, milliseid teeneid arvesse võeti, aga küllap aitas kaasa ka eksootika: leedu keelt rääkiv eestlane.

Postimehe reklaamiosakonnast, kus ta õpingute kõrval töötas, liikus ta 2002. aastal tööle täiskohaga turismifirmasse. Tegi seda just samal aastal, kui haridusministeerium hakkas välja saatma eesti keele ja kultuuri lektoreid. Esimesed kaks kohta, kuhu lektorid saadeti, olid Peterburi ja Vilnius. Kuna Tiina Kattel oli pool aastat tagasi just turismifirmasse tööle asunud ja talle seal väga meeldis, siis leidis ta, et tööandja suhtes pole aus, kui ta lahkub. Ta otsustas, et ei kandideeri enda jaoks mõneti ideaalsele töökohale. Järjekordselt hakkas tema elu mõjutama keegi teine. «Minu kolmest nooremast õest elas üks minu juures, sest ta õppis Tartus gümnaasiumis. Kuna olin pidevalt reisidel, siis pani õde nõutud dokumendid kokku ja esitas need minu eest.» Muud ei jäänudki üle, kui käia vestlusel, kus teatati, et koht on tema oma. Järjekordselt viis tee tagasi Leetu.

Algul läks ta aastaks. Eesti keel

oli võorkeelena väga populaarne, kokku tuli suisa mitu rühma. Teisel õppeaastal selgus, et võimalik on avada uus bakalaureusetasemel liiteriala «Leedu filoloogia ja eesti keel». Kui esimene lend 2008. aastal lõpetas, oli Tiina Kattel Leedus järjeapanu olnud kuus aastat. Oli murdepunkt. «Kui ma kohe Eestisse tagasi ei tule, siis ma ei tulegi, hakkasin ennast oma kodumaal välismaalasena tundma.» See kõik hirmutas teda üpris korralikult, eriti just see, et kaotab isamaa.

Tal oli Leedus ülikooli juures palju teha, sellele lisandus giidija tõlketöö. Elu oli sisse seatud, tekkinud oli tugev sõpruskond. Õhku jäi rippuma küsimus: mis siis nüüd edasi saab? Otsus oli lõpuks kindel: tuleb Eestisse tagasi tulla. Isegi juhul, kui pole otseselt teada, mis saama hakkab. Alguses oli väga suur mure, kas tööd leidub ja kuidas küll kõik taristu taas üles ehitada. Lisaks olid har-

jumused visad kaduma. «Esimesel aastal arvutasin kõik hinnad littedesse, võrdlesin Eesti ja Leedu hindu, olin väga häiritud, et ei saaneid tooteid, mida olin harjunud Leedus ostma ja sööma.»

Kõik läks hästi: ta sai töökoha keelekeskuses, mis on kõigele muule lisaks andnud ka mitmeid võimalusi, kuidas tuua Leedu eestlastele lähemale. Tiina Katteli südameureka on meie mõnetine ükskõiksus lõunanaabrite suhtes. «Järjepidevus on katkenud, pole noori, kes oleks huvitatud leedu ilukirjanduse tõlkimisest või ka lihtsalt Leedu tutvustamisest, napib isegi tarbetekstide tõlke.» Käies Läti ülikoolis kolleegidel külas, leiab ta eest tõlkeid nii eesti kui ka leedu uuemast kirjandusest. Lätis tuntakse huvi mõlema naabri vastu ja ollakse nende kultuuri omapäradele avatumad – see teeb Tiina Katteli kadedaks. Tahaks, et Eestis oleks ka nii!

Kirglikkus iseloomustab Tiina Kattelit mitte ainult suhtes Leeduga – näib, et kõik, mis ta endale südameasjaks teeb, ta ka korda saadab. Niisiis pole imestada, et kodus riivilil karbi sees lebab tal Valgetähe V klassi teenetemärk, mis anti eesti keele õppe edendamise eest Leedus. Ise ta ei pruugi oma pealehakkamise kirge tajuda, näiteks ei jõudnud talle tükk aega kohale, et on teenetemärgi ära teeninud. «Ega ma ei saanud aru küll, mis see kõik on. Selline rõõm, uhkuse tunne – see tuli palju hiljem.»

Praegu on Tiina Kattel peale keelekeskuse juhataja kohusetäitja ka doktorant, õppejõud ja leedu keele lektor. Talle meeldib olla õpilase rollis, istuda auditooriumis teisel pool ja mõelda hoopis muudest asjadest. Näiteks Leedust, linapõldudest ja teistmoodi mõttemaailmaga inimestest – ja kuidas küll kõik see eestlastele lähemale tuua. ☺

Kuidas ma kogemata Saatuse osa mängisin

Siiri Rebane,
TÜ doktorant

1989. aastal Tartu ülikooli eesti filoloogiasse sisseastumiseksameid tehes sattusin juttu ajama ühe konkurendi ehk kolleegiga. Mul oli eksamitega päris kiire, sest kohe pärast viimast eksamit oli plaanis sõita Leedumaa malevasse. Üliõpilaste ehitusmalev, Eestis tuntud lühendiga EÜE. Leedus oli kõik samamoodi, ainult et leedu keeles. Meie rühm koosnes Läti ja Leedu noor-

test esperantistidest, enamik vist isegi olid üliõpilased, mõned endised ja mõned tulevased hulgas. Ja siis, tol mõnevõrra unustusse vajunud, kuid seda saatuslikumal hetkel, ülikooli raamatukogus eksamiteks tuupimise vahel lobisemisega lõdvestudes, kutsusin eelmainitud kolleegi, kelle nimi, nagu selgus, oli Tiina Kattel, endaga kaasa malevasse. Sellest sai alguse tema tutvus leedulastega ja huvi Leedumaa ning leedu keele ja kultuuri vastu. Ühtlasi järeldus sellest

kogu tema hilisem edukas karjäär eesti keele lektorina Vilniuse ülikoolis ja kõik muu juurdekuuluv. Puändile vist ei tule kasuks see, et tookord, 1989. aastal sai tema Tartu ülikooli eesti filoloogia erialale sisse, mina ei saanud, kuid suundusin järgmisel, 1990. aastal suunamisega vennasvabariiki Vilniuse ülikooli leedu filoloogia erialale, see tähendab, mina olin meist küll esimesena Vilniuse ülikoolis, kuid lõpuks siiski vähem edukalt.

Esmakordselt tõi välistudengid Tartusse 1993. aastal loodud esimene semestrimahus õppeaineid sisaldav ingliskeelne õppemoodul «Semester in the Baltics».

Foto: Anu Realo

Tartu ülikool muutub rahvusvahelisemaks

Sel sügisel tähistab Tartu ülikool 20 aasta möödumist ingliskeelse õppe algusest. Rektor Volli Kalm arutleb rahvusvahelise õppe ajaloo, tänapäeva ja tuleviku üle ning räägib, millised muudatused sellega seoses Tartu ülikooli ees ootavad.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Nõukogu ja senati ühisistungil septembri keskpaigas rõhutasid peaaegu kõigi teaduskondade esindajad rahvusvahelistumise tähtsust. Mida saaks selleks eri valdkondades Tartu ülikoolis tegelikult ära teha?

Eelkõige saaks uusi ingliskeelseid õppekavasid juurde teha. Ilmselgelt seisab selle taga vähemalt osaliselt ka suurem rahvusvahelistumine. Meil on olemas teaduslik

tase ja pädevus, et neid koostada ja ellu viia. Muidugi võib ka koos teiste ülikoolidega ühisõppekavu teha.

Meil olid õigupoolest enamik magistri- ja doktoriõppekavades õppekeelteks nii eesti kui ka inglise keel, nüüd nõuab seadusemuudatus, et õppekava peab olema ühes keeles. Aga see ei tähenda, et me ei võiks teha eestikeelsete kõrvale ingliskeelseid kavu. Oleme seda lubanud ka tulemuslepingus haridusministeeriumiga. Juba on mõned esialgsed

kokkulepped valdkondades, kus selgelt on näha õppijate huvi. Näiteks on meil järjest arenemas e-riik ja muud e-teenused, meditsiini kuni tulumaksu deklareerimise ja valimistel hääletamiseni. Kõik see on mõjutanud näiteks äri- ja õiguslikku keskkonda, meditsiini korraldust ja muud. Eestil on selles suhteliselt ainulaadne mitmeaastane kogemus, mida võiks uute õppekavade tegemisel kasutada.

Miks on rahvusvahelistumine

Ühele rahvusülikoolile nagu Tartu ülikool üldse oluline?

Kas tõesti keegi kujutab ette, et rahvusülikooli rolli on võimalik täita välismaailmast isoleerituna? Ülikoolid on oma olemuselt rahvusvahelised. Kui vaatame TÜ ajalugu, näeme, kui mitmes keeles on siin omal ajal õpetatud. Näiteks 19. sajandi teisel poolel kasvasid saksakeelsest kirju rahvusliku taustaga tudengite seltskonnast välja Eesti rahvusliku ärkamise juhid. Ei olnud küsimust, et nad õppisid saksa keeles või koos venelaste, sakslaste, poolakate ja lätlastega.

Ettekujutus, et eesti asja ajamiseks peab olema kõik, mis ülikoolis toimub, ainult eestikeelne, ei ole õige. On ju väga selgelt näha, et kogu meie ühiskonna areng on järjest suuremas rahvusvahelises ühenduses ja koostöös. Meie tudengid elavad juba ülikoolis õppimise ajal, veel enam hiljem töötades nagunii rahvusvahelises keskkonnas. Ülikool peab nad vähemalt selleks ette valmistama ega tohi ennast kindlasti sulgeda ei välistudengitele, -õppejõududele ega ka kapselduda ühe keele keskkeks.

Rahvusvahelise ülikooli õnn ja õnnetus on see, et konkureerida tuleb justkui kõigiga. Kõigiga aga rinda pista lihtsalt ei saa. Kes on TÜ põhilised konkurendid?

Ülikoolide vahel on valdkonnaspetsiifiline konkurents. Kõigile peaks olema selge, et tegelikult ei ole Eesti ülikooli põhikonkurent teine Eesti ülikool, vaid me oleme rahvusvahelises konkurents, seda eriti teaduses ja järjest rohkem ka õppes. Kui publitseerida või teadustoetust taotleda välismaal, siis otsustatakse su töö

üle rahvusvahelises võrdluses. Ei ole vahet, kas konkurent on kõrvalt maaülikoolist, Tallinna tehnikaülikoolist või hoopis Groningenist. Muidugi jääme teiste Eesti ülikoolidega konkureerima parimate tudengite ja õppejõudude pärast, aga selle kõrval saaksime oluliselt rohkem koostööd teha. TÜ peab rahvus- ja klassikalise ülikoolina katma kõiki valdkondi, aga me ei peaks näiteks eriala tasemel üksteist praeguses mahus dubleerima. Oma ressursse vähem hajutades oleksime ka ükshaaval võetuna kõik konkurentsivõimelisemad.

Kuivõrd arvestab ülikool rahvusvaheliste ülikoolide pingridu, nagu näiteks Times Higher Education ja QS Ranking?

Kõigi edetabelite juures on teatud osa hinnangutest subjektiivsed ja kohati mõjutatavad näitajatest, mis ei ole ülikoolide enda teha. Näiteks on suure osakaaluga ülikoolide ja eriti teaduse finantseerimise maht ja selles vallas ei ole meil võimalust konkureerida näiteks Hiina parimate või ka Katari ülikooliga, kuhu valitsusringkonnad suunavad miljardeid dollareid. Tänu tohututele ressurssidele on näitena toodud ülikoolidel võimalus jõuda pingeridade tipus olevate USA, Suurbritannia jt ülikoolide hulka, meil selliseid ressursse ei ole.

Hiljuti avaldatud QS Rankingu tulemused lähtuvad suure osas andmetest, mida ülikoolid ise sinna saadavad. Küsimus ongi selles, mis lähteandmetest on näitajad arvatud. Leppisime Rektori Nõukogus ja TTÜ rektoriga kokku, et edaspidi enne andmete saatmist avalikustame need teineteisele, et tudengite, töötajate arvud jm andmed oleksid esitatud

samadel alustel. Mitmed teadusülikoolide võrgustikud, nagu näiteks Coimbra grupp ja LERU (League of European Research Universities), on neid edetabeleid kritiseerinud just seepärast, et hindamiseks kogutud andmed ei ole üheselt tõlgendatavad.

Eesti ülikoolide jaoks oleks tervikuna väga hea tulemus juba see, kui suudaksime oma positsioone nendes edetabelites säilitada, sest kogu aeg tuleb hindamiseks juurde uusi ja väga võimsalt finantseeritud ülikoole. See näitab tegelikult globaalses mõttes head trendi: ka rikkad riigid ja nafta-šeiigid näevad, et haridusse on õige finantseerida.

Oma osa edetabeliseisudes on ju ka rahvusvahelisusel.

Jah, ja see on suhteliselt suur. Enamikes edetabelites arvestatakse vähemalt kahte asja: välismaalaste osakaalu akadeemiliste töötajate hulgas ja välistudengite osa kogu tudengite hulgas. Tegelikult mõeldakse üliõpilasi, kes võtavad täisprogrammi, aga siin on interpreteerimise küsimus, kas lugeda nende hulka ka näiteks kõik Erasmuse vahetustudengid, või mitte. Välistudengite suhtes on eelisseis muidugi ingliskeelsetel ülikoolidel. Kui siia kõrvale panna Eesti oma unikaalse keele ja keskkonnaga ja arvata, et saame siia välistudengeid nii, et nõuame eesti keeles õppimist, on see lootusetu.

Kas on tunda Eesti riigi ning haridus- ja teadusministeeriumi survet, et meie kõrghariduses oleks rohkem ingliskeelseid õppekavu?

Tulemuslepingus ministeeriumiga on selles osas kirjas kaks ülesannet: teha rohkem ingliskeelseid

õppekavu ja suurendada välisüliõpilaste arvu. Välisüliõpilaste arv on pakutud välja ka seni ametlikult kinnitamata tulemusnäitajate hulgas, mille järgi riik ülikoole edaspidi finantseerib. Ma usun, et hirm, et hakkame ingliskeelsete õppekavade kaudu ka Eesti noorte käest raha võtma, peaks olema kadunud. Meil on ingliskeelseid õppekavu, kus küsime kõigi käest õppeteenustasu ja me ei saa keelata Eesti noori nendele kavadele õppima asuda, kui nad seda tahavad.

Milline võiks olla Eesti ühiskonnas valmisolek rahvusvaheliste õppekavade lõpetajate suhtes?

Kui vaatame noori, kes kohe pärast gümnaasiumi välismaale õppima lähevad, on selge, et nad ei saa eestikeelset kõrgharidust. Mingi osa neist jääbki välismaale, aga me ootame neid väga tagasi, sest neil on rahvusvaheline suhtlusvõrgustik ja eeldame, et nad panustavad Eesti ühiskonna jaoks. Nende õppekeel on olnud enamasti inglise keel. Miks tundub Eestis saadud ingliskeelne haridus

siis kuidagi sobimatu? Rahvusliku ärkamise juhtidel ei takistanud saksakeelne haridus kuidagi Eesti asja ajamast. Rahvusülikooli rahvusvahelistumisele võiks olla avaram vaade.

Mõtteviisi, et me ei peaks väljastpoolt tulijaid õpetama, ei taha arvestada rahvusvahelist konteksti, milles elame või kui palju abi oleme ise mujalt saanud. Minu arvates tekitaksime kõige suurema välismaale lahkumise stiimuli siis, kui ütleksime, et nüüd on piirid kinni ja muidu minema ei saa, kui tööga haridus kinni makstud. Siis ei tuleks paljud siia õppima. Me tahame ju õnnelikku ja arenenud ühiskonda, me saavutame seda vaid avatuse suurenedes.

Demograafilisi andmeid vaadates on selge, et Eestis väheneb lähiaastatel ülikoolialiste noorte hulk. Kas see tähendab Tartu ülikooli jaoks ka rohkem välistudengeid või väiksemat vastuvõttu üldises plaanis?

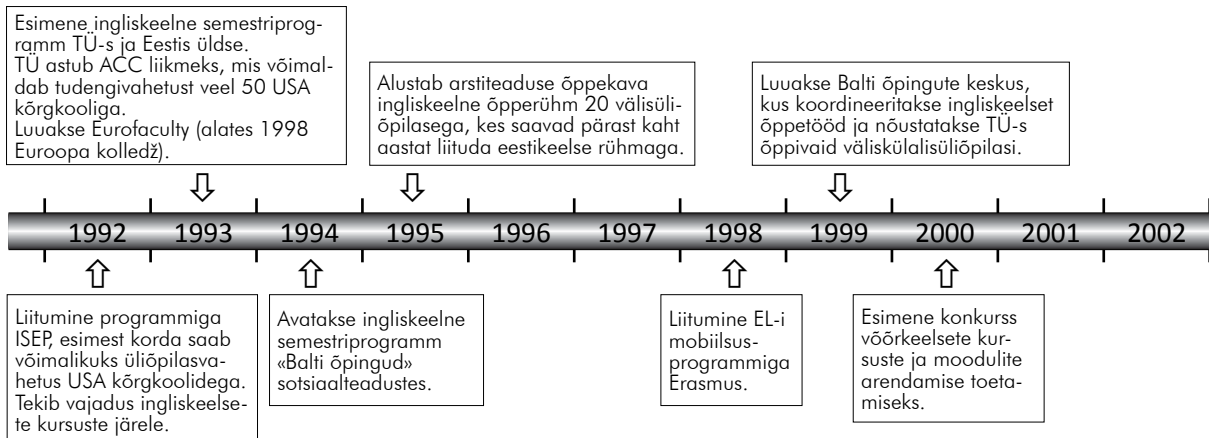
Välistudengite arv suureneb, selles ei ole mingit kahtlust. Enam-vähem sama kindel olen ka selles, et see ei kompenseeri

täielikult tudengite arvu vähenemist Eestis. Ülikoolid ei tohiks oma vastuvõtu-latti alla lasta, et tudengite arv n-ö täis saada. See võib esimeseks semestriks tudengite arvu suureks ajada, aga niipea, kui hakkame vaatama lõpetamise efektiivsust, näeme, et lati langetamisest saadav kasu on olematu. Me ei võta ka välisüliõpilasi vastu ilma taset kontrollimata. Vaatamata üliõpilaste arvu vähenemisele on vaja suurendada nõudlikkust. Paremate üliõpilaste suhtumine sõltub sellest, kui palju neilt nõutakse ja kui palju nad saavad ülikoolis areneda. Kuigi välisüliõpilaste arv tulevikus kasvab, siis vastuvõtt tervikuna ülikoolis ilmselt väheneb, mis võimaldab suurendada ühe üliõpilaskoha finantseerimist.

Olete olnud ülikoolis nii õppejõud, dekaan, õppeprorektor kui ka nüüd rektor. Kuidas on teie hinnangul ülikooli sees eri tasanditel hoiak rahvusvahelistumise suhtes muutunud?

Kui olin veel dekaan, asutati Balti uuringute keskus, millest kasvas välja Euroopa kolledž. Oli selgelt

Ülevaade ingliskeelse õppe arengust

näha, et teaduskondades ei teki eraldi võttes sel määral võorkeelseid õppeaineid, et õppekava kokku saada. Oli vaja ühte kohta, kuhu koondada üksikud ingliskeelsed ained, millest tekiks terviklik õppekava, ja samas oleks iseseisev üksus, mida välissaatkonnad ja riigid rahaliselt toetasid. Need ingliskeelsed ained võimaldasid ka Erasmuse üliõpilasvahetusest osa võtta.

Sellest on möödas 20 aastat, oleme jõudnud olukorrani, kus enamikes teaduskondades on oma ingliskeelsed õppekavad. Ka arstiteaduse õppekava on arenenud kolmest ingliskeelsest aastast täisprogrammiks.

Samas tuleb tunnistada, et viimaste uute ingliskeelsete õppekavade loomisest on möödas peaaegu kolm aastat. Mingil põhjusel on vahepeal teaduskondade initsiatiiv olnud tagasihoidlik, aga praegu tundub mulle, et motivatsioon on taastumas. Ma pean endiselt vajalikuks, et teaduskondade soovi teha ingliskeelseid õppekavu peab toetama nii finantsiliselt kui ka näiteks nõuga välissuhete talitusest.

Kas TÜ-l on ka konkreetne plaan tulevikuks, kuidas rahvusvahelisemaks muutuda?

Esiteks peame koondama ideid teaduskondadest ja korraldama taas võorkeelsete õppekavade loomise konkursi. Selleks, et saada aru valmisolekust uute õppekavade ja rahvusvahelise õppega edasi minna, on vaja kaasata meie enda välismaa kogemusega noori. Paljudel neist on osaline või terve kõrgharidus mujalt ja neil on ka pädevus teha võorkeelse õppetööd.

Teiseks tuleb laiendada ingliskeelsete kursuste hulka ka üldiselt, et oleks lihtsam Erasmuse vahetust korraldada. Kui meie eesmärk on suurendada täisprogrammile õppima tulevate üliõpilaste arvu, peame suurendama ka Erasmuse vahetuse ja suveülikoolis osalevate välisüliõpilaste arve, sest tihti tullakse meile õppima siis, kui meid eelnevalt teatakse-tuntakse.

Kolmandaks on meil arvukalt noori rahvusvahelise päritoluga õppejõude, keda me minu hinnangul ei ole piisavalt kaasanud ülikooli tutvustamisel. Kui minna

Satish Narayana Sriramaga arvu- titeaduse instituudist Indiassa või majandusteaduskonna doktorandi Xiaotian Zhangiga Hiinasse, on kohe näha, kuidas Tartu ülikoolist huvitatus on suurem ja meist arusaam parem. Aga meil on eri riikidest väga palju õppejõude, keda võiksime rohkem kasutada meie heade saadikutena nende kodumaal.

Tegelikult on kogu rahvusvahelistumise strateegia oluliselt laiem, kui ainult õppetegevust ja välisüliõpilasi puudutav osa, see määratleb ka meie põhiregioonid ja valdkonnad, kus soovime olla aktiivsed. Meie eesmärk on osaleda aktiivselt rahvusvahelistes teadusprogrammides ning olla konkurentsivõimeline välisrahastuse hankimises nii teadus-, arendus-, kui ka hariduslike projektide jaoks. Kusjuures meie teaduslikud ja hariduslikud huvid ei pruugi riigiti kattuda. Näiteks Gruusia, Armeenia või Venemaa teadlastega ei ole meil kõigis valdkondades tiptasemel teaduskoostööd, samas võiks seal hariduskoostööd oluliselt laiendada.

Uust Tartu ülikoolis 20 aasta jooksul

Kuidas teadus end ära tasuma panna?

OÜ Haine Paelavabrik pöördus Tartu ülikooli teadlaste poole, et uurida saapapaelaga seotud tehnoloogilisi probleeme. Koostöö tulemusena on eesmärk välja töötada tehnoloogia, millega saab toota veekindlaid saapapaelu.

Foto: TÜ teadus- ja arendusosakond

Teadus- ja arendusosakonna laual heliseb telefon. Teisel pool toru on murelik teadlane, kes pärib, mis teade see nüüd dokumendihaldusesse tuli? Dokumendis märgitud summa ei klapi ühegi reaga projekti eelarves. Summa on suur ja määratud talle isiklikult.

Marju Himma,
TÜ teaduskommunikatsiooni
peaspetsialist

Kulub tükk aega, enne kui teadlane intellektuaalomandi peaspetsialisti Jane Saatre selgitusi uskuma jääb. Jah, see on teie raha ja see peabki laekuma teie isiklikule kontole ning see summa on samuti õige ja selle rahaga võite toimetada oma parima äranägemise järgi.

Kui pisitasa hakkab teisel pool toru kuulav teadlane aru saama, et ettevõtte makstav litsentsitasu tema teadusavastuse pealt kuulubki päriselt talle, küsib ta lõpuks: «Kas meil on siis sama meeleolu nagu Ameerikas?»

Tuleb välja, et on. Jane Saatre kogemuse järgi on paljud teadlased kuulnud kolleegidelt teistest välismaa ülikoolidest, et autoritele makstakse litsentsitasu, kuid fakt, et Tartu ülikoolis asjad samamoodi käivad, on suurele osale ülikooliperest teadmata.

Tartu ülikoolis tegeleb teadustulemustele n-ö hinnasildi andmise ning müügiga terve meeskond. Nad kutsuvad end naljatamisi UT Enterprise'iks, kuid on tegelikult grupp intellektuaalomandi ja ettevõtluse spetsialiste teadus- ja arendusosakonnast (TAO).

Peamiselt jääb teadlastele mõistetamatuks, et müües oma intellektuaalomandit, loovutavad nad õigusi. Aga nendel õigustel on hind. Mõnikord on

ettevõtete jaoks väärtus asjadel, mis teadlase jaoks uurimuse mõttes enam väärtust ei omagi.

Mõned teadlased saavad aru, et ettevõtlussuhtesse astudes võib juhtuda, et nad ei tohi uuringu tulemusi publitseerida. Seda näiteks olukorras, kus ettevõtte huvides on, et omandatud teave ei oleks kõigile kättesaadav.

UT Enterprise suudab välja raalida, mis meie teadlase töös võiks olla ettevõttele atraktiivne, selle peale ei peagi teadlane ise tulema. Nende töö üks osa on leida üles ettevõtjad, kel vajadus ülikoolis sündiva oskusteabe järele, ning viia nad kokku vastava uurimisrühma teadlastega.

Sealjuures jäävad kõik kingsepad oma liistude juurde: teadlane saab keskenduda uuringutele, ega pea muretsema juriidiliste, äriliste ja raamatupidamise toimingute pärast, ettevõtja saab talle tarviliku teabe ning UT Enterprise'i ülesanne on hoolitseda lepingute ja intellektuaalomandi küsimuste eest ning hõlbustada suhtlust äri ja teaduse vahel.

KUIDAS INFO LIIGUB?

Kõige tavalisem viis, kus ettevõtted endale vajalikku teavet välja sõeluvad, on konverentsid. Üksjagu palju ettepanekuid koostööks laekub ka meili teel ning on ka neid firmasid, mis otsivadki nõu just ettevõtlussuhete talitusest.

Mõned teadlased on aru saanud, et sellistest koostöö-

UT Enterprise suudab välja raalida, mis meie teadlase töös võiks olla ettevõttele atraktiivne, selle peale ei peagi teadlane ise tulema. Nende töö üks osa on leida üles ettevõtjad, kel vajadus ülikoolis sündiva oskusteabe järele, ning viia nad kokku vastava uurimisrühma teadlastega.

pakkumistest võib tulu tõusta ja saadavad neile laekunud koostöösoovi edasi teadus- ja arendusosakonda. Jane Saatre sõnul ei olegi teadlase huvides kulutada oma aega, et kontrollida ettevõtte tausta, huvisid ja eesmärke.

Lisaks aga aitavad TAO juristid, raamatupidajad ja spetsialistid riske maandada. Näiteks hõlbustab see meeskond suhtlemist teadlase ja firma esindaja vahel. Siim Kinnas, intellektuaalomandi talituse juhataja, räägib, et UT Enterprise'i meeskonna asi on selgitada koostöölepingute puhul nii teadlasele, mida firma neilt ootab, kui ka firmale, mis on täpselt see lõpptulemus, mida on teadlaselt oodata.

Praktikas on ootused ja arusaamad tihti erinevad. Samuti seisavad ettevõtluse ja intellektuaalomandi spetsialistid vajaduse korral hiljem võimalike vaidluste korral teadlase huvide eest.

KA PEHMEST TEADUSEST

Võib olla jäänud mulje, et intellektuaalomandi ja ettevõtlussuhetega seonduv puudutab rohkem loodus- ja täppisteadusi. Tõsi, sinnapoole on ülikooli ja

ettevõtete suhted kaldu küll. Kuid mitte ainult.

Näiteks on ettevõtted tundnud huvi piirkondlike rahvusmuustrite vastu, et neid kasutada oma toodetel. *Socialia* valdkonnas on uuritud võimalusi, kuidas teha avatari-põhist psühholoogilise nõustamise keskkonda. Autokoolid on tundnud huvi, kuidas maandada riskikäitumist autojuhtidel jne.

Jane Saatre näebki üha enam koostöövõimalusi n-ö pehmete teaduste ja infotehnoloogia koostöö vallas. Ei tasu arvata, et teaduse ja ettevõtluse koostöö tähendab vaid olukorda, kus teadlane on midagi leiutanud, võtnud patendi ja müüb selle edasi firmale.

On ka näide üliõpilaste kaasamisest ettevõtlusprojektidesse. Näiteks bioinformaatika professor Jaak Vilo lasi tudengitest moodustatud meeskondadel lahendada tellimusuurimusena sisse tulnud projekti ülesannet. Parimate lahenduste eest maksti välja stipendiumid.

EDUKAD NÄITED

Rakenduslik vorm, kus teadlaste oskusteave on jõudnud tööstusesse, on pakitud merekonteineritesse ning tegeleb puidu kuivatamisega. «See oli vahepeal ülikoolil juba nagu leivanumber, vorpisime (tehnoloogiainstituudis) teha igasuguseid puidukuivateid: automaatseid, poolautomaatseid, puidukuivati merekonteinerisse, kuivati päikeseenergia,» räägib ettevõtlussuhete spetsialist Sven Lilla.

Puidutööstusettevõtetel tekkis mõne aja eest suur huvi eri puidukuivatusviiside vastu. Naljaga pooleks võiks Tartu üli-

kooli nimetada puidukuivatuse pädevuskeskuseks.

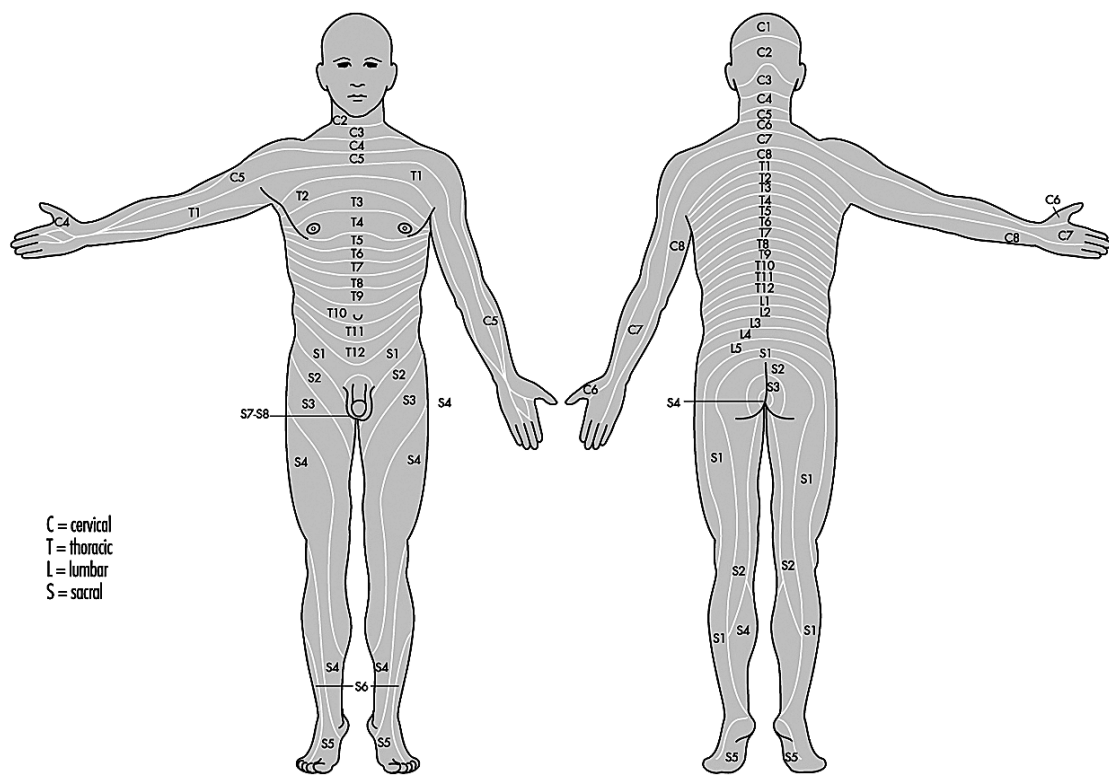
Keemikutel sai hiljuti lõpusirgele uuring eri meetoditest, kuidas toota põisadrust väetist. Sellegi uuringu tellis üks Eesti ettevõtja, keda huvitas alguses, kas ja mida põisadrust teha saab. Keemikud uurisid kõigepealt materjali koostist ning seejärel juba meetodeid, kuidas oleks põisadrust kõige soodsam viis tarvilikke toitaineid eraldada.

Tegelikult on ettevõtetel suur vajadus uuringute, meetodite katsetamise, aga ka teenuste, näiteks koolituste järele. UT Enterprise'i ülesanne on selgitada välja lisandväärtus, mida ettevõtja soovib, ning teada saada, mida tasub väljaspool ülikooli pakkuda.

Ettevõttega suhtlemist kirjeldavad UT Enterprise'i spetsialistid kui omal moel luuramise mängu. Tuleb pidevalt olla üks samm vastasest eespool ning selgitada välja soovid, hirmud ja võimalikud varjatud probleemid. Rääkida läbi, mida täpselt vastavalt uuringult, rakenduslahenduselt või leiutiselt oodatakse.

Ülikoolipere poolt on aga suurim takistus usaldamatus ettevõtluse vastu. Siim Kinnase sõnul ei tasu teaduse sidumist ettevõtlusega karta. Intellektuaalomandi ja ettevõtlussuhete talituste spetsialistide abiga on võimalik säilitada nii oma maine teadlasena kui ka hankida lisavahendeid oma teadustöö arendamiseks või kas või meeskonna motiveerimiseks.

Tasub vaid läbi mõelda, milline teaduses omandatud oskusteave võiks olla see, mis ülikoolil on pakkuda.

Seljanärvid ja lihased: Alumise kaelalüli (C7) traumaga suudab patsient painutada küünarvart (C5, C6), rannet, nimetis- ja keskmist sõrme. Kõik, mille juhtnärvid asuvad madalamal, on tundlikkust kaotanud. Allikas: www.ilo.org

Liikumatu Eesti

Igal aastal tabab ligikaudu 50 Eesti inimest seljaajutrauma. Kümnet aastat hõlmanud statistika põhjal on see näitaja Euroopa kõrgeim.

Mart Zirnask

mart.zirnask@ut.ee

«Pole nii, et kõik on stereotüüp-
sed nolgid, kes joovad ennast täis
ja hüppavad vette,» mõtiskleb
TÜ kliinikumi neuroloog Liis
Sabre seljaajutraumadest. Ta on
viimastel aastatel uurinud ligi 600
sellist juhtumit statistiliselt, kuut
noormeest ajuskaneeringuga ning
teenud hiljem ka süvaintervjuu-
sid.

«Alkohol võis olla üks kord,
kuigi ta muidu ei joonud. Ta võis

olla autoavariis kaasreisija,» jät-
kab Sabre. «Olen hakanud neid
noori poisse rohkem mõistma.
Kõigi lood on erinevad.»

Numbrid Sabre hiljuti kaitstud
doktoritöö põhjal Eestile esma-
pilgul armulised ei ole: aastaid
1997–2007 ja kõiki meie haiglaid
hõlmava statistika järgi saab
Eestis seljaajutrauma 39,7 isikut
miljonist. Ligikaudu 50 inimest
aastas, mis on Euroopa kõrgeim
näitaja.

Sabre avaldamist ootav
uurimus koos kohtuekspertiisi

instituudiga, kus arvestatakse ka
nn haiglaeelseid surmasid (üle
poole seljatrauma saanutest sureb
enne haiglasse jõudmist, pea-
miselt liiklusõnnetustes), tõstab
juhtumite arvu aga juba 97ni
miljoni inimese kohta. Võrdlu-
seks: sarnane kõrgeim Euroopas
raporteeritud näitaja on Portugali
57,8, üleilmsest aga 83 juhtumit
Alaskal.

Trauma ohvriteks on Eestis
olnud enamasti 16–30aastased
mehed, ligi pooled neist alkoholi
tarbinud. Valdavalt kukuti või

saadi viga autoavariis. Sporditraumad olid seotud peamiselt sukeldumisega.

Siiski, Euroopas seljatraumade vallas statistikat napib või pole seda tehtud ühtsetel alustel. Sabre julgus koguni kirjutada, et tema töö on esimene sarnane uurimus maailmas, mis hõlmab kogu populatsiooni. «Epidemioloogia puhul on väiksus Eesti pluss.»

«Suure tõenäosusega on Lätis ja Leedus umbes sama seis,» arvab ka Haapsalu neuroloogilise rehabilitatsioonikeskuse juht Priit Eelmäe.

Sotsiaalmajanduslikult sarnased riigid kipuvad tõesti sarnanema ka seljatraumade esinemise ja iseloomu poolest. On täheldatud, et lääneriikides kasvab nii õnnetusse sattunute keskmine vanus kui ka kogu keha halvanud traumade hulk. Põhjus: ühiskonnad vananevad. Vanurid kukuvad, tulemuseks mittetäielik kaelatrauma.

«Käed-jalad pole päris liikumatud, aga jäävad nõrgemaks,» räägib Sabre. «Neid juhtumeid on rohkem. Ka meie liigume praegu sinnapoole.»

PLASTILINE AJU

Pea- ja seljaaju vahetavad infot pikkade närvikiudude, nn aksonite kaudu, millest osa on ka tervel inimesel justkui välja lülitatud. Ränk seljatrauma lõhub vähemalt osa aktiivsetest ühendustest, mistõttu aju püüab kohe käiku lasta just need nn varukanalid. Kui see ei õnnestu, tuleb katsetada uue ühenduse loomist.

See tähendab, et trauma korral väga plastiline, igale keskkonnamuutusele reageeriv peaaju aktiveerub. Lisaks statistilisele analüüsile vaatles Sabre ka selle aktivatsioonimustri muutumist.

Funktsionaalset magnetresonantstomograafiat kasutades skaneeriti kuue kaelatraumaga patsiendi aju käe ja jala liigutamise ajal ning kolmel korral kuni aasta pärast trauma toimumist. Ilmnes, et paranevate patsientide ajus on esimesel kolmel õnnetusejärgsel kuul teistega võrreldes aktiivsem laiem ala, mille kese liigub kindla mustri järgi.

See tähendab, et säärane skaneering võiks olla traumast paranemise võimalik ennustaja.

«See on vaieldamatult väga originaalne ja hea tulemus,» nendib ka Sabre juhendaja ning TÜ närvikliiniku juhataja Toomas Asser töö kohta, mis jõudis ajakirja Nature tütarväljaandesse Spinal Cord. «Selliseid andmeid maailmas praegu väga palju ei ole.»

Ajuskaneering, 30 minutit lamamist pead liigutamata, on raske ka tervele inimesele. Hiljutise seljaajutrauma puhul on aga karm pingutus juba selleks mujalt Eestist Tartusse sõita.

Esimestel kuudel vigastuse järel on südameveresoonekond ebastabiilne. Istudes sõitmist ei taluta, lamades asendist tõustes võib vererõhk järsult kukkuda. Hiljem, traumaga kohanenult, võib see omakorda äkiliselt kuni 300ni tõusta – näiteks sellest, et kahjustunud närvisüsteemiga poiss ei tunne, kui tema põis on täis.

Hilisemas faasis võib traumaga kaasned ka krooniline neuropaatiline valu: reageerimisvõimetu keha tõttu kohandab peaaju mingi piirkonna valutundlikkuse ümber nõnda, et valu hakkab tegema ainuüksi puudutamine. See on aju plastilisuse ja kohanemisvõime teine pool.

«Pidev valu, mis takistab

magamist,» räägib Sabre. «See on väga tugevalt elukvaliteeti halvendav sümptom.»

Nii ei olnud poisid sugugi eranditult nõus korduvuuringusse tulema.

«Äärmiselt ettevaatlikult pidi tegutsema, et neil oleks mugav ja ohutu,» ütleb Sabre.

UTOOPIAD

Inimese seljaaju on veidi alla poole meetri pikk, väikese sõrme jämedune ja kaalub 30 grammi. Teadmised selle kohta on oluliselt kindlamad kui peaaju puhul – aga ikkagi viibivad uurijad «nagu pimedas toas, kus igaüks tegutseb oma nurgas,» räägib Sabre.

On viidatud, et enne Teist maailmasõda suri 95% seljaajukahjustuse saanuist viie aasta jooksul ning selle traumaga sõdurid said sildi «*not to be treated*». Varased traumajärgsed surmad on läänemaailmas eriti viimastel aastakümnetel üksjagu vähenenud, ent pärast üheksandat traumajärgset kuud patsientide liikumisvõimet enam märkimisväärselt parandada ei suudeta.

Löök seljaajule on justkui kaheosaline: närvikiudude ja veresoonte purunemisele järgnevad muutused vererõhus, verevarustuse ja muud häired, mis võivad viia närvirakkude hävinemiseni. Trauma laieneb. Praegune meditsiiniteadus keskendub paljuski just mehhanismile, mis selleni viib. Just see nn teisene vigastus nõuab seljaajutrauma puhul inimese kiiret haiglasse toimetamist.

Lõhutud närviühendusi aitaks võib-olla taasluua tüvirakud. Samuti võiks seljaajusse viia nanoravimeid, mis kindlas tempos lagunedes tagaks järjepideva ravi.

«Aga kui rääkida seljaajutrau-

ma efektiivselt kliinilisest ravist, siis pole lähitulevikus mingit erilist optimismi,» mõtiskleb professor Asser.

«Me ei valeta patsientidele,» räägib ka Sabre. «Ei kaota nende lootust, aga utopiaid ka ei ehita.»

SOOLINE TRAUMA

Kevadel ajakirjas Spinal Cord avaldatud ülevaateuurimuse järgi lööb selgrootrauma põhjapanevalt kõikuma meeste soolise identiteedi.

Sama anti Sabrele mõista ka süvaintervjuudes, mida ta ajuskaaneeringut saanud patsientidega doktoritöö kõrval tegi: avameelsemad noormehed nentisid, et suurim probleem polegi mitte pärsitud liikumisvõime, vaid häired seksuaalsuse ja urineerimisega.

«Iga aspekt elust saab selle trauma järel pihta,» mõtiskleb Sabre. «Ka naine pole ju enam see, kes varem. Rasv hakkab kuhjuma kõhupiirkonda, toitumine tuleb üle vaadata...»

Priit Eelmäe arutleb aga, et halvatud inimese aju võib siingi kohaneda: erutuspiirkonnad nihkuvad lihtsalt mujale. «Ma tean mitmeid ratastoolis inimesi, kes on palju seksuaalsemad, kui need, kes ratastoolis ei ole.»

Teisel traumajärgsel aastal suurenes Eesti patsientide enesetappude hulk. See on aeg, mil paranemislootus kustuma hakkab. Ent enesetappudeni läksid Eestis ainult mehed.

Mujalgi maailmas on naiste seljatraumajärgseid suitsiide vähem – ka seepärast, et naine proovib elust lahkuda viisil, mis kindlasti ei muudaks tema välimust, viitab Sabre.

«Et nad oleksid nii-öelda

ilusad surnud,» mõtiskleb ta. «Soorollid on siin ees ja taga.»

NORRA

Praegu uurib Sabre koos psühholoogiaprofessor Jaanus Harroga, kas seljaajutraumaga patsiendid võivad olla juba siksuselt keskmisest impulsiivsemad. Ent teema, millest ta palju mõtleb, on traumapatsientide psühholoogia.

Esimesed poolteist aastat pärast traumat saavad patsiendid Eesti riigilt poolaastas taotleda 21 taastusravipäeva Haapsalu taastusravihaiglas, hiljem kukub see kümnele. Ent hilisemas faasis jõuavad ravile vaid optimistlikumad, viitab Sabre.

«Arvan, et väga palju on neid, kes ongi elust välja lõigatud. Olen kohtunud poistega, kellel ei olegi mingit soovi Haapsallu minna. Põhiharidusega noormees, kes tegi varem füüsilist tööd, mida nüüd teha ei saa. Elab piirkonnas, kus bussid käivad kaks korda nädalas,» räägib ta. «Neile oleks vaja mingit tuge. Haapsalus käib psühholoog nendega rääkimas, aga mis edasi saab?»

Residentuuri ajal oli Sabre kaks kuud Bergeni ülikooli seljaaju-üksuses. «See, mida seal nägin, oli muidugi võimas: võrgustik, mille kaudu näiteks otsitakse noortele meestele tööd...» mõtiskleb ta. «Kui saaks ka siin teha nii, et nad ei jääks voodisse keeratavaks-pööratavaks, vaid saaks ühiskonnas tagasi mingi funktsiooni. Et selle 20aastase noormehe ema ei peaks töölt ära tulema. Aga ma ei tea, kust seda raha saada.»

TUHANDED EUROD

Mõnede Euroopa riikide näitel on selgroovigastusega inimese eluiga (*YLD, years lived with*

disability, mõõdik, kus iga trauma saab tõsisuskoefitsiendi) hinnatud enam kui 80 aastale. Traumad pole sagedased, ent on oma kompleksisuses ühiskondadele ühed kallimad.

Haapsalu taastusravihaigla juhi Priit Eelmäe UT palvel tehtud tinglik arvutus ulatub minimaalselt 18 000 euroni ühe patsiendi esimese traumajärgse poolaasta eest. See sisaldab nii riigi makstud hüvitisi kui ka (keskmise palga näitel) töövõimetuse tõttu saamata jäänud makse. Puhtalt taastusravi voodipäev nõuab Haapsalu näitel 130–140 eurot.

Veel tuhandete eurode ulatuses võib lisa nõuda elukeskkonna kohandamine ja isiklik abistaja. «Iga juhtum on erinev,» rõhutab Eelmäe. «Aga igal juhul on see väga kallis. Kuigi julgen öelda, et kui tegeleda nende inimeste tööturule tagasi toomisega, mida meie ka teeme, siis on kulud üksjagu väiksemad.»

Liis Sabre viitab, et TÜ kliinikumis tööl olles on ta seljatraumasid sel ja eelmisel aastal näinud justkui varasemast vähem. «Ka kolleegid on seda öelnud. Preventsiooniprogrammid joobes ujumise vastu ja muu,» mõtiskleb ta võimalike põhjuste üle. «Tundub küll, et liigume edasi.»

Ka UT-le haigekassa poolt edastatud statistika näikse seda kaudselt kinnitavat: Sabre töös vaadeldud seljaajutrauma-ohuga diagnoose (koos tüsistustega) registreeriti möödunud aastal 459, mis on sadakond juhtumit vähem kui aastal 2010 ning enam kui 200 juhtumit vähem aastal 2008. (1997–2007 oli neid kokku 3000 ringis.) Haigekassa kompensatsioonid neile on viimastel aastatel kokku jäänud 0,8–1,2 miljoni euro vahele.

Kui varasematel aastatel pühendati ülikoolis Saksa-Eesti akadeemilisele koostööle nädal aega, siis sel aastal on «Academica» kasvanud tervelt kuu pikkuseks.

Foto: Andres Tennus

«Academica 2013» konverentsid

Sirje Üprus,

Rahvusvahelise koostöö talituse
välisprotokollsi juht

Saksa-Eesti akadeemilise nädala idee tekkis 1995. aasta sügisel. Pärast Eesti taasiseisvumist oli nii Eesti kui ka TÜ jaoks oluline endiste akadeemiliste sidemete taastamine ning neile uue sisu andmine tänapäeva hariduspoliitilises kontekstis. «Academica» omandas kiiresti tänu innukatele eestvedajatele ning mõlema poole toetajatele konkreetse vormi. Ürituse tähtsust

rõhutas fakt, et selle patroonid olid mõlema riigi presidendid, Roman Herzog ja Lennart Meri. 1996. aasta septembris toimunud esimesele «Academicale» saatis tervituse ka Saksamaa kantsler Helmuth Kohl.

Tolleaegsetest eestvedajatest tuleks mainida tookordset TÜ külalisprofessorit Claus Sommerhaget ning Nordrhein-Westfaleni liidumaa tööandjate liidu presidenti ning Eesti aukonsulit Düsseldorfis dr Jochen Friedrich Kirchhofi ning dr Hansjörg Döppi tööandjate liidust. Ürituse

kõige suuremaks finantseerijaks on tööandjate liit jäänud tänaseni. Samuti on akadeemiliste nädalate õnnestumisse andnud nii korralduslikult kui ka rahaliselt märkimisväärse panuse Saksamaa suursaatkond Tallinnas.

Juba algusaastail kujunesid välja põhimõtted, millele Saksa-Eesti akadeemiline nädal on truuks jäänud siiani. Eesmärk on pakkuda kahe maa teadlastele võimalust sõlmida ja arendada erialaseid kontakte, kuid lahendada ka teaduse ja kõrgkoolide ees seisvaid üldisemaid probleeme.

Ürituse põhiraskuse kandjad on ülikooli üheksa teaduskonda, kes kutsuvad külla oma eriala juhtivaid teadlasi Saksamaalt ja korraldavad «Academica» vältel teaduskondades erialaseid aruelusid ja loenguid.

Kuid «Academica» eesmärk on olnud ka soov anda ülevaade teaduse üldisematest aktuaalsetest probleemidest. Kümne aasta jooksul toimusid akadeemiliste nädalate raames loengud kõikides teaduskondades, mitmed aulaloengud ning avalikud diskussioonid. Kümnes «Academica» 2005. aastal tähistas aga ühe perioodi lõppu Saksa-Eesti akadeemilise nädala ajaloos ning järgnevatel aastatel pöörati rohkem tähelepanu TÜ partner-ülikoolidele Saksamaal, keskendudes igal aastal ühele neist.

Tänavu sügisel hõlmab «Academica» esmakordselt terve kuu. Uudse lähenemise juures on Tartu ülikooli teaduskondadel palju suurem roll kui varem, andes panuse «Academica» kuu konverentside korraldamisse ning mõlema maa teaduskoostöö süvendamiseks. Teadusprorektor Marco Kirm peab koostööd Saksa ülikoolide ja teaduskeskustega Tartu ülikoolile väga tähtsaks. Ta on rõhutanud, et Saksamaa on üks Euroopa liidritest nii majanduse arengus, innovatsioonis kui ka teadusarenduses ning teadlaste omavaheline koostöö nendes valdkondades aitab kaasa Tartu ülikooli rahvusvahelistumisele.

Saksa-Eesti akadeemiline kuu «Academica 2013» pakub eesti ja saksa teadlastele võimalust arendada erialast koostööd ning analüüsida teaduse, kõrgkoolide ja ühiskonna aktuaalseid probleeme. Selle raames toimub sel

sügisel kaks suurt, ühiskondlikult vajalikke teemasid käsitlevat konverentsi. Teaduskondades toimuvad traditsiooniliselt Saksa külalisteadlaste loengud, kus kajastatakse viimase aja majanduse ning poliitika arengut Saksamaal ja selle mõju Eestile.

Teaduskuu esimene konverents «Saksamaa Euroopas, Euroopa Saksamaal» toimus 30. septembrist kuni 2. oktoobrini. Selle raames külastas Tartu ülikooli konverentsi mainepäeval, 1. oktoobril Euroopa parlamendi president Martin Schultz. Kuna noorte eurooplaste tööpuuduse teemale lahenduse leidmine on esmatähtis valdkond ka Euroopa parlamendi presidendile, oli Schulz valinud oma aulaloengu teemaks noorte tööhõive Euroopas. Teema kõnetas kuulajaid, pärast loengut said tudengite esindajad sõna ning juhtisid edasist vestlust publiku ja Euroopa parlamendi presidendi vahel. Jätkuarutelul rääkisid Saksa külalisteadlased Helmut Schmidt, Tübingeni, Göttingeni ja Konstanz ülikoolist ning Saksamaa suursaadik Eestis Martin Schlaga Saksamaa rollist Euroopa Liidu poliitika ja majanduse suunamisel viimase viie aasta jooksul.

Konverentsi korraldaja, TÜ võrdleva poliitika professor Vello Andres Pettai sõnul on juba viis aastat Euroopa majanduskriisi taustal arutletud küsimuse üle, millist rolli mängib selle ületamisel mandri kõige suurema majanduse ning rahvaarvuga riik Saksamaa. Tema arvamuse kohaselt on kõige otsesema hinnangu sellele küsimusele andnud Saksa kodanikud ise, kes 22. septembril endale uue Bundestagi koosseisu valisid. Konverentsil arutletigi selle üle, miks see tulemus oli just

selle ning mis Saksamaast ning Euroopast nüüd edasi saab.

Akadeemilise kuu teine konverents «Modernse riigihalduse lähetel – allikad, arengud ja perspektiivid Eestis ja Saksamaal» toimub 24. ja 25. oktoobril ning sellega tähistatakse 20 aasta möödumist halduskohtute loomisest Eestis, mis oli tähtsaks verstapostiks Eesti halduskorralduse ja õigusriikluse arengus. Konverentsil kõneldakse nüüdisaegse riigihalduse lähteallikatest, riigihalduse väärkasutusest diktatuurides, Eesti riigihalduse sünnist ja taassünnist eelmise sajandi 1990. aastatel, haldusõiguse üldosa reformist aastatel 1995–2001, samuti halduskohtutest Eestis ja mujal ning aktuaalsetest probleemidest, mis nende ees seisavad.

Konverentsil tuleb vaatluse alla OECD 2011. aasta raport, mille järgi ei jõua eesti rahvas paari aasta pärast oma riiki üleval pidada, kuna riigihaldus on killustunud, detsentraliseeritud ja piiratud analüüsivõimega, mistõttu on hädavajalik tõhustada Eesti valitsussektori toimimist. Konverents annab võimaluse rakendada Saksa ajaloolaste, haldusõiguse ja riigiteaduse tippteadlaste teadmisi Eesti riigireformi idee teostamisel ning üritab pakkuda välja lahendusvariante OECD raportis tõstatatud probleemidele.

«Academica» teise konverentsi mainepäeval kuulutatakse välja ka «Academica» valdkondlikud teadustoetuse stipendiumid, mis toetavad Saksamaa ja Eesti koostööprojekte. Stipendiumid annavad võimaluse hoida mitmete ühistegevustega nii kultuuri- kui ka keelekontakte ja innustada noori jätkama koostööd Saksa ülikoolide ja teadusasutustega.

Voldemar Vaga marksismikool

TRÜ kunstiajaloo professor kirjutas nõukogude ideoloogia survele koguni kolm doktoritöö käsikirja, avastas kunstiloolane Mari Nõmmela.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Voldemar Vaga 1930. aastate lõpus kirjutatud «Üldine kunstiajalugu» anti 2006. aastal välja kolmandat korda. Okupatsiooniaja hakul oli raamatu selgroog, nn stiiliajalooline kirjutusmeetod, siinse kunsti täpne ja kirjeldav vaatlemine euroopalike kunstivoolude osana, aga raske «juhtum» marksistidele.

Vagale tähendas see doktoritöö kaitsmist 1946. aasta asemel 1964. aastal ning orienteerumist baltisaksa (eesti) kunsti uurimiselt keskaja arhitektuurile.

Doktorikraadi saamiseks tuli Liivimaa gootikast kirjutada marksistlikus võtmes.

«See oli omaette kangelastegu,» ütleb varemgi Vagast põhjaliku monograafia avaldanud Mari Nõmmela. «Aga ta jäi ikkagi kirjutama eesti, mitte nõukogude kunstiajalugu.»

See on ka teie doktoritöö põhitees: Vaga kohandus marksismiga, aga täitis ikkagi lünki Eesti kunstiajaloo. Suutis stiiliajaloolise lähenemise alal hoida.

Jäärapäiselt, jah. Tema kirjutust võib isegi nimetada põgenemiseks stiiliajaloo taha või varju – ja mulle tundub, et ta taandus sellele tasandile teadlikult, kuna võib-olla nii sai ajaloolasena jääda iseenda suhtes ausaks. Ma ei kujuta ette ajaloolast, kes kirjutab ajalugu ja läheb vastuollu iseenda minaga.

Oletan, et teised professorid

mõjutasid teda väga tugevalt. Olen ka mõelnud, et 20. sajandi teisel poolel oleks ta pidanud töötama teises kohas.

Minema välismaale?

Või Tallinnasse. Teadustöö ja kultuurielu koondati sel ajal sinna. Oli vabariiklik restaureerimisvalitsus, kus tegeleti otseselt ajalooliste objektidega, loodi uurimiskollektiive ja juhtivuurijana töötas Villem Raam (15 aastat Siberit kogunud kunstiloolane – toim).

Mida Vaga Tartusse jäädes teie meelest kaotas?

Tal toimus teatud seiskumine, mõtteliselt jäi ta 20. sajandi keskpaika. Ka professorina jäi ta eitama 19. sajandi II poole arhitektuuri, mida ta hindas Eestis leiduvate hoonete põhjal eklektikaks.

Arhitektuuri uurides ei käinud ta enam välitöödel, tulemusi sai oma õpilastelt. See oli põhiline, mida Villem Raam talle ette heitis. Vaga ei olnud enam praktikseeriv arhitektuuriajaloolane.

Samas suutis ta säilitada NSVL ajaloo kateedris poole kohaga töötades kunstiajaloo kabineti varad ja õpetada välja mitukümmend kunstiajaloolast. Ilmselt on see ka põhjus, miks ta esines palju 1980. aastate lõpu ja 1990. aastate ajakirjanduses. Palju kirjutasid temast tema õpilased – mõtlesin sageli, et isegi liiga aupaklikult (Mari Nõmmela ise õppis TÜs ajal, kui Vaga oli juba pensionil, küll olid nad hiljem kolleegid – toim).

Vaga keskaja-teemaline doktoritöö tuli uuesti vormistada, kui stiiliajalooline lähenemine läbi ei läinud. Kuidas ta neid marksistlikke tekste kirjutas? Esmalt sisu ja siis süsteemselt stalinistlikud täiendid?

Arvan küll. Aga tema sirgjoonelisus tegi kompileerimise raskeks: 1930. aastate lõpus nimetas ta peredvižnikute (vene realistide liikumine tsaariaja lõpul – toim) kunsti «anekdootlikuks» ja avaldas «targutused elulähedase kunsti teemadel» (marksistist pallaslase Andrus Johani pihta – toim). Ja «Üldises kunstiajaloo» kirjutas ta, et Repin on kunstiküsimustes «hämmas-tavalt naiivne». Mul tekkinuks tahtmine öelda, et kuule mees, kas sa mõtled ka. See raamat jääb aastakümneteks!

Sellise natuuri juures oligi tal hiljem lihtsam kõigele ei öelda: loobus esimesest doktoritööst, aga ka kunstikriitikast ajalehtedes. Näitustel ei suhelnud. Keeras selja.

Mis masti intellektuaal ta teie meelest oli?

Väga kitsas kunstiajaloolane. Isiksusena küllaltki akadeemiline. Võimalik, et ta oli ka ettevaatlik.

Miks ta pagulusse ei läinud, nagu üks tema vanematest vendadest, Alfred?

Kirjavahetus näitab, et neil jäi Armin Tuulsegaga (TÜ ja hilisem Stockholmi ülikooli professor – toim) kokkulepe: kui üks lahkub, jääb teine Tartu kogusid hoidma. Aga ta oli ka Tartu pommitamisel ühest silmast pimedaks jäänud. Ei tundnud end täisväärtuslikuna. Ja ta leidis siin uue naise, kui esimese abikaasa oli Eestist lahkunud.

Peale selle oli ellujäänud professoreid vähe, aga loodav

teaduslik struktuur vajas neid. Ja 1947 oligi ta juba professor.

Aga ta oli ja jäi neis asjus väga kinniseks, 1990. aastate üheksakümnendate algul avas ennast, aga ainult lemmikteemal esimese vabariigi aegadest.

Kirjutate ka, et Vagal oli «mentaalne kriis».

Jah, ta oli ülikoolist kahel korral pikemalt ära – haiguslehel kaks kuud ja hiljem kauemgi.

1970.–1980. aastatel hinnati Vaga Nõukogude Liidus vist üsna kõrgelt.

Pärast doktoritöö kaitsmist jah, kuna keskaeg oli Nõukogude ajalooteadusele veel üsna võõras teema. Vaga töö põhjal loodeti täita üks lünk keskaja arhitektuuriajaloo, aga ei kujutatud ette, et Liivimaa arhitektuur võib olla teistsugune kui Novgorodis või Pihkvamaal. Teiseks olid keskaeg juba käsitlenud «kodanlikud ajaloolased», näiteks Armin Tuulse. Ja kolmandaks: Vagale vajalikud arheoloogilised tööd olid riiklikus plaanipoliitikas viimase järgu küsimused – seega oli raske jõuda «löplike» tulemusteni, mida marksistlik ajalugu nõudis.

Retsensendid kirjutasid, et Vaga töö on «klassivõitluse seisukohalt problemaatiline». Keskaeg klassivõitluse seisukohalt!

Praegu vaadatakse kunsti pigem sotsiaalses või psühhofüüsilises kontekstis kui lineaarse stiililoon. Kui kasutatav Vaga «Üldine kunstiajalugu» nüüdses ajas on?

Käsiraamatuna igati soovitatav. On ja ilmselt jääb populaarseks.

Vaga jäi seisukohale, et esmatähtis on anda informatsiooni. Kõigepealt luua baas ja täita

sajandite lõikes kõik lüngad Eesti kunstiajalookirjutuses ja alles siis minna süvaurimustesse.

Marksistlikku ülevaadet Nõukogude Eesti kunsti arenguteest püüti anda alles seitsmekümnendatel, sügavatel stagnatsioonias-tatel ilmunud «Eesti kunsti ajaloo» esimese köitega. Seni olidki ainsad algupärased üldkäsitlused Vagalt, sõjaeelset ajast.

Mainite doktoritöös, et Vaga keskaja-uurimustele on uues, Krista Kodrese toimetatud Eesti kunstiajaloo sarjas vaid üksikuid viiteid.

Nõukogude aja kunstiajalookirjutus on juba 1990. aastatest teadliku kriitika all. Aga ka stiiliajalugu, kuna näiteks siinsete valgustusaja kunstinähtuste selgitamisel jääb selline käsitlusviis tõesti kitsaks.

Nõukogude aeg on samas tundlik ja valuline teema, kuigi õige mitmed uue sarja autorid kirjutasid ka 1970. aastate «Eesti kunsti ajaloo» kahes köites. Erilist vastandumist ma seetõttu nagu ei näegi.

Mida venestamisaege ajalookirjandusega praegu üldse peale hakata?

Need on eredad märksüsteemid. Ajalugu.

Seega ikkagi rohkem ise uurimisobjekt kui ajaloolise töö allikas? See seitsmekümnendate kaheköiteline käsitlus seisab teil pigem lihtsalt riulis?

Üldse mitte. Kui osata marksistlikke sissejuhatusi vältida, on tegu väga hea käsitlusega, andmebaasi-ga stiilidest ja ajastutest. Registre ja korraliku toimetamisega, mida praegu sageli ei näe.

Kuigi ühest vastust küsimustele kunsti olemusest, arengu

tingimustest ja võimalustest nooremad inimesed sealt võib-olla küll ei leia.

On viidatud, et meie ajalookirjutuses ongi läbiva joonena tegeletud vaid algupärase kultuuriloo uurimisega.

Jah, aga see on ajaloo teaduse arengu üks tase. Seda ei saa kiiresti ja konspektiivselt läbi kapata.

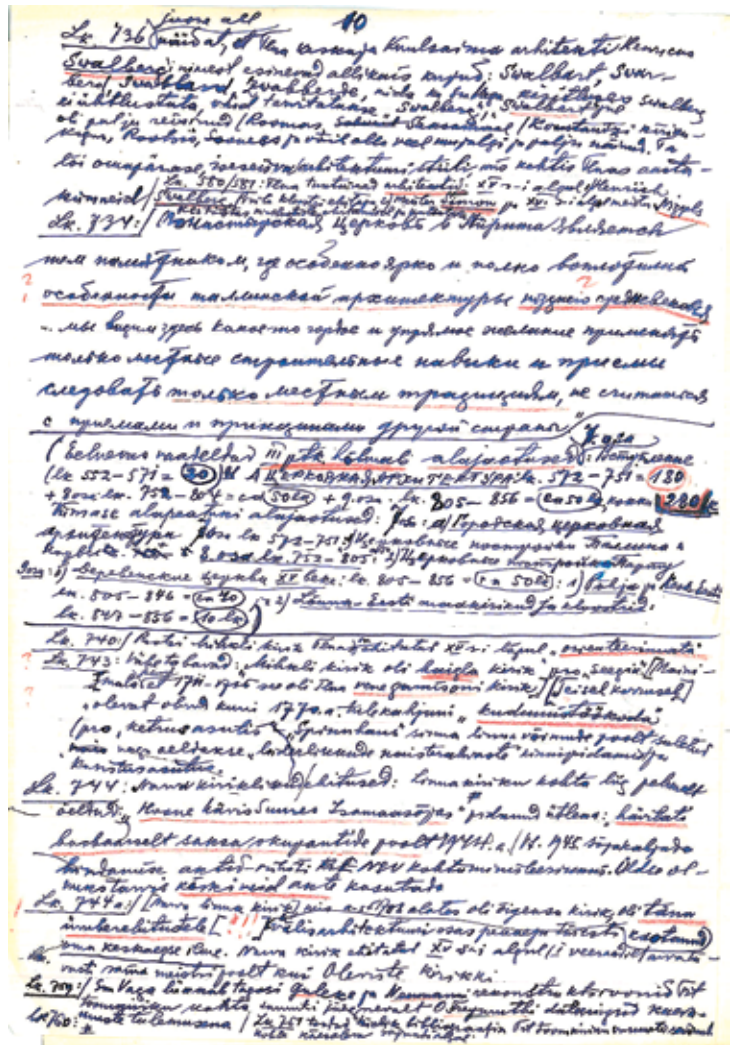
Mõneti see ka rikastas pilti, et 20. sajandi esimene pool oli lineaarse stiiliajaloo periood ja üksikud süvauurimused tulid alles 1930. aastate lõpus. Marksislikul perioodil laienes pilt samuti pidevalt nii üld- kui ka süvauurimustega, aga seejuures jäädigi ka ideoloogiaga vangerdades põhiliselt ikkagi stiiliajalooliseks. Nõukogude periood andis kunstiajalookirjutusele ka mitmekihilise põhja, kust edasiminekuks on nüüd juba uus tase.

Pole nii, et juba peaks tulema nõukajärgne põlvkond ja kunstiloo puhtalt lehelt uuesti kirjutama?

Ajalugu käib kunsti järel. Juba praegune kunst näitab, et mõne aja pärast tuleb Eestis täiesti uus kunstiajalookirjutus. Aga selle kannapöördega läheb veel aega.

Ajaloolise teadvuse kandjana ajalookirjutus väga tähts igal ajal. Nõukogude ajal tekkisid need küsimused rahvusliku kultuuri katkemise kontekstis, ja taandusid minu arvates mitte ainult poliitikale, vaid pigem eetilisele pinnale – kuidas ja miks keegi teatud moel käitus või kirjutas? See on omamoodi meie rahvuse enesepuhastusperioodiks. Sellest tuleb kirjutada ja rääkida.

Kuivõrd on Vaga-uringud vahend, millega püüate lihtsalt

Marksismi napib: TRÜ NSVL ajaloo kateedri dotsendi Rudolf Kenkmanni allakriipsutused Vaga keskaja-dissertatsioonile 1955. aastast.

Allikas: Tallinna linnaarhiiv

iseenda jaoks okupatsiooni-ajast aru saada?

Viiekümnendatel olin laps. Aga õppisin nõukogude ajal TÜ-s üldajalugu spetsialiseerumisega kunstiajaloolole, ja sealt tekkis huvi ajalookirjutuse vastu: kuidas inimesed sotsiaalse keskkonna mõjul oma hinnanguid ja rõhuasetusi muudavad.

Põnev on, et Vaga kritiseerijaks ja tõlgendajaks polnud mitte nõukogude võim, vaid meie ise.

Eesti ajaloolased ja loomulikult ka TÜ tollaegne juhtkond. Põhimõttelised otsused tehti ju ikkagi kohapeal ja saadeti siis ettepanekutena Moskvasse, kust need vene keelde sõnastatuna tagasi tulid.

1930. aastate teine ja 1950. aastate esimene pool on väga huvitav periood. Ja kui arhiiviallikaid üha enam avanema hakkab, siis tuleb sealt veel ühtteist välja.

Betoonist teater, teater betoonist

20. ja 21. septembril korraldasid TÜ Viljandi kultuuriakadeemia tantsukunsti, teatrikunsti, teatrikunsti visuaaltehnoloogia ja kultuurikorralduse tudengid Viljandi linnaruumis nn perfonksipäeva. Tulevasi kultuuritegelasi käis vaatamas TÜ vilistlane ja vabakutseline teatrikriitik Marite H. Butkaite.

Marite H. Butkaite,
TÜ vilistlane (kirjandus ja kultuuri-
teadused 2011)

Sügisel toimub nii mõndagi, mille kohta on teada, et see on nii igal sügisel: kartulivõtt, õunte korjamine ja Viljandis *performance*'ite päev. Selleaastane nn perfonksipäev oli alguspunktiks kaheaastasele koostööprojektile Tallinna kultuurikatla, Tallinna tehnikailikooli ja kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna vahel. Kokku pandi rühmad mõlema kooli õpilastest, kes reedel valmistasid kava ette ja laupäeval näitasid oma töö tulemust, haarates kogu linnaruumi. Osa võttis umbkaudu 150 tudengit ja paaritunnine jalutuskäik-rongkäik-linnatuur kaasas ka pealtvaatajad ning juhuslikud möödakäijad.

Kuigi tegemist oli 18 rühmatöö, 18 iseseisva *performance*'iga, tabas siinkirjutajat meeldiv üllatus terviklikkuse näol. 18 väikest, umbes seitsmeminutilist etteastet oli võimalik vaadata ka kui terviklikku etendust. Lisaks läbivatele märksõnadele «betoon», «betooniteater» ja «teater», oli ühenduslülisid veel ning kajastatud said mitmedki päevateemad. Näiteks valimiste-eelne propaganda ja avamisüritused ning Lä-

tis toimunud skulptuuriskandaal, kunstnikest ehitajad ja ehitajatest kunstnikud ning eestlaste pageimine Soome, eestlaste laulu- ja laulupidude armastus, reaalsus ja privaatsus ning selle olematus tänapäevases maailmas, sotsiaalmeedia ja inimlikkus ning see, et iga objekti taga on inimene. Laulust ja laulupidudest tuleb rääkida pikemalt: kokku olid seotud vana ja uus, kohalik ja võõras kultuur, publik ja etendajad. Algas tuletas meelde kollektiivi Stomp, sest kivi kokkutagumisel ja muudele ehitustegevusele omaste häältega loodi regilaulule taustarütm. Vähestesse minutitesse suruti kokku terve (öö)lauupeo essents, sest ka suur osa vaatajaid hakkas kaasa laulma.

Enamik minietendusi oli lahendatud huumori abil, tegemist oli päevaga, kus oli ühendatud teatraalne meelelahutus ja linnaekskursioon. Mitmedki pealtvaatajad, mina kaasa arvatud, tunnistasid, et nägid linnas kohti, kuhu polnud varem sattunud. Või nägid tuttavaid kohti värske pilguga. Paala järv muutus krimikomöödia taustaks, Vilma maja tornides aga lauldi oodi betoonile ning ühel muruplatsil tutvustati betoonitootmise uut tehnoloogiat, mis seob üsna otseselt ehituse ja teatri. Betoon koosneb

kolmest osast: vesi, täiteaine ja tsement ning tsementi kuuluvad oksiidid tuleb asendada veri-higipisarad-oksiidiga.

Minu jaoks tõestas seekordne *performance*'i-päev, et viljakas ja huvitav koostöö võib sündida üllatavates kohtades ning kombinatsioonides. Mis seob betooni ja teatrit? Esmapilgul mitte miski, kuid just see teebki asja huvitavaks. Kui nii insenerid kui ka kunstnikud saavad välja oma argipäevast ja tekib koostöö, kus üks täiendab teist, siis on tulemus huvitav ka teatriteadlase jaoks. Üks pool teab üht, teine teist ja tekivad uued seosed. Tsiteerides üht etendust: kunstnikud ehitavad ja ehitajad teevad kunsti ning asi töötab ja toimib.

Peale selle, et kaasatud olid etenduskunstide ja reaalaralade õppurid, oli tähtis roll ka etenduste ruumil. Septembri alguses Tartus toimunud draamafestivali alapealkirjaks oli «Ruumimaa-gia» ja Viljandis toimunud võib võtta kui selle mõttelist järgi. *Performance*'id toimusid üle linna eri kohtades ja tahes-tahtmata hakkas kaasa mängima ka linn kui selline. Erinevus lavastuse ja *performance*'i vahel on see, et lavastus on rohkem paigas ja kuigi igas etenduses on muutujaid, on neid võrreldes *performance*'iga

vähem. Mööda linna jalutades oli publiku hulgest aeg-ajalt kuulda kommentaare, et enam ei teagi, mis on ette nähtud ja mis juhuslik. Etenduse osaks võis muutuda juhuslik möödakäija, hoone ja keskkond, tööle hakkav autoalarm. Samuti oli sellise osalejate hulga puhul näha, et õhus on sarnased mõtted ja seosed. Populaarseks elemendiks olid betoonkingad ja Paala järv – veekoju ääres toimunud järjestikused lood moodustasid mõttelise terviku. Ja tuletasid meelde, et ühes linnas elavad erinevad inimesed. Üheaegselt liiguvad ühes ruumis ringi turistid, kes pildistavad vaatamisväärsusi, kuskil ehitatakse ja remonditakse ning kõige selle taustal klaarib omavahelisi arveid kriminaalsem kontingent. Ühisnimetaja on neil kõigil olemas: üks linn, üks koht, üks betoon. Ruum on taust ja inspiratsiooniallikas ning see, kuidas see kõik toimub, on omamoodi maagiline. See,

kuidas üks ja sama ruum inimesi inspireerib, see, kuidas ruum kaasatakse mängu. Meenus, et kohaspetsiifiline teater on lahe ja et seal peitub n+1 võimalust. Arvestades teemat ja kokkupandud inimesi, tuli varasemast teatrimängust meelde paar suve tagasi aset leidnud lavastuspõimik, mis oli samuti kohaspetsiifiline ning viis omavahel kokku teatri ja elektri («Ei teki ega kao», 2009 suvi, lavastaja Siret Paju. Etendusi mängiti Hiiu maal Kärkla vanas diiselektrijaamas).

Projekti esimesest faasist võttis osa üle saja tudengi ja oma rolli hakkas mängima ka kaasatud inimeste arv. Linnaruumi laval olid esindatud nii ehitajad, insenerid, tantsijad, kultuurikorraldajad kui ka näitlejad. Pärast *performance*-jalutuskäiku toimus ka tagasisidevoor ja üleüldine arutelu. Sai selgeks see, et eri inimesed nägid sel laupäeval eri lugusid ning neil tekkisid eri seosed. Kuna elame

postmodernistlikul ajajärgul, siis on see üpriski loogiline: tõesid on mitmeid ja maailm koosneb väikestest isiklikest lugudest. Oma esimesel talvel ülikoolis kuulasin Tiitu Jaago ainet «Folkloristika alused» ning sealt meenub üks mõte: «Inimesele on omane otsida seletusi». Arutelul selgus taas tõsiasi, et üht ja sama objekti vaadates näevad inimesed eri asju. Ja see tekitab juba uusi mõtteid ja vaatenurki ning kollektiivset mõtteruumi.

Siinne jutt võib tunduda üleliia positiivne või kiitev, kuid tunnistatan ausalt, et seekord sattusin Viljandisse üsna juhuslikult ja üllatusin meeldivald. Piisavalt, et minna järgmisel aasta teadlikult. Kas või sellepärast, et saada välja oma harjumuspärasest argipäevast ja mullist ning olla kaasatud mõtteid tekitavasse ruumi. Väga tähtis oli saada kätte inspiratsioonidoos, millega elada üle saabuv talv. ☺

Kultuuriakadeemia tudengite perfonksipäeva inspireeris betoon.

Foto 2x: Signe Ivask

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Tartu ülikooli peahoonel esimesel korrusel auditooriumi 128 suure puidust ukse taga istub pingil viis neidu. Kõik nad on kogunenud siia selleks, et püüda kohta Tartu ülikooli kammerkooris.

Neli neist on vaiksed ja rändavad oma mõtetes ringi, ilmselt ümisedavad veel vaikselt viimaseid kordi läbi viisijuppe, mida peavad üsna pea dirigent Triin Kochile esitama. Üks neiu seevastu on aga jutukas ja tunnistas, et laulu ta ette valmistanud otseselt pole, sest ega ilmselt dirigent pikka juttu taha kuulata. «Ta tahab ilmselt teada, mis häälematerjaliga on tegu,» pakub aktiivne neiu.

Ukse tagant on ühtäkki kuulda liikumist ja samme. Tüdrukutest käib läbi hirmuvärin. Mis siin salata, ka endal tõmbab hetkeks kõhu õõnsaks, mis siis, et olen kohal vaatlejana. Uksest astub välja aga hoopis hallipäine härrasmees. Ilmselt tema küll katsetel ei käinud ja ongi näha, et ta tuli hoopis kõrvalkabinetist. Värin läheb üle sama kiiresti, kui tuli, neiuud ohkavad järjestikku. Ühtäkki avaneb aga uks, sealjuures täiesti hääletult, ja välja astub esimene katsetaja. Täpselt nii ettearvamatult. Järgmine neiu kangestub hetkeks, näib, et ta pole esinimeseks veel valmis, kuid krapsab siis püsti. Mis seal ikka, viimane ohe, süda rindu ja minek!

Ruum, kuhu neiu astub, on tüüpilise auditooriumi kujundu-

sega. Seda ehivad vanad puidust pingid, mis algavad madalamal astmel, mida ruumi tahapoole, seda kõrgemaks need muutuvad. Dirigent Triin Koch on ennast valmis sättinud auditooriumi ette, teda eraldab ülejäänud ruumist klaver. Näib, et ta on ennast löksu seadnud. «Tere!» ütleb ta sellegipoolest sisseastujatele rõõmsameelselt. Keset katseid tunnistas ta ühele lauljale, et tunneb ennast seal löksus olles jube ebamugavalt, aga pole midagi parata – sellised on tingimused.

Igale katsele tulnud inimesele esitab Triin Koch standardsed küsimused: mis on sinu nimi, kus sa elad, kus õpid, kus oled varem laulnud ja kas muusikakoolis oled käinud. Oluline on ka vastata küsimusele, millised on inimese

tulevikuplaanid, sest koor hakkab kindlasti palju aega võtma nädalavahetustel, proovid on veel ka nädala sees. Muusikakool annab katsetajale väga suure eelise, sest sageli on tarvis otse noodist lugeda.

Triin Koch saab teada, et neiu nimi on Kaija. Just seda j-tähte rõhutab ta seal dirigendile pisut ebavalevalt ja nätab näpuga, kuhu see käima peaks, kui too nime suurde märkmikusse reale sätib. Kõik saab ilusti kirja, sealjuures ka häälerühm. Tähendab oletatav häälerühm, mille käib esialgu välja laulja ise. «Laulnud olen ETV tütarlaste kooris ja seal olin esimene alt,» ütleb Kaija. «No vaatame järele,» annab dirigent loa esitada ettevalmistatud laul. Neiu on valinud Raimond Valge «Kevade».

Ruum on ühtäkki laulu täis ja dirigent tantsib pisut klaveri taga, kus, tõele au andes, ei ole väga palju ruumi. Kui kõlanud on viimane noot, ütleb Triin Koch üsna veendunult, et neiu on hoopis soprani häälekõla. «Ja seda püüan ma nüüd ka tõestada,» lööb ta klaveril esimese akordi. Igale lauljale tuleb see voor tutvavane ette – hakkame aga «oi-oi-oi» laulma. Kõigepealt ronitakse harjutustega kõrgemale või siis vähemalt nii üles, kui hääle lubab, seejärel vahetatakse harjutust ja liigutakse madalamatele nootidele. Dirigent kuulab ja otsib nn murdepunkti, mis on üheks nüansiks häälerühma määratlemisel. Mõne laulja oskab ta juba ainuüksi rääkimisel häält kuulates rühma paigutada.

Lõplik otsus tiirleb juba tükk aega dirigendi peas ringi. Lõpuks käib ta välja, et Kaija on tema meelest siiski kõigele vaatamata sopran. «Ju siis on suvega midagi

juhtunud,» arvab Kaija. On näha, et neiu meeldib see, mida ta just kuulis. «Ei, see on siiski kaasasündinud,» naeratab dirigent. Sellega on katsed lõppenud, kuid oma ebaedust või edust veel keegi teada ei saa. Kõik soovijad, kes kahel nädalal aset leidvatele katsetele tulevad, tuleb läbi kuulata ja alles siis langetab dirigent otsuse. «Päris tubli,» kommenteerib Triin Koch, kui Kaija on ukse enda järel sulgenud.

Kuidas ta küll nädal aega hiljem mäletab, kes sel nädalal katsetel käisid? Dirigent tunnistab, et eks see keeruline ole ja videopildist ta ära ei ütleks, küll aga jääb ajusoppi igast inimesest siiski mingisugune ettekujutus. Otsustamine on raske, seda enam, et tegelikult on häälerühmad limiteeritud suurusega. Kõige vähem saab vastu võtta alte: need ei liigu millegipärast kuskile. Küll aga on nõudlus sopranite järele: nemad ringlevad miskipärast rohkem.

Kas tuleb tihti ette, et inimene tuleb ühe ettekujutusega oma häälerühma kuuluvusest ja dirigent pöörab selle pahupidi? See küsimus mõjub dirigendile punase rätikuna. Üllatavalt tihti tuleb ette, et näiteks koolikooris on noor laulja suunatud sinna, millises häälerühmas on parasjagu abi vaja. Selle teadmisega nad katsetele ka tulevad ja siis hakkab Triin Koch otsima, kuhu nad võiksid tegelikult kuuluda. «Aga selline käitumine, et jaotatakse oma vajaduste järgi, on minu meelest kuritegu, nii võidakse noore inimese hääle rikkuda,» selgitab ta.

Vestlus katkeb. Sisse astub järgmine laulja, kelle nimi on Karin. Järgneb samasugune küsitlemine, laulu pealkirigi on mõnevõrra sarnane: «Märtsis

algas mai». Seda kuuldes hakkab dirigent omaette naerma. «See on nii tavaline, et sügisel lauldakse kevade laule,» ütleb ta, «nii on igal aastal, muide!»

Taas täidavad auditooriumit helisevad toonid. «Väga ilus ja musikaalne esitus,» tänab dirigent esinejat. «On näha, et mõni laulja on oma esinemise korralikult läbi mõelnud ja sellele rohkem aega pühendanud,» ütleb ta mõne aja pärast.

Ei pääse seegi laulja hääleharjutustest. Üsna pea, pärast mitmeid harjutusi, tunnistab dirigent, et tegu pole vististi sopraniga, vaid hoopis esimese aldiga. Vastus tüdrukule ei meeldi ning moosimise peale püüab ta end siiski sopraniks tagasi võluda. Dirigent on hetk vankumatu, ent siis võtab veel ühed lauluharjutused ette. Karin püüab mis ta püüab, kuid dirigendi otsus on ühene: esimene alt. «Tean-tean, mind solvati ka kunagi, kui tõsteti sopranist teiseks aldiks,» naerab ta. Kariniga jätab ta hüvasti ja ka temale lubab ta märku anda, kuidas on asjalood koori sissesaaamisega.

Uks jõuab vaevast sulguda, kui juba avaneb taas. Sisse astub päeva esimene noormees. Küsimustele vastamisel jääb kõlama, et Reigo on Tallinnast ja see on dirigendi jaoks ohumärk. On vaja ju käia proovides ja esinemas ning küsimärk on see, kuidas saab Reigo Tallinnast õigeks ajaks koori tulla. Katsed jätkuvad sellegipoolest. Kõlama hakkab Louis Armstrongi «What a Wonderful World». Tugev ja sügav hääle kajab vastu kõikidelt seintel.

Entusiastlikult hakkab Reigo laulma hääleharjutusi. «Ma saan veel madalamale,» kinnitab ta ühel hetkel. Triin Koch teeb suuri silmi. «Sa ikka mõistad,

et see oli re-noot, kus sa praegu olid?» küsib ta. «Jah, ma saan sol-noodini välja,» räägib Reigo rahulikult. Pikka juttu sellele ei järgne. «Kas sa täna proovi saad tulla?» küsib dirigent hoopis vastu. Aeg ja koht kokku lepitud, lahkub Reigo ruumist ja dirigent on leiuga ääretult rahul. «Bass on tänapäeval niivõrd haruldane nähtus,» tunnistab ta. Kui mõni kuskil vedeleb, tuleb ta kohe ära napsata. «Nii lihtsalt võib ka koori saada,» lausub ta viimaks.

Järgmisena astub sisse päeva viimane kangelane. Nimeks Anni, kes üsna pea tunnistab, et käis ka möödunud aastal kammerkoori katsetel. Küll edutult, kuid tuli sellegipoolest uuesti proovima. Triin Koch lööb oma hiigelmärkimiku lahti ja leiabki sealt Anni üles. «Kas saaks nii, et teeme hääleharjutusi enne, kui oma laulu esitan?» küsib neiu arglikult.

«Ma tavaliselt nii ei tee,» annab Triin Koch siiski järele.

Hääleharjutused tehtud, hakkab dirigenti aga piinama küsimus, mis häälerühma tüdruk siiski kuulub. Aldi murdumis-punkti ta ära ei kuule. Ta teeb veel harjutusi ega jäta ka siis, kui neiu ütleb, et ta laulabki kord siin häälerühmas, kord seal. «Ei-ei, nii ei saa,» ütleb aga dirigent.

«Kas sa tunnend, kust sul on mugavam laulda?» küsib ta Annilt hoopis. Küll püüab ta siiski hääleharjutusi tehes veel kuulata: kus siis hääle kõige paremini heliseb. Lõpuks saab paika, et neiu on esimene alt, heal päeval teine sopran. Sellist häälerühmades edasitagasi pendeldamist Triin Koch ei taha, igapäev olgu üks ja oma rühm, kus ollakse. Pärast hääleharjutusi laulab Anni «Vaiki kui võid», mis kuulutab kenasti ühe koorikatsete päeva lõppenuks.

Veel pisut arglikult pärib neiu, et kas ta saab tulemuse teada ka juhul, kui ta kammerkoori laulma ei pääse. «Loomulikult, ma saadan kõigile katsetel osalejatele alati kirja,» ütleb Triin Koch veendunult. Möödunud aastal Anni aga kirja ei saanud ja see häirib dirigenti. Ta vabandab neiu ees ega mõista, kuidas selline kahetsusväärne juhtum võis aset leida. Märkmikus on linnuke juures, justkui oleks kiri teele saadetud ja seda näitab dirigent neiuale – näe, on ju linnuke. Anni aga rahustab dirigenti, ärge muretsege, kõik on korras, ja jätab hüvasti.

Triin Kochil algab nüüd kammerkoori proov ja mõningad katsele tulnud jäävad seekord üle kuulamata. Juba on ridades näha Reigot ehk bassi, kes pääses kohe oma talenti näitama. Teiste katsele tulnute puhul peab dirigent aga veel pisut pead murdma.

«Oi-oi-oi,» laulavad katsetaja Elisabeth Kungla ja dirigent Triin Koch üheskoos.

Mees, kes julgeb näidata, et kuningas on alasti

Blogija ja Comedy Estonia ühe asutaja Andrei Tuchi mõlemad vanemad töötasid Vene draamateatris. Tema dramaturgist isa kirjutas teatri jaoks 1990. aastal uusaastamuinasjutu, mille põhiosas «Keisri uued rõivad» astus lavale ka kuueaastane Andrei.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

«Mina olin see väike vördjas, kes on liiga tark ja teab liiga palju, et teda saaks lolliks pidada, kes jookseb lavale ja ütleb näpuga näidates, et kuningas on paljas,» meenutab Andrei muigega. Tartusse kolimisest saadik on ta tegelema umbes sarnase asjaga: viidates oma blogis ja püstijalakomöödia esinemistes sellele, mis on kodumaises poliitikas ja muus elu-olus valesti.

Andrei kolis Tartusse 2002. aastal, mil ta asus Tartu ülikooli õppima inglise keelt ja kirjan-dust. Varem Lasnamäe kõrgete majade vahel koolis käinud noormehe jaoks oli Tartu täiesti loogiline valik. Mõlemad vanemad ja õde olid õppinud just TÜ-s ja see oli ka tema jaoks ainus vastuvõetav valik. Sama loogiline oli Andrei jaoks ka see, et ta ei kolinud Tartu «Lasnamäele» Nõlvakus, vaid valis puudest ümbritsetud ühiselamu kesklinna lähedal.

«Sain viimasel hetkel ühikakoha Narva maantee 25 ühiselamusse, aga see oli veel enne remonti. Enne seda olid minu variandid Nõlvaku või sugulaste maja kuskil kaugel äärelinnas.» Andreil on selgelt mees ka esimesed komandandilt kuulnud sõnad, kui noormees Tartusse jõudis ja võtmete järele läks: «Tead See ei ole kõige halvem tuba, mida ma olen oma karjääri jooksul näinud.»

Andrei tudengiseiklus uues linnas algas üksi suures kolmekohalises toas, kuhu oli kogunenud umbes kümne eelmise tudengipõlvkonna kola: paar väga vana diivanit, hallitanud moosipurgid ja hulgaliselt kahtlast kraami, mida oli targem prügiks pidada.

Andreile meeldib väga ka reisida. Veebruaris käis ta Brasiilias, kus püüdis Amazonase jõel kinni oma elu esimese piraaja.

Fotod: 2x erakogu

Kunagi ilmselt krohvitud seintest olid alles jäänud ainult tellised, kõrvaltoast eraldas uut kodu vaid õhuke vineeririba. Selle taga elas tüüp, kes enda sõnul õppis majanduse viiendal kursusel. Ülejäänud naabrite sõnul oli see alati nii olnud.

TUDENGISEIKLUS TARTUS

«Esimesel aastal söitsin igal neljapäeva õhtul Tallinnasse tagasi, sest reedel loenguid ei olnud,» meenutab Andrei. Sel oli mitu põhjust: koduigatsus, televiisori puudumine ja ka lagunev ühikakohalised. Kuigi koridori peale oli ka duširuum, ei näinud Andrei seda kunagi kedagi kasutamas. Ka talle endale tundus targem enda ja pesu pesemine mujal ette võtta.

Enne kapitaalremonti õnnestus tal ka koos komandandiga oma toa uks maha lüüa, sest vana uks keeldus avanemast nii noormehe kui ka komandandi võtmega. Pärast remonti sai Andrei endale uue kahekohalise toa, naabriteks seekord vene noormees, tolle tüdruk ja kass.

«Mingi aeg pidutsesin koos

nendega, aga ühel hetkel ma enam ei jõudnud – suured peod olid peaaegu igal õhtul,» jutustab Andrei ja ohkab, et õnneks on tal praeguseks juba peaaegu ununenud selle vene *reggae*-laulu sõnad, mida uued naabrid hommikust õhtuni makiga kuulasid ja ise kitarril mängisid ja laulsid.

Teine õppeaasta tõi kaasa muutused ka koolitöös. Üldained olid läbi ja õppima sai hakata erialaseid aineid. Eriti hea sõnaga meenutab Andrei just seda, et erialaselt oli suurim rõhk mõtlemisel ja analüüsivõime arendamisel, mida on elus väga vaja.

«Meie õppetöö toimus inglise keeles, aga meie jaoks oli kohustuslik ka eesti keel edasi jõudnutele, et näidata, et inglise filoloogid ei ole nii targad, kui arvavad. Minu esimene keel on vene keel ja kuidagi sain sealtki oma ainepunktid kätte. Aga sellest kursusest jääb mulle alatiseks meelde, et eesti keeles on sõnas «kaslane» üks s. Ja minu jaoks on see siiani absoluutselt ebaloogiline!» naerab Andrei.

Kuigi tema ülikooliaeg on

nüüdseks läbi, leiab noormees, et just praegu elab ta seda õiget Tartu tudengielu, õpingute ajal jäi see pigem tagasihoidlikuks.

«Esimestel aastatel oli mul päris vähe sõpru, aga nüüd tean igal õhtul, et saan kas ise mingi peo korraldada, kellegi juurde minna või Rüütli tänaval vähemalt ühte tuttavat näha. Hea tudengielu ongi see tunne, et saad alati välja minna ja midagi huvitavat teha.»

Pärast ülikooli lõpetamist oli Andreil tunne, et peab kogu aeg kirjutama. Koolis oli vaja kogu aeg esseesid kirjutada, aga pärast selle kohustuse lõppemist ei piisanud talle enam üksikute artiklite kirjutamisest kohalikus meedias, seega hakkas ta blogi pidama, kus kirjutas inglise keeles endale olulistest ja huvitavatest Eesti asjadest.

Inglise keeles Eestist kirjutavatest inimestest kujunes kiiresti oma lai tutvusringkond. Just selle kaudu võttis temaga ühendust ka austraallane Louis Zezeran, kes oli püstijalakomöödia õhtuid korraldanud nii Rootsis kui ka Soomes ja plaanis sama Eestis. Nendega liitusid tol hetkel TÜ-s magistritasemel Läänemere regiooni uuringuid tudeerinud Eric Seufert USA-st ja samas mõned aastad varem väliskülalis-üliõpilasena eesti keelt õppinud ameeriklane Stewart Johnson.

Esimese kahepäevase komöödiafestivali korraldasid neli noormeest 2010. aasta tudengite kevadpäevade ajal Vilde restorani talveaias, kampa võeti ka Taanis elav Kanada profikoomik Joe Eagan. Tartu publik üllatas korraldajaid meeletu huviga ning mõlemal õhtul olid ruumid rahvast puupüsti täis.

Andrei sõnul ei ole selles tegelikult midagi ootamatut, sest

Eestis oli juba nõukaajal väga tugev huumorimonoloogide ja sketsidega estraaditraditsioon. Nii vene kui ka eesti kanalites on sketsisaated praegugi väga populaarsed. Ainus vahe on mõningane formaadi erinevus: läänelik püstijalakomöödia ei vaja suuri investeeringuid dekoratsioonis, ainsaks eelduseks on vaid koomikute enda valmisolek.

«Tegelikult on ka Lääne, eriti briti *stand-up* ja sellega seotud telekomöödiasarjad olnud Eestis alati popid. Miks siin keegi üldse näiteks Dylan Moranist hoolib, kes on sel aastal juba kolm korda Eestis käinud, kuigi ei ole üldse tuntud *stand-up*-koomik? Sest kõik armastavad tema sarja «Black Books» – selline intellektuaalne kvaliteethuumor meeldib eestlastele, eriti tartlastele,» räägib Andrei.

KOMÖÖDIAST TERVE

Esimestel Comedy Estonia tegevusaastatel esines Andrei ka ise väga palju, aidates juhtida eestikeelseid komöödiaõhtuid ning reisides ringi mujal maailmas. Praeguseks on ta oma püstijalakomöödia eluga aga lõpparve teinud.

«Ma tegelesin sellega kaks aastat, esinesin mitu korda kuus ja suhteliselt suurteil üritustel. See nõudis liiga palju aega ja ajuressurssi – minu jaoks on koomik see, kes hakkab pärast iga kogemust mõtlema, mis nalja sellest teha saaks, kuidas seda edasi töödelda. Inimene, kelle peas käib alati oma etteaste arendamise masin. Mingi hetk otsustasin, et mina ei viitsi enam seda teha.»

Kui keegi peaks Andrei käest nüüd küsima, miks ta mingit olulist teemat arutades nii tõsine on, kas ta mitte koomik ei olnud,

muigab ta sellele vastuseks ilmselt: «Jah, olin küll, aga sain sellest terveks.» Ta tunnistab, et sai ühel hetkel aru, et isegi kui temast saab väga edukas koomik, ei teeks selline elu teda õnnelikuks.

«Lõpetamine oli põhimõteline otsus. Ma teen jätkuvalt nalja, aga ma ei esine. Viimane kord oli Jaapanis, Tokyo Comedy Store'is – mõtlesin, et see kauge koht on lõpetamiseks kuidagi sümboolne,» seletab Andrei, kes on viimastel aastatel seotud olnud ka Jaapani popkultuuri festivali AniMatsuri korraldamisega Tartus.

Jaapanlasi peab ta eestlastega üsna sarnaseks, kuna kummaski kultuuris ei ole kombeks oma tundeid eriti väljendada. Ka Andrei peab ennast pigem introvertseks inimeseks, kuigi võtab endale olulistel teemadel sõna.

«Eesti ühiskonna põhiline probleem on see, et väga paljude inimeste elu on piisavalt normaalne,» naerab Andrei ja lisab, et tal on oma eluga parematki teha, kui kohalike staaride skandaale või igapäevapoliitikat jälgida. Aga kui on midagi, millele tuleb tähelepanu pöörata, satub tihti just tema avalikkuse ette.

«Ma ei usu, et ma väärin seda austust, mida väärivad aktiivsemad isikud. Mina ei ole kodanikuaktivist, olen pigem aktiivne kodanik, kes viitsib öelda ja millelegi tähelepanu osutada,» arutleb Andrei, kes koos paljude sarnaste põhimõtetega kultuuriinimestega kandideerib ka kohalikel omavalitsuse valimistel valimisliidu Vabakund nimekirjas. Aga elukutselist poliitikut, kes teisi moosib ja karjääri tegemise huvides kas või põhimõtteid muudab, ei saa temast mingil juhul. ①

Mis maja on uus anatoomikum?

Varje Sootak

varje.sootak@ut.ee

Jah, mis maja see on? Vaid 80 aastat vanast anatoomikumist noorem, ehitatud arstiteaduskonna tarbeks ja täitnud seda ülesannet kuni 1999. aastani. 5. septembril taasavatud renoveeritud hoone on nüüd sotsiaal- ja haridusteaduskonna psühholoogia instituudi ja haridusteaduste instituudi eripedagoogika osakonna kasutuses. Kas sisu muutudes võib muutuda ka maja ajalooline nimi?

VANA VÄÄRIKAS NIMI

Sotsiaal- ja haridusteaduskonna dekaan Jaanus Harro nii ei arva: «Õnneks pole keegi nimemuutmise ettepanekut teinud ega sellest isegi rääkinud. Vanad kaudu püsivad väärivad nimed võiksid jääda. Uus anatoomikum on niikuinii algusest peale nimetus». Pikka aega selles majas füsioloogia kateedrit juhitanud professor Elise Käer-Kingisepp (1901–1989) tavatsenud Harro sõnul rõhutada, et seal polevat ranges tähenduses kunagi anatoomikumi olnud.

Kui arstiteaduskonna instituuti ootas 1999 biomeedikumi kolimine, muretses tollane patoloogilise anatoomia instituudi juhataja, praegune emeriitprofessor Raik-Hiio Mikelsaar Tartu Postimehes mõlema anatoomikumi tuleviku üle. Ta viitas uues anatoomikumis töötanud kuulsale füsioloogile Alexander Schmidtile (1831–1894), kelle monument seisab uue anatoomikumi vastas Kassitoome serval, et too poleks rahul hoone lagunemisega.

Professor Jaanus Harro tõi avamisüritusel ilmeka näite minevikust, kuidas professor Schmidt

võiks praegu küll rahul olla. Sellest on mälestustes kirjutatud nii vene kirjanik, arstiteadust õppinud Vikenti Veressajev (1867–1945) kui ka õigusteadlane Vladimir Grabar (1865–1956). Nimelt teritanud kuulus anatoom professor August Rauber (1841–1917) rahvusvahelise õiguse õppejõuks tulnud Grabarit tavapärasel õppejõudude viisakusvisiidil kodusesse kui lähedase teadusharu kolleegi. Põlevate mustade silmade ja õlgadeni langevate juustega Rauber öelnud Grabarile, et nad töötavad ju naabriteaduste valdkondades. Kuidas nii? Rauber selgitanud: «Teie ja minu teaduse objektiks on ühteviisi inimene».

«Inimest uuritakse uues anatoomikumis edasi ka tänu jurist Gunnar Vasarale,» märkis dekaan Jaanus Harro avamisel. Ülikooli auliige Gunnar Vasar (1921–2010) õppis Tartus 1940. aastate algul õigusteadust ning tegutses juristina Ameerikas. Ta parandas ülikoolile 504 000 eurot, millest TÜ nõukogu otsustas suure osa kasutada Näituse 2 õppehoone renoveerimiseks.

UUE ANATOOMIKUMI SÜND

Juba mitmete artikli algul mainitud isikutele võib rohkesti lisada Tartus õppinud või töötanud kuulsusi, kellest mõnegi päevad möödusid uues anatoomikumis. Enne uut anatoomikumi õpetati arstiteaduskonna distsipliine vanas anatoomikumis. 1802. aastal taasavatud Tartu ülikooli 19. sajandi viimase kolmandiku õitseaja akadeemilist vabadust hakkas piirama 1889 alanud venestuspoliitika.

Tartu ülikool nimetati keiserlikuks Jurjevi ülikooliks ja üle tuli minna vene keelele. Tsaaririigi

Tartu ülikool pidi spetsialiste koolitama kogu Venemaale. Suurimaks teaduskonnaks oli arstiteaduskond. 1870. aasta paiku õppis Tartus ligi 2000 üliõpilast, neist umbes 700 meditsiini. Pidevalt suureneva arstiteaduskonna tarbeks oli vaja uusi ruume ja suuremat kliinilist baasi. Nii on ülikooli uute hoonete valmimisel oma «süü» ka keisririigi ääremaade venestamisel. Uued ehitatud või ostetud hooned läksidki just arstiteaduskonnale ehk ka seepärast, et paarkümmend aastat olid rektoriks arstid, kellest mõnigi oskas hankida vahendeid oma kliinikute rajamiseks ja väljaarendamiseks. Ka füsioloogiaprofessor Alexander Schmidt kirjutas oma esildises ülikooli valitsusele vana anatoomikumi ruumikitskusest ning asus energiliselt taotlema uue ehitamist. (Ta ise oli rektor 1885–1890.)

Uue anatoomikumi projekteris patoloogilise anatoomia õppetooli juhataja professor Richard Thoma (1847–1923) plaanide alusel ülikooli arhitekt Reinhold Guleke (1834–1927). Lõplik projekt valmis koos arhitekt Rudolf von Bernhardtiga (1819–1887).

1886–1888 ehitati neorenessanss-stiilis avar kahekordne kivihoone ristkülikukujulise laborite ja tööruumide korpusse ning eraldi rotundiga, kus paiknesid kaks amfiteatrina tõusvate pingiridadega auditoriumit ja lahkamisruum. Kahte hooneosa ühendas väike koridor. 1897 ehitati koridoriküljed Gulekese projekti järgi täis ja nii sai hoone kompaktsama kuju. Laiahaardeline Reinhold Guleke juhtis ülikooli ehitustegevust 25 aastat. Tema projekteeritud on ka ülikooli esimene ühiselamu Liivi

4 (Eesti ajalooarhiiv), silma- ja naistekliiniku juurdeehitused, Estonia ja Livonia korporatsioonide konvendihooned jmt.

FÜSIOLOOGIDE JA PATOANATOOMIDE KODU

Mahuka uue anatoomikumi alumisele korrusele kolisid vanast anatoomikumist füsioloogia ja ülemisele patoloogilise anatoomia instituut. Selles töötas ka artiklis mainitud kuulus Alexander Schmidt, keda hüüti Blut-Schmidtiks. Ta oli loonud vere hüübimise fermentatiivse teooria ning pannud aluse kliinilise hematoloogia ja vereülekande arendamisele. Tulevane kirjanik Vikenti Veressajev, kes arstiteaduse tudengina tema füsioloogia loenguid kuulas, mainib mälestustes, et Tartus oldi oma kaasaegse kuulsuse üle väga uhked.

Patoloogilise anatoomia vallas on kuulus Vjatšeslav Afanasjev (1859–1942), kes juhtis kaua üld- ja patoloogilise anatoomia kateedrit. Ta rajas patoloogilise anatoomia eksperimentaalsuuna, hakkas esimesena Tartus lugema süstemaatilist bakterioloogiakursust ning lõi bakterioloogialabori.

Selle kateedri teaduslik õhkkond ja kateedrijuhataja Afanasjevi isiksus, keda on iseloomustatud kui vene intelligentsi parimat esindajat, võlusid eesti üliõpilast Albert Valdest (1884–1971). Valdesest sai selle teadusharu jätkaja. Esimese maailmasõja puhkedes evakueerus ta koos ülikooliga Voroneži ja jätkas seal Afanasjevi lähima abilisena.

Valdese ettepanekul nimetati professor Afanasjev 1932 Tartu ülikooli audoktoriks, uue anatoomikumi seinal on tema mälestustahvel nagu Schmidtilgi. Eesti

Professor Albert Valdes 1960. aastal praktikumi juhendamas.

Vabariigi aegses ülikoolis edendas eksperimentaalpatoloogia suunda mitmekülgne professor Albert Valdes, kellest sai legend juba eluajal.

Raik-Hiio Mikelsaar, kes Valdese patoloogilise anatoomia loenguid kuulas, rõhutab tema jäägitut oma alale pühendumist Eesti iseseisvumisajast peale. Valdes asutas ja toimetas ajakirja Eesti Arst, andis koos keeleteadlase Johannes Voldemar Veskiga välja meditsiinisinastiku. 1922 kaitses ta Tartu ülikoolis esimesena meditsiiniteemalise eestikeelse doktoriväitekirja. Tema oli ka esimene eestlane, kellest sai patoloogilise kateedri juhataja. Valdese põhjalikkust, erakordset nõudlikkust ja piinlikku täpsust meenutavad paljud arstitudengid ka seoses tema loengutega. Väga hea joonistamisoskusega Valdes kasutas õppetöö näitlikustamiseks suureformaadilisi jooniseid ja skemaatilisi tahvlijooniseid.

Ta sisustas kateedris fotolabori ja õpetas ka mikrofilmide kasutamist.

Harrastusfotograafina tegi Valdes hindamatu väärtusega pilte sõjaaegsetest ülikooli hoonetest, sh ka pommitabamustega uuest anatoomikumist. 1941. aastal oli ühe tabamuse saanud auditooriumi katusealune ja teise füsioloogia instituudi sein. Raik-Hiio Mikelsaar on seda meelt, et ka professor ja dekaan Albert Valdes väärriks majal mälestustahvli.

AINELISE PÄRANDI VÄÄRTUSTAMINE

Peale eespool mainitute on teadusesse oma jälje jätnud paljud uues anatoomikumis tegutsenud teadlased. Kultuuripärandi aastal on renoveerides väärtustatud ka ainealine pärand. Muinsuskaitse all olevas majas pole suurt ümber ehitatud, tehtud on vaid hädapäraseid töid. Peale sisemiste ja väliste parandus- ja värvimistö-

de remonditi katus, tehti korda kasutuseta seisnud keldriruumid, taastati vanad põrandad, ehitati keldrikorruse ja teise korruse vahele lift, hoovi prügimaja jne.

Avamisel oma vana majaga uut tutvust tegema tulnud arstiteadlased said võrrelda olnud olevaga. Nii leidis emeritprofessor Mikelsaar, et ringauditoorium ja füsioloogia instituudi ruumid on peaaegu endised, teisel korrusel asunud patoloogilise anatoomia instituudi ruume muudeti aga tunduvalt juba pärast biomedikumi avamist. Remondi järel asusid 2001 uude anatoomikumi filosoofiateaduskonna slaavi ja vene filoloogia osakond ning

keelekeskus.

«Nii läks juba siis hingusele professor Valdese ainulaadne pimik, kus kõik ilmutamis-, kinnitamis- jms vahendid olid punktuaalselt kohtadele paigutatud, samuti loomkatsete ruum, kus igale esemele oli määratud täpne paiknemiskoht,» meenutas Mikelsaar. Teisel korrusel paremat kätt trepi kõrval oli asunud instituudi juhataja ruum.

Avamisürituse peolaud oli kaetud kunagises lahanguaalas, kus Mikelsaar oli teinud aastail 1963–1974 ligi 3300 lahangut. «Sellel saalil on nüüd läbi kunagise surnute hoidmise ruumi kena väljapääs õue, kust tol pidupäe-

val lahkunute asemel toite sisse kanti. Õu on kenasti planeeritud ja asfalteeritud.»

Nii võiks uues anatoomikumis ringkäiku jätkata, aga las jätkavad selle maja elu nüüd sinna kolinud psühholoogid ja eripedagoogid. Neidki ühendab minevikuga tähendusväärne sild – nimelt tegi 19. sajandi lõpul ehitatud ülikooli suurimas õppehoones uues anatoomikumis eksperimentaalpsühholoogia katseid tänapäevase psühhiaatria rajaja professor Emil Kraepelin (1856–1926).

*Kasutatud kirjandus vt
www.ajakiri.ut.ee.*

55 aastat uues anatoomikumis

Emeritprofessor Raik-Hiio Mikelsaar on uue anatoomikumiga seotud eri aegadel alates 1958. aasta sügisest teise kursuse üliõpilasena.

«Istusin 5. septembri ilusal suvepäeval parkimisplatsi serval, imetlesin päikese loojumist ja meenutasin kõike, millest selles majas osa olin saanud, teadustöö kõrvalt isegi fiktiivselt kütja olnud.» Enam ei olnud hoovis suurt puu- ja briketiruumi, kust tammepuust kaelkookude küljes olevate suurte vekknõude abil kümekond aastat külmavõitu ruumide kütmiseks kütet tuli vedada, et patoloogipalgale lisa teenida. «Füsioloogia kateedri tubli abitöötaja Salme Muttik õpetas mulle kavala nipi: kütmise algul oli mõttekas puud ja brikket ühes ahjus põlema panna, siis sai sealt tund-poolteist hiljem ülejäänud kümme

ahju hõõguvate sütega süüdata.» Kadunud Salme Muttiku õunapuult langenud õunu maitstes püüdis Mikelsaar õuepoolse katuse juures leida kunagise loomaruumi akent, mille kaudu ta 1969/70. aastate paiku kord aprillis katusele kevadpäikese kätte ronis, et kopsuekstraktidest eraldatud (alveole kokkulangemise eest kaitsva) pindpinevustefaktori ehk surfaktandi uurimise tulemusi analüüsida. «Olin NLiidus esimene, kes surfaktanti 1970. aastal venekeelse füsioloogia ajakirja ülevaateartiklis kirjeldas ja seda mõõtma hakkas.» Briketikuuri brikketide vahelt leidis Mikelsaar tollal tugeva

traadi, mida painutades ja sellele prosektoori penitsilliinipudeli kõrge külge lükkides valmistas esimese transportnukleiihappe (tRNA) ruumilise mudeli. Selle põhjal rajas ta koostöös ülikooli eksperimentaaltöökoguga väga täpsete ja töökindlamate plastmolekulimudelite väiketootmise. Mikelsaar hakkas võrdlema nukleiihapete primaarstruktuure, mis viis arhigeneetilise hüpoteesi avaldamisele ajakirjas *Journal of Molecular Evolution* (1987), mida taastutvustati Theodore W. Pietschi monograafias «*Trees of Life. A visual history of evolution*» (2012, The Johns Hopkins University Press).

SÜÜRIA JA TARTU ÜLIKOOLOOL

Foto: Siim Vatalin

Peeter Espak,
TÜ orientalistika vanemteadur

Tavalugejale võib tõenäoliselt tulla üllatusena, et Süüria uuringud ja Tartu ülikool on maailmas pikka aega olnud üksteisega lähedalt seotud. Seda nii ajaloos kui ka tänapäeval. Kui sõnaga Süüria seostub praegu eelkõige verine kodusõda, nälj ja põgenikud, siis võib-olla paljud ei oska Süüriat seostada seal piirkonnas paralleelselt sumerlastega loodud maailma esimeste kirjandusteoste, riigivõimustruktuuride ja ka teaduse kõrge arengutasemega.

See, et üks Euraasia kultuuri hälle on viimastel sajanditel toimunud poliitiliste segaduste ja mandumise taustal taandarenenud, ei muuda olematuks asjaolu, et Süüria alad olid nii muistsel ajal kui ka veel üpris hiljuti oma arengus tänastest rikastest läänlastest mäekõrgusel üle. Süüria muistsest Ugariti riigist ligikaudu II aastatuhande keskpaigast eKr pärineb maailma esimene tähestik ammu enne foiniiklasi, Ebla linnriigist aga paralleelselt sumerlastega maailma esimene teadaolev (ligikaudu 2500 eKr) kirjalik mütoloogiavaramu, mille lahtimõtestamine

ja dešifreerimine on ka osa Tartu ülikooli teadlaste igapäevasest tegevusest.

Eri piirkonnad on kord tõusuteel, kord madalseisus. Tõenäoliselt läheb nii ka Süüria rahvaste ja regioonidega. Võib-olla 500 aasta pärast naerdakse seal isekeskis põhjaameeriklaste kehva IT, täiesti allakäinud filmitööstuse ja madala teadusliku taseme üle. Praegu on lihtsalt Lähis-Ida see piirkond, millel on läinud erakordselt halvasti. Olukorras, kus paljudes riikides sisuliselt puudub arutlev ja teadlastevahelise dialoogi käigus kujunev arusaam sellest, mis on üldse riik, seadusandlus, majandus, kirjandus, ajalugu ja eriti religioon, ei saagi tekkida normaalset tsiviilühiskonda, mis oli aga juba rohkem kui 4000 aastat tagasi nii Sumeris kui ka Süürias olemas.

Kogu Lähis-Ida üheks suurimaks probleemiks on teaduse ja korralike ülikoolide puudumine või nende ülimalt algeline tase. Kuigi kunagine araabia matemaatika, nagu ka mõttelugu ja isegi ülikoolimudel olid üheks aluseks keskaegse Euroopa teaduse tärkamisele, siis islamimaailm ei ole suutnud ära tabada asjaolu, et nüüd on omakorda tarvis laenata läänelt neid teadmisi, mis on kordades Lähis-Ida mõtlemisest ees – eriti oskust tõlgendada pühakirjade tekste ajalooliste mälestistena, mis peegeldasid muistse inimese kunagist elutunnetust, mitte aga kui «päris ajalugu», mille normidele peaks sõnasõnalt alluma ka tänapäevane maailm.

See, et Baltimaade piirkonna merevaigul võib olla seos muistsete Vahemere kultuuride juurest leitud merevaiguga, on juba rohkem kui sajandivanune teaduslik mõtlemisteema. Praeguse Leedu Šernai lähedalt leiti näiteks aastal 1900 väike 15 sentimeetri kõrgune pronksist jumalakuju, mille võib sarnaste leidude põhjal nüüdseks teadaoleva võrdlusmaterjali põhjal dateerida kuskil ajavahemikku 1550–1200 eKr ja Vahemere idaranniku kultuuri kuuluvaks.

Juudi-eesti päritolu ühe emakeelena eesti keelt rääkinud Haifa ülikooli professor ja Tartu pikaajaline külalisprofessor ning audoktor Michael Heltzer (1928–2010) pidas üheks autentsuse tõestuseks asjaolu, et leidmise ajahetkel olid sellised kujukesed

teadlastele peaaegu tundmatud ja uurimata, mistõtu oleks ka ebatõenäoline, et keegi oleks selle eseme teadlikult kõmutekitamiseks leiukohta sokutanud («On the Origin of the Near Eastern Archaeological Amber». *Orientalia Lovaniensia Analecta* (2000), lk 169–176). Kuid hoolimata kõigest, ei saa kaheldava päritoluga üksikleid olla mingiks tõestuseks selle kohta, et siinseid rannikuid külastasid rahvad Vahemere kandist. Kuni ei ole leitud mingit suuremat ja kaalukat esemete kogumit, ei ole teaduslikult mõtet üksikleidude põhjal rohkem järeldusi teha, vaid võtta fakt lihtsalt teadmiseks.

Sellel teemal tulevad aga appi keemilised uuringud ning tänaseks on merevaigu Balti päritolu mitmetes leiukohtades üpriski veenvalt tõestatud – viimati Süüria Qatna väljakaevamiskohast («The Qatna Lion: Scientific Confirmation of Baltic Amber in Late Bronze Age Syria». *Antiquity*, 82 (2008), lk 49–59). Teadlased väidavad, et merevaik, millest oli tehtud Qatnast leitud lõvi pea, jõudis Baltimaadest kohale töötlemata toorainena ja sattus Süüriasse oletatavasti eelkõige Egeuse mere piirkonna kultuuride kaudu, mis tegutsesid Põhja-Euroopa ja Lähis-Ida vahendajadena.

Igal juhul on meie lähinaabrusest pärit merevaigu esinemine hilis-pronksiaegses Süürias, nagu ka mujal piirkonnas nüüdseks fakt – keskenduma ei pea enam küsimusele *kas?*, vaid proovima seletada *kuidas?*. Teema muudab veelgi keerulisemaks, kuid ka põnevamaks Uku Masingu 1978. aastal ilmunud artiklis «Kas *elmešu* = helmes?» välja käidud oletus, et akkadi merevaigu tarbeks kasutatud sõna *elmešu* võib olla läänemeresoomlaste (või pigem algselt substraaträhva, nagu nii Heltzer kui Masing Paul Aristele tuginedes oletavad) sõna «helmes».

Sõna algsemat kuju semiidi keeltes võiks otsida näiteks heebrea sõnast *hallamiš* – mitte ainult akkadi sõnast *elmeš* – mõlemad võivad teoorias olla interpretatsioonid Vahemere rannikul või ka mujal (Süüria alad ja Sumer olid üks kultuuriruum juba 2500. aastal eKr) varem levinud nimetusest ja hääldusest. Samas jällegi on seda heebrea sõna (üldiselt tõlgitud kui «kivi» või «ränikivi») keerukas seostada merevaiguga. Seos heebrea sõnaga *hašmal* (mingi särav aine või metall või kivi) võiks aga olla tõesti akkadi *elmešu* juba hiljem ringiga tagasi tulnud nn metatees.

Filoloogilised probleemid on selle teema juures niivõrd spetsiifilised, et nende seletamine asjatundmatule on peaaegu võimatu ning isegi peensusteni filoloogiat tundev teadlane võib teha eksioletusi

ja panna mööda juhul, kui ta ei tunne väga täpselt kultuurilist ja ajaloolist konteksti – mõlemat korraga valdavaid teadlasi on aga maailmas ülivähe. Mida saab aga kõigest järeldada, on asjaolu, et semiidi keeltes oli kasutusel võõrapärane sõna, mille eri kujusid tõenäoliselt kasutati ka merevaigu tähistamiseks – merevaik tuli aga ka Baltimaadest. Sarnane sõna oli tõenäoliselt samuti merevaigu tarbeks kasutusel ka mingi muistse rahva keeles Läänemere kallastel, kust see kandus edasi läänemeresoome keeltesse (soovitav on teemat mitte seostada Kalevi Wiigi eelkõige ilukirjanduslike teooriatega).

Kuid nagu ka Heltzer mainib, siis suur mõistatus jääb. Kuidas sai merevaik Läänemere randadest juba alates II eelkristliku aastatuhande algusest (ja võimalik et juba alates III aastatuhande lõpust eKr) jõuda Mesopotaamiasse ja Ida-Vahemere rannikule. Veeteede kaudu toimunud kaubandust võiks pidada ehk kõige tõenäolisemaks, võttes eriti arvesse asjaolu, et juba aastaks 2500 eKr oli näiteks Sumeri laevastik üles ehitatud organiseeritud ohvitserkonna süsteemile, kus olid olemas nii meie mõistes admiral («laevade valitseja») kui ka eraldi kaptenid või nooremad ohvitserid.

Vastava kultuuriruumi tingimustes oleks pikemad meresõidud olnud tõenäoliselt võimalikud, kas siis seiklusjanust või puhtkaubanduslikest huvidest lähtuvalt. Nagu näitab ka hilisem foiniiklaste tohutu haare merel, võidi teoorias välja jõuda ükskõik kuhu. Kuigi tõenäolisemaks ja ka kõige loogilisemaks seletuseks jääb ikkagi kaubandus eri vahejaamade kaudu.

Kunagi ei või aga teada, mida avastatakse või milliseid uusi teooriaid luuakse Lähis-Ida uuringute valdkonnas 5–10 aasta perspektiivis. Läbitöötamata tekstimaterjali hulk on paisunud niivõrd suureks ning pidevalt tuleb peale uut senitundmatut materjali, et iga algaja uurija võib mõne teksti pisut terasema läbi vaatamisega olla esimene, kes mingit seost märkab.

Kui veel parkümmend aastat tagasi oleks olnud ehk kohane arutleda selle üle, kuidas näiteks juudi rahvas Egiptusest Moosese juhtimisel põgenes, siis tänane arutelu käib selle üle, kuidas mõtestada lahti need ideoloogilised ja religioossed motiivid, mis panid (umbes 6. sajandil eKr) muistseid kirjatundjaid looma sellist mütoloogilist narratiivi. Igal juhul kasvab nii uute kui ka vanade probleemide ja küsimuste hulk teaduses pidevalt ning kindlasti saabub neile rohkelt vastuseid (nagu ka uusi probleeme) Tartu teadlastelt ka edaspidi, nii nagu see viimased 200 aastat on alati kombeks olnud.

Brasiiliast teise nurga alt

Grete Kõrgesaar,

TÜ kommunikatsioonijuhtimise 2. aasta magistrant õpib ISEP-i programmi raames terve 2013/2014. õppeaasta Brasiilias São Paulos Fundação Armando Alvares Penteado ülikoolis.

Võtab pea pöörutama, mõeldes, kui mitu aastat on möödunud sellest, kui tahtsin esimest korda meeleheitlikult vahetusõpilasena Brasiiliasse õppima tulla. Toona, keskkooliõpilasena jäi unistus sunniviisiliselt sinnapaika, kuid kirglik soov maailma tundma õppida sai vaid indu juurde. Pulbitsev trots ja sihikindlus viisid mind seejärel hoopis kasvatajaks lastelaagrisse Kanadasse, õppima Hispaaniasse, kasutama iga võimalust ja rahanatukest reisimiseks, asuma tööle Tartu kõrgemas kunstikoolis välissuhete juhina ning lõpuks uuesti ammust unistust kätte võtma ja Brasiiliasse vahetusüliõpilaseks kandideerima.

VÕITLEN ÜHES POVO'GA

Lõpuks siin kohal olles võin seesuguseid elu keerdkäike vaid tänada. Olen kindel, et seitsekaheksa aastat tagasi vahetusprogrammi turvalistes raamidest ei oleks ma suutnud avasilmi näha ja õppida mõistma selle riigi reaalsust, valu ja hingeelu. Nüüd tunnen, et olen selleks valmis. Ahmin ja talletan, süvenen ja

sünteesin, loon suhteid ja seoseid. Oluline on tasakaal spontaanse-avatuse-empaatia ning sünteesi ja kriitilise analüüsi vahel.

Tänaseks olen olnud Brasiilia mootoriks peetavas São Paulos juba kaheksa linnutiivul möödunud nädalat. Imestamist jagub igasse päeva. Ei möödu päevagi tundmata, et olen nüüd lõpuks tõesti Euroopa turvalistest piiridest ja mugavast elust välja astunud. Leian ennast aina uuesti üheskoos kohaliku rahva ehk *povo'ga* ühtemoodi iga päev oma õiguste, turvalisuse ja elukvaliteedi pärast võitlemas. Sealjuures ka varem selja taha jäetuna näivaid arenguetappe nii isiklikus kui ka ühiskondlikus plaanis läbi tegemas.

Kas ma tunnen kohanemisraskusi? Kas ma loon alateadlikult võrdlusmomente, mis kipuvad kalduma sihtriigi kahjuks? Loomulikult. Aga just selleks ma siin olen. Mugavustsoon on oht, sellest väljapoole jäävad võimalused: silmad avanevad, vaim tugevneb, elukogemus ja enesekindlus kasvavad.

KONTRASTIROHKE MOOTOR SÃO PAULO

Tunnen, et olen sattunud elama veel rohkem segadusse ajavasse puhvertsooni, mis ühelt poolt kogu Brasiiliat esindades mõjub Potjomkini külana, kuid laseb teisalt siiski kogeda sporaadiliselt riigi reaalsust. Elan nimelt linnas, mida iseloomustavad teravad kontrastid. Riigi majanduskeskus São Paulo on elukohaks enamikele Brasiilia miljonäridele, kelle erahelikopterid linna kohal sagedasti ringi tuiskavad. Siin on esindatud suur osa rahvusvahelistest megakontsernidest ja enamik maailma luksuskaubamärkidest. Tarbimine kasvab, inimesed võtavad laene, kasutavad järelmaksu

võimalusi ning ostavad järjest rohkem ja rohkem.

São Paulos on ju võimalused piiramatud. Kõik, millest inimesed vaid unistada oskab, on olemas ja kättesaadav. Kättesaadav vaid juhul, kui raha on võimaluste piiramatusega vastavuses. Kui mitte, siis on olemas laenu ja osade kaupa tasumise võimalus. Järelmaksuga on siin võimalik osta kõike: kingi, riideid, tehnikat, reise jne. Kui pangalaenu või krediitkaardi arvet tagasi maksta ei õnnestu, siis võetakse sageli võla tasumiseks laenu järgmisest pangast. Nii see lumepall kasvab ja õieti ei tea veel keegi, mis saab siis, kui lagi kätte tuleb.

Ometi on Brasiilia riik uhke selle üle, et on suudetud suurendada elanikkonna ostujõudu, tarbimine on täies hoos ja majandus õitseb. Klassisüsteemi kirjeldamiseks on kasutusele võetud lausa tähestik A, B, C, D, E ja nüüd ka F...

KÜSIMUS ON RAHAS

Niisiis, kellel on finantsiline võimekus, selle jaoks on olemas kõrgetasemelised koolid, edukas karjäär, tasemel tervishoid, transport, meelelahutus, enesetäiendusvõimalused, vahendid luua ja säilitada elukvaliteeti. Kel vajalikud (loe: kõrgklassi liigitavad) ressursid puuduvad, kogevad hoopis teistsugust Brasiiliat. Rääkides elust *favela'*des tundub väljend «pole meelakkumine» ääretult kohatu, lausa kõlvatu.

Puudulik arstiabi (kui arste veel ehk õnnestub hankida, näiteks Kuubalt ja Boliiviast, siis infrastruktuur ei kannata kriitikat), võimatu transpordisüsteem, vägivald ja narkokaubandus, olematu ligipääs korralikule haridusele, madalad palgad, kuid

ka Euroopa pealinnadega võrreldes usumatult kõrged hinnad on vaid mõned iseloomustavad märksõnad, millega isegi madalamal keskklassil tuleb päevast päeva rinda pista.

Korduvalt olen kuulnud oma Brasiilia sõpradelt ja tuttavatelt lauset: «See elu, mida sa siin näed, ei ole reaalsus. See ei ole Brasiilia.» «Siin» tähistab São Paulot, eliitkõrgkooli ja ühte parimatest ning väidetavalt turvalisematest linnajagudest, kuhu mugavalt vahetusprogrammi raames paigutasin.

ELIITKÕRGGKOOI VÕLUD JA VALUD

Õppides vahetusüliõpilasena ISEP-i programmi kaudu ühes São Paulo kõige kallimas ja paremas ülikoolis Fundação Armando Álvares Penteados (FAAP), leian ennast ometi madalate akadeemiliste nõudmiste ja kurvastuseks vahel ka mõnede õppejõudude ebakompetentsuse üle imestamas rohkem kui tahaksin tunnustada.

Tugevate rahvusvaheliste sidemetega FAAP-il on olemas vajalik kogemus ja ressursid rahvusvahelise koostöö igakülgselt arendamiseks. Vastuvõtt on professionaalne, äärmiselt meeldiv ja läbimõeldud. Vahetusüliõpilane on varandus ning saab väärilise kohtlemise, igakülgselt isikliku tähelepanu ja nõustamise osaliseks.

Isiklikul pinnal tunnen, et saan võtta välisüliõpilase staatuses ülikooli pakutavast maksimumi. Ülikoolil on kompaktses põhikampuses näiteks olemas ka teater, muuseum, spordiklubi, hiina keele instituut, vabatahtlikku tööd, ettevõtlust ja muud tegevust toetavad struktuurid.

Osalesin semestri alguses intensiivsetel keelekursustel, õpin

São Paulo ohtlik kesklinna piirkond, mis kannab ka narkomaastiku üheks põhipunktiks olles rahvakeeles nimetust Cracolândia.

korraga endale sobivas mahus ja kombinatsioonis koos kohalike keskmisest märgatavalt jõukamate üliõpilastega nii rahvusvahelisi suhteid kui ka kommunikatsiooni ning lisaks koos USA Union College'i tudengitega inglise keeles Brasiilia riigi, ühiskonna ja majanduse eri tahkude kohta. Järgmisel semestril on plaanis pikem erialane praktika ja ametlik portugali keele tasemeeksam.

KRIITILINE ANALÜÜSI-VÕIME POLE EESMÄRK

Ometi tunnen prestiižses, kohalikele siin õppimise mainimisel imetlevate pilkude ja tunnustusõnade osaliseks saades kurvastust selle üle, kuidas üliõpilased loengutes aktsepteerivad ilma iga-suguse kriitikameeleta õppejõudude subjektiivseid seisukohti kui fakte, mis tuleb pähe õppida. Kuidas ei julgeta küsida, kui midagi arusaamatuks jääb. Kuidas vahel 75% loengust (ja iga loengut on nädalas vaid üks kord ehk 1 tund ja 40 minutit) õppejõud vestleb viivituse üle õnnelike tudengitega eelmisel nädalal külastatud kontserdist, šoppamisest või muudest isiklikest kogemustest. Kuidas

tudeng, kel on oma arvamus, kes õppejõule lisaküsimusi esitab ja viimasega diskussiooni laskub, kaasüliõpilaste seas *chato* 'ks ehk tüütuseks tituleeritakse ja teda tagaselja kollektiivselt pilgatakse. Kuidas rahvusvahelise geopoliitika õppejõud minult juba neljandat korda järjest küsib, et kuidas üks või teine asi ikka seal Venemaal käib, ilmselt usumata ja tegelikult ka kuulamata minu kirglikke selgitusi Eesti iseseisva riigi, EL-i liikmesriigi staatuse, eristuva keele ja kultuuri kohta.

Loomulikult on Brasiilial ka teine nägu, mida ääretult naudin ja mis kogemuse mitmekülgselt, tasakaalustatult ja nauditavaks muudab. Selge on see, et enamik maailmast teab ja tunneb Brasiiliat eksootilisuse, samba, paradisirandade, karnevali ja jalgpalli segapildi kaudu, ka brasiillased ise üritavad seda näidata. Tegelikkus on aga võrratult mitmetahulise, kui kaugelt Euroopast aimata oskame. Tasapisi püüan neid tahke ka järk-järgult avada. Hoidke pilk peal, ehk satub siin või seal ajakirjanduses järgmine artikkel silma – olulist, millest rääkida, on palju ja terve aasta on ju veel ees! ☺

MARGIT SUTROP – 50

Foto: Andres Tennus

13. oktoobril tähistab 50. sünnipäeva TÜ filosoofiateaduskonna dekaan, praktilise filosoofia professor ja eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop.

Margit Sutrop lõpetas 1981. aastal Miina Härma nimelise Tartu 2. keskkooli ja 1986. aastal *cum laude* Tartu ülikooli ajakirjanduse eriala. Ta jätkas õpinguid Tartu ülikoolis filosoofia erialal ja suundus peatselt end täiendama Suurbritanniassa, Norrasse ja Saksamaale. Doktorikraadi omandas ta Konstanzi ülikoolis 1998. aastal monograafiaga «Fiction and Imagination: The Anthropological Function of Literature». Selle eest sai ta ka Konstanzi maakonna auhinna.

2000. aastal Eestisse tagasi pöördudes valiti Margit Sutrop praktilise filosoofia professoriks. Aasta hiljem asutas ta algselt koostöös nelja teaduskonnaga (arsti-, õigus-, filosoofia- ja sotsiaalteaduskond) ja VolkswagenStiftungi uurimisraha toel erialadevahelise eetikakeskuse, mis on tänaseks kasvanud kaheksat teaduskonda hõlmavaks konsortsiumiks. 2004. aastal valiti ta filosoofia osakonna juhatajaks

ning pärast struktuurireformi filosoofia ja semiootika instituudi juhatajaks. Margit osaleb paljudes valdkondlikes ning üleülikoolilistes komisjonides ja nõukogudes. Soov seista veelgi enam humanitaaria huvide eest Eesti kõrghariduselus ajendas teda 2012. aasta lõpus kandideerima filosoofiateaduskonna dekaaniks ning selle ameti ülesandeid on ta alates käesoleva aasta algusest väsimatult täitnud.

Filosoofia eriala rahvusvahelistumine Tartu ülikoolis on suuresti Margiti teene. Aastate jooksul on Tartu ülikooli toodud mitmeid välisõppejõude ning külalislektoreid ja -üliõpilasi. Ta on organiseerinud kümneid rahvusvahelisi konverentse ja seminare, loendamatu hulga töötubasid ja -grupe ning osalenud mitmesugustes võrgustikes. Tema juhtimisel muutus osakonna õppetöö mitmekesisemaks. Palju rõhku pandi sellele, et filosoofiast leiaksid endale huviväärset ka teiste erialade üliõpilased ning välja töötati mitmed interdistsiplinaarsed kursused (arsti-, majandus- ning loodus- ja tehnoloogiateaduskonnas). Margit on edukalt juhendanud kolme doktoritööd, mitmeid magistri- ja bakalaureusetöid ning leiab peale suure administratiivse koormuse jätkuvalt aega oma kraadiõppurite juhendamiseks.

Margitile südamelähedased uurimisvaldkonnad on moraal- ja poliitikafilosoofia, bio- ja meditsiinietika, haridusfilosoofia, filosoofia ajalugu, esteetika ja kirjandusteooria. Viimastel aastatel on tema huviorbiidis uued eetilised probleemid, mis on tekkinud biomeetriliste näitajate kasutuselevõtuga, seostudes peamiselt inimeste isikuandmete

ja privaatsusega. Neil teemadel on ta pidanud ettekandeid konverentsidel üle maailma ning avaldanud mitmeid publikatsioone. Margit on juhtinud erialadevahelisi meeskondi kuues Euroopa Komisjoni raamprogrammi projektis, olnud kahe sihtfinantseeritava teadusteema juht, olnud mitmete rahvusvaheliste ja kodumaiste teadusprojektide eestvedaja ning taotlenud uurimistoetusi. Margit on Euroopa tippteadlasi ühendava Academia Europaea liige ja Euroopa Komisjoni teadusdirektoraadi etikaekspert.

Margitil jätkub tähelepanu paljudele ühiskonnas päevakorral olevatele valupunktidelt. Tema eestvedamisel algatati riiklik programm «Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013», mille eesmärk on hoida ja arendada väärtusi, mis kindlustavad Eesti ühiskonna inim- ja sotsiaalse arengu. Programmi raames on ilmunud hulk meetoodilisi materjale nii koolidele ja lasteaedadele kui ka ühiskonnale laiemalt. Praegu töötatakse välja mudelit, millega hinnata koolide ja lasteaedade headust. Tema panust Eesti haridusellu on tunnustatud haridus ja teadusministeeriumi tiitliga «Hariduse sõber 2003», ta on saanud Avatud Eesti Fondi koosmeele preemia ja Valgetähe IV klassi teenetemärgi.

Kolleegid ja sõbrad tunnustavad Margiti entusiasmi ja ainulaadset võimet genereerida ideid ning algatada uusi ja innustavaid projekte ning soovivad talle edaspidiseks mõttelendu ja tegutsemisindu.

Filosoofiateaduskond
Filosoofia ja semiootika
instituut
Eetikakeskus

Õnnitleme

85 Erich Kukk, kuraator, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeriitdtsent – 26. oktoober

80 Jaak Peebo, filosoofiateaduskonna emeriitdtsent – 25. oktoober

Vello Loodmaa, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeriitdtsent – 29. oktoober

Leida Tuulmets, matemaatika-informaatikateaduskonna emeriitdtsent – 31. oktoober

70 Ain Heinaru, geneetika professor – 3. oktoober

Toomas Kleimann, haldur – 18. oktoober

65 Siim Kallas, külalisprofessor – 2. oktoober

Svetlana Kuul, raamatukoguhoidja – 2. oktoober

Eha Pastel, riidehoidja – 8. oktoober

Eve Oja, funktsionaalanalüüsi professor, akadeemik – 10. oktoober

Tiia Pedastsaar, pedagoogika dotsent – 13. oktoober

Jüri Valge, filosoofiateaduskonna emeriitdtsent – 21. oktoober

60 Anneli Kolk, neuropsühholoogia vanemteadur – 8. oktoober

Elli Jakobson, köitja – 19. oktoober

Toomas Tikk, üldkirurgia assistent – 25. oktoober

55 Andres Arend, histoloogia ja embrüoloogia professor, anatoomia instituudi juhataja – 8. oktoober

Rein Mägimets, elektrik – 11. oktoober

Marianne Marlene Tiik, klienditeenindaja – 21. oktoober

Yury Orlovskiy, mobilitas vanemteadur – 28. oktoober

50 Jussi Sakari Jauhainen, inimgeograafia dotsent – 13. oktoober

Anne Allikvee, raamatukogu juhataja – 16. oktoober

Liina Espenberg, raamatukoguhoidja – 20. oktoober

Tiit Nikopensius, biotehnoloogia teadur, Tartu Ülikooli Eesti geenivaramu teadur – 24. oktoober

Enn Küng, eesti ajaloo (varauusaja ja uusaja) dotsent – 31. oktoober

45 Nellja Lonskaja, valvur – 1. oktoober

Jörg Pieper, bioloogilise füüsika

professor – 12. oktoober

Anneli Rätsep, peremeditsiini vanemteadur – 18. oktoober

Vello Andres Pettai, võrdleva poliitika professor, riigiteaduste instituudi juhataja – 23. oktoober

Aime Keis, meditsiinietika lektor – 24. oktoober

40 Marge Käsper, romaani filoloogia lektor – 15. oktoober

Meelis Friedenthal, vanemteadur – 24. oktoober

Ave Matsin, projektijuht, muinas-tekstiili lektor, rahvusliku käsitöö osakonna juhataja – 25. oktoober

Raili Marling, amerikanistika dotsent, maailmakirjanduse vanemteadur, germaani-romaani filoloogia doktoriõppe programmijuht, inglise filoloogia osakonna juhataja – 29. oktoober

35 Ulvi Karu, loomaökoloogia teadur – 1. oktoober

Marko Mägi, linnuökoloogia teadur – 11. oktoober

Silvar Kallip, füüsikalise ja elektrokeemia vanemteadur – 28. oktoober

30 Rainer Pärna, elektronspektroskoopia teadur – 12. oktoober

Merle Külaots, laborant – 27. oktoober

STIPENDIUMID

TÜ sihtasutuse stipendiumikonkursid sügissemestril 2013

CWT (Kaleva Traveli) stipendiumid – kokku 7000 eurot. Stipendiumite suurus sõltub taotluste arvust ja tasemest. Taotleda saavad kõikide teaduskondade magistri- ja doktoritaseme üliõpilased oma õppereiside toetuseks.

Estraveli stipendiumid – kokku

1770 eurot. Stipendiumite suurus sõltub taotluste arvust ja tasemest. Taotleda saavad kõikide teaduskondade vahetusüliõpilased ja noorteadlased oma õppe- ja teadusreiside toetuseks.

Tartu Raefondi stipendiumid – 9 stipendiumit á 640 eurot, 1 stipendium 640 eurot välisüliõpilasele ja 3954 eurot töötajate ja õppejõudude stipendiumiteks. Üliõpilase stipendiumit saavad taotleda Tartust pärit edukad üliõpilased

(keskmine hinne vähemalt 4,0) oma õppe- ja teadustöö toetuseks. Välisüliõpilase stipendiumit saavad taotleda TÜ õppekavadel Tartus õppivad välisüliõpilased. Töötajate ja õppejõudude stipendiumid on mõeldud TÜ õppejõudude, üliõpilaste ja töötajate tunnustamiseks Tartu linna ajalugu, haldust, infrastruktuuri ja huve käsitlevate silmapaistvate teadus-, õppe- ja arendustöö tulemuste eest, samuti samasuunalise teadus- ja õppete-

gevuse arendamise eest.

Silvere-Panti stipendiumid – 12 stipendiumit á 1500 eurot. Taotleda saavad kõigi erialade kõigi tasemetega edukad üliõpilased, kes vajavad majanduslikku abi. Võrdsete kandidaatide puhul eelistatakse naisüliõpilasi.

Hea tahte fondi stipendium – 1 stipendium 1350 eurot. Taotleda saavad kõigil õpetajakoolituse õppekavadel täiskoormusel õppivad üliõpilased, kes vajavad majanduslikku tuge. Stipendiumit rahastab TÜ rektor prof Volli Kalm.

Laste kliiniliste uuringute fondi stipendium – 1 stipendium 950 eurot. Taotleda saavad laste kliiniliste uuringutega tegelevad arstiteaduskonna õppejõud, doktorandid ja arst-residendid oma jooksva aastal avaldatud, ette kantud või avaldamiseks/ettekandmiseks esitatud teadustöödega.

Marika Mikelsaare üliõpilasteaduse toetamise stipendium – 1 stipendium 500 eurot. Taotleda saavad jooksva aastal teadusajakirjale avaldamiseks esitatud või seal avaldatud, samuti arstiteaduskonna teaduskonverentsil esitatud mikrobioloogia ja infektsioonhaiguste alase teadustöö autorid.

Ravimitootjate liidu stipendium – 1 stipendium 1000 eurot. Taotleda saavad jooksva aastal teadusajakirjas avaldatud või arstiteaduskonna teaduskonverentsil esitatud terviseedenduse ja ravimialase teadus- või uurimistöö autorid (nii üliõpilased kui ka teadurid).

Heidi-Ingrid Maarosi stipendium – 1 stipendium 1000 eurot. Taotleda saavad arstiteaduskonna põhiõppe üliõpilased, kes on jooksva aastal esinenud arstiteaduskonna konverentsil ettekandega (k.a stendiettekandega) kliinilise meditsiini valdkonnas ja kel on head tulemused õppe- ja teadustöös.

Andreas ja Elmerice Traksi stipendiumid – stipendiumifond on kuni 10 000 eurot, stipendiumide arvu ja suuruse otsustab komisjon. Taotleda saavad arstiteaduskonna magistrandid, doktorandid ja teadustööd tegevad arst-residendid, samuti majandus-, õigus ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna magistrandid ja doktorandid, kelle uurimistöö teema on seotud riikliku valdkonnaga.

Ole Golubjatnikovi stipendium – 1 stipendium 1280 eurot. Taotleda saavad loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna 3. aasta bakalaureuseõppe üliõpilased, kes jätkavad õpinguid järgmisel õppeaastal magistrantuuris meditsiinitehnoloogia valdkonnas ja sama valdkonna magistrandid, kes jätkavad doktorantuuris või siirduvad praktikale meditsiinitehnoloogia ettevõttesse.

Reet Montoneni stipendium – 1 stipendium 650 eurot. Taotleda saavad sotsiaal- ja haridusteaduskonna psühholoogia eriala edukad magistrandid ja doktorandid, kes on spetsialiseerunud või on spetsialiseerumas kliinilisele lapsepsühholoogiale.

OÜ Fontes stipendium – 1 stipendium 2000 eurot. Taotleda saavad sotsiaal- ja haridusteaduskonna ning majandusteaduskonna magistrandid ja doktorandid, kelle uurimistöö fookuses on inimeste ja organisatsioonide juhtimise valdkond.

Swedbanki ärieetika stipendium – kuni 4 stipendiumit á 2000 eurot. Taotleda saavad kõikide Eesti kõrgkoolide kõikide akrediteeritud erialade doktorandid, kes on motiveeritud tegelema vastutustundliku ettevõtluse ja ärieetika küsimustega ning kes soovivad teha selles valdkonnas teadusliku uurimistöö TÜ eetikakeskuse juhendamisel.

Simon Levini stipendium – 1

stipendium 3200 eurot. Taotleda saavad õigusteaduskonna magistrataseme üliõpilased, kel on silmapaistvad tulemused õppetöös ja karistusõiguse, kriminaalmenetluse, kriminoloogia või õiguspsühholoogia alases teadustöös.

Arno Mägi stipendium – 1 stipendium 2000 eurot. Taotleda saavad õigusteaduskonna kõigi tasemetega üliõpilased, kel on silmapaistvad tulemused õppe- ja teadustöös.

Urmas Sõõrumaa stipendium – 2 stipendiumit á 1600 eurot. Taotleda saavad õigusteaduskonna kõikide tasemetega edukad üliõpilased (alates 3. semestrist), kel on silmapaistvad tulemused õppe- ja teadustöös, on kaasa löönud õigusteadusalases arendustegevuses ja on ühiskondlikult aktiivsed.

Atko-Meeme Viru stipendium – 1 stipendium 2000 eurot. Taotleda saavad kõigi avalik-õiguslike kõrgkoolide doktorandid, noorteadlased ja õppejõud (kuni 40-aastased), kel on silmapaistvad tulemused liikumis- ja sporditeaduste alases teadustöös.

Fred Kudu stipendium – 1000 eurot. Taotleda saavad kehakultuuriteaduskonna kõigi tasemetega edukad üliõpilased.

Võõrkeelse väitekirja eestikeelse resümee stipendium – stipendiumifond on kuni 5000 eurot, stipendiumite arv kuni 10. Taotleda saavad kõikide viimase kahe aasta jooksul Eestis kaitstud võõrkeelsete doktoriväitekirjade autorid. Stipendiumit rahastatakse eestikeelse terminoloogia toetamise programmi vahenditest.

Eestikeelse terminoloogia sihtstipendium – stipendiumifond on kuni 9600 eurot. Taotleda saavad kõigi Eesti avalik-õiguslike kõrgkoolide üliõpilased, õppejõud ja teadustöötajad, kelle õppe-

või uurimisvaldkond on seotud eestikeelse terminoloogia ja selle arendamisega või kes arendavad eesti terminoloogiat oma mis tahes eriala doktoritöö osana. Stipendiumid rahastatakse eestikeelse

terminoloogia toetamise programmi vahenditest.

Taotlused stipendiumitele kandidaatideks tuleb esitada hiljemalt 1. novembriks TÜ sihtasutusele.

Täpsem informatsioon ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee; tel 7375852 või 5554 0773 (Triin Vakker).

KAITSMISED

1. oktoobril kell 15 kaitses **Erik Salum** arstiteaduse erialal doktoritööd «Beneficial Effects of Vitamin D and Angiotensin II Receptor Blocker on Arterial Damage» («Vitamiin D ja angiotensiin II retseptori blokaatori mõju arterikahjustustele»). Kaitsmine toimus Biomeedikumis (Ravila 19-1038). Juhendajad prof Jaan Eha, prof Mihkel Zilmer, vanemteadur Jaak Kals ja vanemteadur Priit Kampus, oponent prof Peter M. Nilsson, MD, PhD, (Lundi ülikool, Rootsi).

8. oktoobril kell 15 kaitses **Maire Karelson** arstiteaduse erialal doktoritööd «Vitiligo: Clinical Aspects, Quality of Life and the Role of Melanocortin System in Pathogenesis» («Vitiligo: kliinilised aspektid, elukvaliteet ja melanokortiini süsteemi roll haiguse patogeneesis»). Kaitsmine toimub Biomeedikumis (Ravila 19-1038). Juhendajad prof Külli Kingo ja prof Sulev Kõks, oponent prof Andris Rubins, MD, med-dr (Läti ülikool).

10. oktoobril kell 14.15 kaitses **Xiaotian Zhang** majandusteaduse erialal doktoritööd «Internationalization Processes of Chinese Firms: The Role of Knowledge» («Internatsionaliseerumise protsessid Hiina firmades: teadmuse roll»). Kaitsmine toimub Economicumis (Narva mnt 4-B306). Juhendajad vanemteadur dr Tiia Vissak ja prof Jorma Larimo, oponentid prof Niina Nummela (Turu ülikool, Soome) ja dr Sharon Loane (Ulsteri ülikool, Suurbritannia).

11. oktoobril kell 12.15 kaitses **Pille Mänd** botaanika erialal doktoritööd «Light Use Capacity and Carbon and Nitrogen Budget of Plants: Remote Assessment and Physiological Determinants» («Taimede valguskasutuse efektiivsus ning süsiniku ja lämmastiku bilanss: kaugseire ja füsioloogilised tegurid»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis (Lai 40-218). Juhendajad prof Olevi Kull, vanemteadur Anu Sõber ja prof Josep Peñuelas, oponent teadur Albert Porcar-Castell, PhD (Helsingi ülikool, Soome).

18. oktoobril kell 14 kaitses **Kuldar Kaljurand** arstiteaduse erialal doktoritööd «Prevalence of Exfoliation Syndrome in Estonia and Its Clinical Significance» («Eksfoliatsiooni sündroomi levimus Eestis ja selle kliiniline tähendus»). Kaitsmine toimub biomeedikumis (Ravila 19-1038). Juhendaja dots Päivi M Puska, oponent prof Eija Vesti, MD, PhD (Turu ülikool, Soome).

18. oktoobril kell 14.15 kaitses **Liis Karo-Astover** tehnika ja tehnoloogia erialal doktoritööd «Studies on the Semliki Forest Virus Replicase Protein nsP1» («Semliki Forest viiruse replikaasivalgu nsP1 uurimine»). Kaitsmine toimub tehnoloogiainstituudis (Nooruse 1-121). Juhendaja prof Andres Merits, oponent Pierre André René Roques (Uute haiguste ja innovatiivse ravi instituut, Prantsusmaa).

24. oktoobril kell 15 kaitses **Mario Plaas** arengubioloogia erialal doktoritööd «Animal Model of Wolfram

Syndrome in Mice: Behavioural, Biochemical and Psychopharmacological Characterization» («Wolfram'i sündroomi mudel hiirtel: käitumuslik, biokeemiline ja psühhofarmakoloogiline iseloomustamine»). Kaitsmine toimub molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23b-105). Juhendajad prof Eero Vasar, prof Alar Karis ja prof Sulev Kõks, oponent dots Atso Raasmaja (Helsingi ülikool, Soome).

25. oktoobril kell 16 kaitses **Margus Freudenthal** informaatika erialal doktoritööd «Simpl: A Toolkit for Domain-Specific Language Development in Enterprise Information Systems» («Simpl: Valdkonnapetsiifiliste keelte loomise tööriist ettevõtetarkvara arendamiseks»). Kaitsmine toimub matemaatika-informaatika teaduskonnas (Liivi 2-403). Juhendaja prof Marlon Dumas, oponentid prof Marjan Mernik (Sloveenia ülikool), professor Kuldar Taveter (Tallinna tehnikaülikool).

28. oktoobril kell 10 kaitses **Lukas Blinka** meedia ja kommunikatsiooni erialal doktoritööd «The «Good» and the «Bad» of the Internet: Studying Subjective Well-being as an Outcome of Young People's Online Practices» («Interneti võimalused ja ohud: noorte online praktikate mõju nende subjektiivsele heaolule»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Veronika Kalmus, vanemteadur Andra Siibak, dots David Smahel (Masaryki ülikool), oponent prof Leen d'Haenens (Leuveni ülikool, Belgia).

TUNNUSTUSED

TÜ suure medaliga tunnustati ülikooli botaanikaiaia endist direktorit **Heiki Tamme**.

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 65. sünnipäeval arstiteaduskonna bio- ja siirdemeditsiini instituudi biomeditsiini osakonna meditsiinilise rakubioloogia dotsent **Andres Piirsoo**.

TÜ väikese medaliga tunnustati 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna ökoloogia- ja maateaduste instituudi geograafia osakonna loodusgeograafia lektorit **Arvo Järvevit**; Viljandi kultuuriakadeemia endist muusi-

katehnoloogia spetsialisti **Tõnu Kallastet**.

TÜ aumärgi ja tänukirja pälvisid 65. sünnipäeval arstiteaduskonna bio- ja siirdemeditsiini instituudi füsioloogia osakonna laborant **Ljudmila Savihhina**, 60. sünnipäeval arstiteaduskonna anatoomia instituudi histoloogia dotsent **Marina Aunapuu** ning loodus- ja tehnoloogiateaduskonna ökoloogia ja maateaduste instituudi lihhenoloogia dotsent **Tiina Randlane**. TÜ aumärgiga tunnustati endisi Viljandi kultuuriakadeemia töötajaid: täiendusõppetalituse juhatajat **Tiitu Männistet**, kontsertmeistrit **Evald Raidmad** ja improvisatsioonilise

viulimängu spetsialisti **Indrek Kaldat**; samuti endist kinnisvaraosakonna juhatajat **Erkki Ääremaad**. TÜ tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna geneetika professor **Ain Heinaru**, 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi majandusgrupi juhataja **Anne Rand**, 50. sünnipäeval raamatukogu teenindusosakonna klienditeenindaja **Tiit Völli**, rahandusosakonna raamatupidaja **Sirje Zeiger** ning kinnisvaraosakonna hangete ja arendustalituse juhataja **Heiki Pagel**; infotehnoloogia osakonna kasutajatoe talituse endine juhataja **Marti Taremaa**.

TEATED

Oktoobris TÜ aulad: 5. ja 6. oktoobril IV Tartu rahvusvaheline autorilaulude festival «Lehesalu muusikas»; 10. oktoobril kell 19 XVIII rahvusvaheline Tartu vanamuusika festivali «Orient» kontserdid: Ansambel Mandragora (Šveits); 12. oktoobril kell 16 kontsert «Harfi taassünd», kell 19 kontsert «Hiina müürilt Taj Mahal'i», esinevad India sitari- ja tablamängija Pt. Nayan Ghosh ja tema poeg Ishaan Ghosh ning hiina traditsiooniliste flöötide virtuoos Hu Yulin; 16. oktoobril kell 19 Eesti Kontserdi kontsert «Pianisti portree», klaveril Mihkel Poll; 17. oktoobril kell 18 hõimupäevade kontsert; 18. oktoobril kell 11 Eesti XII ökoloogiakonverents; 19. oktoobril kell 17 Eesti koolinoorte segakoori 15. aastapäeva kontsert; 22. oktoobril kell 14 Tartu maavanema, Tartu linnapea ja Tartumaa omavalitsuste liidu juhatuse esimehe vastuvõtt tublimatele haridustöötajatele; 23. oktoobril kell 14.15 TÜ vabade kunstide

prof Arvo Pärdi seminar «Sõna ja muusika»; 24. ja 25. oktoobril konverents «Modernse riigihalduse lätetel – allikad, arengud ja perspektiivid Eestis ja Saksamaal»; 26. oktoobril kell 18 XIX Lõuna-Eesti meestelaulu päev; 29. oktoobril kell 10 TÜ õppeosakonna ja SA Archimedese ühisseminar; 30. oktoobril kell 21 arstiteaduskonna rebaste üritus; 31. oktoobril kell 19 korporatsioon Ugala sajanda aastapäeva kontsert «Laulame Eestile».

TÜ pensionäride ühingu Vitae:

15. oktoobril kell 11 elulooring ja kell 13 lauluring; 17. oktoobril kell 11 humanitaaria klubi; 24. oktoobril kell 15 keemikute klubi; 28. oktoobril kell 16 põltsamaalaste klubi.

Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekud:

9. oktoobril esineb Anti Lillak ettekandega «Setode päritolust. Senised seisukohad ja edasised probleemid» ning 23. oktoobril Mart Kuldkepp ettekandega «Eesti Vabadussõja vabatahtlike

värbamisest Rootsist 1919. aasta alguskuudel». Kõnekoosolekud toimuvad kell 16.15 aadressil Lossi 3-425. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

18. ja 19. oktoobril toimub **Eesti XII ökoloogiakonverents** «Eesti teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõime». Konverentsiga tähistatakse ühtlasi Eesti Looduseuurijate Seltsi 160. aastapäeva. Plenaaristung toimub reedel, 18. oktoobril algusega kell 11 Tartu ülikooli aulad. Konverents jätkub laupäeval, 19. oktoobril kell 9 molekulaar- ja rakubioloogia instituudi suures auditooriumis (Riia 23b-105). Täpsem info registreerimise kohta aadressil www.lote.ut.ee/geo/okoloogiakonverents.

21. oktoobril toimub sotsiaal- ja haridusteaduskonna eripedagoogika osakonna **vilistlaskonverents** «45 aastat eripedagoogika õpet Eestis: vilistlaskonverents». Ürituse kava ja toimumiskohad aadressil <http://sisu.ut.ee/ep-konverents/kava>.

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee